

KYMENLAAKSOLAISTEN VAMMAISJÄRJESTÖJEN JÄSENTEN NÄKEMYS
TYÖMARKKINOILLE HAKEUTUMISESTA

- oma näkemys työmarkkinoille hakeutumisen esteistä, työllistymismahdollisuuksista sekä yhteiskunnan osallisuudesta

PIRKKO IKÄVALKO

Pro gradu -tutkielma
Tampereen yliopisto

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

Porin Yksikkö

Hyvinvointipalvelujen järjestämisen maisteriohjelma

Ohjaaja Satu Kalliola

marraskuu 2015

TAMPEREEN YLIOPISTO

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö, Porin yksikkö

PIRKKO IKÄVALKO: KYMENLAAKSOLAISTEN VAMMAISJÄRJESTÖJEN JÄSENTEN NÄKEMYS TYÖMARKKINOILLE HAKEUTUMISESTA.

– oma näkemys työmarkkinoille hakeutumisen esteistä, työllistymismahdollisuuksista sekä yhteiskunnan osallisuudesta

Pro gradu – tutkielma 95 s.

Hyvinvointipalveluiden järjestämisen maisteriohjelma

Marraskuu 2015

Pro gradu -tutkielmani tarkoitus on avata 16-64-vuotiaiden pohjoiskymenlaaksolaisten osatyökyisten näkemyksiä työmarkkinoille hakeutumisesta. Tutkimustehtävällä selvitän mahdollisia työhön hakeutumisen esteitä kuten sosiaaliset etuudet ja osatyökyisten omat asenteet työmarkkinoista. Työssäni kartoitan työmarkkinoiden ja osatyökyisten kansalaisten kohtaamisen ongelmia. Vuosia ennen nykyistä lamakautta uhkasi maatumme työvoimapula, johon ratkaisua suunniteltiin työperäisestä maahanmuutosta. Samanaikaisesti Suomessa on tutkimusten mukaan jopa 30 prosenttia osatyökyisistä kansalaisista reservissä työmarkkinoiden käytettäväksi.

Pierre Bourdieu (1985) kirjoitti valtaapitävien ylläpitävän ja luovan esteitä yhteiskuntaan. Näitä portinvartijuuksia voivat rakentaa ja vahvistaa myös yksilöt itse. Sosiaalisen pääoman, verkostojen ja informaation kasvu lisää sekä yksilön että yhteiskunnallista taloudellista pääoman kasvua. Richard D. Putnamin (2000) mukaan sosiaalinen pääoman jakaminen yhdistyksien verkostoissa lisää yhteisöllisyyttä, mutta riittääkö se täyden kansalaisuuden kokemukseksi työntekijäkansalaisuuden sijaan. Työntekijäkansalaisuus määrittää kansalaisuutta palkkatyön kautta saavutettavalla itsenäisyydellä, millä on suuri rooli edelleenkin luterilaisen työmoraalin kyllästävässä yhteiskunnassa. Portinvartijuuksien purkamisen mallimaana esittelen Tanskaa, jossa byrokratiaa on purettu Anthony Giddensin aktiivisen sosiaali- ja työvoimapolitiikan mallilla. Vertailuna Tanskan mallille esittelen Suomessa virallista työvoimapolitiikkaa hallinnoivan Työministeriön aktivoivaa työnvälitys- ja työvoimapolitiikkaa.

Tutkimusaineistona työssäni on kahdenkymmenen pohjoiskymenlaaksolaisen vammaisjärjestöjen osatyökyisen jäsenen vastaukset kyselytutkimukseen, joka tehtiin kevätkestästä ja syyskesästä 2015. Kvantitatiivisen aineiston tulokset analysoin käyttäen ristiintaulukointia ja tuloksien merkittävyyttä testasin χ^2 -testillä. Tutkimuslomakkeella oli muutama laadullisia mittareita, joiden tulokset luokittelin osa-alueittain.

Tutkimuksen tuloksina osatyökyiset vastaaja olivat aktiivisia kansalaisia, joiden kokemus omasta osallisuudesta ja asemasta yhteiskunnassa oli tärkeä. Työn vastaanottaminen etuisuuksien menettämisen vuoksi ei ollut merkityksellinen lukuun ottamatta osatyökyvyttömyyseläkkeellä olevia vastaajia. Heidän vastauksissa pelko toimeentulon laskusta oli merkittävä. Johtopäätöksenä tästä tutkimuksesta voi nähdä vastaajien olevan yhteiskunnan inkluoituneita kansalaisia huolimatta siitä ovatko he töissä vai eivät tai aikovatko he hakeutua työmarkkinoille vai eivät. Siten he purkavat itse portinvartijuuksia. Sosiaalisen toimeentulovajetta korvaavien tukien saanti ei juuri vaikuta asiaan. Siten he mieluummin purkavat kuin rakentavat portinvartijuuksia.

Avainsanat: osatyökyiset, työmarkkinat, portinvartijat, kansalaisuus, osallisuus.

UNIVERSITY OF TAMPERE

School of Social Sciences and Humanities, Unit of Pori

PIRKKO IKÄVALKO: THE OPINIONS OF THE MEMBERS OF THE NORTHERN KYMENLAAKSO ASSOCIATION FOR THE DISABLED ENTERING INTO THE LABOUR MARKET

– Opinions of the barriers to enter into the labour market, the employment possibilities and the inclusion in the society.

Pro gradu –thesis 95 pages.

Master's Degree Programme in Organizing Human Services

November 2015

The aim of the study is to shed light on the opinions of disabled persons aged 16-64 in Northern Kymenlaakso on their entering into the labour market. The theme for the research is to figure out what kind of obstacles or barriers (like social benefits and their own attitudes) disabled persons think they have entering into the labour market. In my study I examine the difficulties disabled person have entering the labour market. Years ago before today's recession of the economy, the solution was planned to be work-related immigration. At the same time no less than 30% of disabled citizens were at labour market's disposal.

The background theorist of this research is Pierre Bourdieu who has written (1985) that the ruling class upholds and creates new barriers in the society. Also individuals themselves can build and strengthen these barriers and act as gatekeepers. Social capital, networks and increasing information both increase the economic capital of the society and the individuals. According to Richard D. Putnam (2000) sharing social capital in networks of associations creates communality, but is it enough for experiencing full citizenship when compared to the employed citizens. The independence gained by paid work creates value in society saturated with Lutheran working moral. Denmark is an example of a country where bureaucracy has been decentralized and gatekeeping has been reduced. In comparison to the Danish model, the Finnish model of employment services and activating will be presented in this study.

The research data for my survey I got by a questionnaire filled by the members of the Northern Kymenlaakso Association for Disabled in early and late summer 2015. I analyzed the quantitative data with method of crosstabs and I tested the results with Khii²-test. In addition, the questionnaire includes a few qualitative indicators, which were divided in categories with similarities like doing in grounded theory.

As the results of research the disabled are active citizens with experience of full integration and status in the society. The threat of losing social benefits in case of getting a job is not significant except for those disabled persons who are in part-time pension. For them the fear of losing benefits is significant. The result of this survey is, that the respondents are fully integrated citizens regardless they are working or not or are they planning to enter labour market or not. Getting compensating benefits for lacking household money, doesn't not affect much. Thus they are rather leveling than building barriers.

Keywords: disabled, labour market, gatekeepers, citizenship, integration

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	1
2 OSATYÖKYKYISET KANSALAISET TYÖMARKKINOILLA.....	6
2.1 Osatyökykyisyyden määrittely.....	6
2.2 Osatyökyisten työmarkkinat	8
2.3 Osatyökykyisten työllistymisen tutkimuksen kohteena	13
2.4 Osatyökykyisten sosiaaliset etuudet.....	14
3 SUOMEN JA TANSKAN TYÖLLISTYMISEN MALLIEN ESITTELYÄ	18
3.1 Väli työmarkkinat Suome	20
3.2 Tanska aktivoi, integroi ja purkaa portinvartijuuksia	23
3.3 Suomen ja Tanskan sosiaaliturvan erot ja yhtäläisyydet	27
4 SOSIAALINEN PÄÄOMA JA KANSALAISUUS	29
4.1 Sosiaalinen pääoma käyttöön.....	29
4.2 Osatyökykyinen kansalainen.....	33
5 TUTKIMUKSEN MENETELMÄT JA TOTEUTUS	39
5. 1 Kyselylomakkeen esittely	39
5.2 Tutkimuskohde ja aineiston keruu	40
5.3 Tutkimuksen kato ja selitys katoon.....	42
5.4.1 Vastaajien taustatiedot	43
5.4.2 Vastaajien työskentely	47
5.4.3 Vastaajien toimeentulo.....	50
5.4.4 Vastaajien osallisuuden kokemus	53
5.4.5. Vastaajien kokemus syrjinnästä, itsemääräämisoikeudesta, kuulluksi tulemisesta ja tyytyväisyydestä omaan asemaansa yhteiskunnassa.....	58
6 YHTEENVETO TULOKSISTA	61
6.1 Vastauksia tutkimuskysymyksiin.....	62
6.2 Tulosten luotettavuuden analysointi	67
7 JOHTOPÄÄTÖKSET.....	69
INTERNET LÄHTEET:	79
PAINETUT LÄHTEET JA LEHDET	83
PAINAMATTOMAT LÄHTEET:	83

LIITTEET	84
Liite 1. Pohjoiskymenlaakson Vammaisjärjestön jäsenyhdistykset	84
Liite 2. Saatekirje yhdistykselle	85
Liite 3. Kirje järjestöjen vastaanottajille	86
Liite 4. Kyselytutkimuslomake	87
Liite 5. Vastaajien jäsenjärjestöt	95

Taulukkoluetelo	sivu
Taulukko 1. Vastaajien ikä	44
Taulukko 2. Vastaajien siviilisääty	45
Taulukko 3. Vastaajien asuinpaikka	46
Taulukko 4. Vastaajien tämän hetkinen työmarkkinatilanne	47
Taulukko 5. Vastaako/Vastasiko viimeisin työ osaamistasi?	48
Taulukko 6. Vastaako/Vastasiko viimeisin työ koulutustasi?	49
Taulukko 7. Vastaajan omat henkilökohtaiset tulot	51
Taulukko 8. Henkilökohtaiset bruttotulot/kk, keskiarvo ja keskihajonta	51
Taulukko 9. Vastaajan perheen kokonaistulot/kk	52
Taulukko 10. Mikä on tärkeintä työyhteisössä/töissä ollessa?	54
Taulukko 11. Osallisuus ja kansalaisuuden kokeminen	56
Taulukko 12. Osallisuus, kansalaisuuden kokemus ja toiminta kansalaisena	57
Kuvioluettelo	
Kuvio 1. Vastaajien asuinpaikka Kouvolassa	46
Kuvio 2. Vastaajien näkemys työnantajien halukkuudesta työllistää osatyökykyisiä työntekijöitä kotiseudullaan Kouvolassa	49

1 JOHDANTO

Ranskalainen sosiologi Pierre Bourdieu (1930–2002) kirjoitti (1985) yhteiskunnassa valtaapitävien ylläpitävän esteitä, käyttävän valtaa, jolla pystytään vaikuttamaan päätösten tekemiseen ja eri toimenpiteiden toteutumiseen. Kyse on portinvartijuuksien ylläpitämisestä ja niiden luomisesta hyvinvointiyhteiskuntaan. Samalla portinvartijuuksia ylläpitämällä ja luomalla estetään sosiaalisen pääoman taloudellista pääomaa kasvattava ja edistävä vaikutus. Lainsäädännöllisillä toimenpiteillä mahdollistetaan osatyökykyisten toimeentulo erilaisilla subventoivilla etuisuuksilla ilman työntekoa heidän niin halutessaan. Puuttuvan palkkatulon korvaamiseksi turvataan osatyökykyisten toimeentulo erilaisilla Kansaneläkelaitoksen, työeläkelaitosten tai sosiaalitoimen maksamilla etuisuuksilla, jotka osaltaan voivat muodostaa esteitä osatyökykyisten työmarkkinoille hakeutumiselle. Samalla lainsäädännöllisillä toimilla yhteiskunta estää osatyökykyisten työpanoksen lisäksi myös sosiaalisen pääoman muodostumisen työpaikoilla vaikuttaen siten osaltaan taloudellisen pääoman kasvuun. Suomessa Pääministeri Juha Sipilän hallitusohjelman kärkihankkeisiin kuuluu ”Hyvinvointi, terveys sekä reformit” kärkihanke 5: Osatyökykyisille tie työelämään. Tämän kärkihankkeen tavoitteena on lisätä osatyökykyisten työssä pysymistä ja työllistymistä avoimille markkinoille (Internet-lähde).

Työntekijäkansalaisuus määrittää kansalaisuutta palkkatyön tekemisellä saavutettavan itsenäisyyden ja täyden yhteiskunnan osallisuuden kautta (Hakala, 2013, 221; VAMPO 2010–2015, 2010, 90.) Kansalaisuuden määrittäminen työllä ja työskentelyllä on edelleen merkittävässä roolissa työorientoituneessa yhteiskunnassamme. Esteitä eli työstä saatavaa toimeentuloa korvaavia sosiaalietuisuuksia ylläpitämällä saatetaan osaltaan vaikuttaa osatyökykyisten täyteen osallisuuteen työmarkkinoilla. Tukemalla työn kautta saatavaa toimeentuloa korvaavaa etuisuuksien turvaverkkoa, estetään samalla sosiaalisen pääoman kasvu vaikuttaen myös taloudellisen pääoman kasvuun. Osatyökykyisen kansalaisuudella on uhka jäädä vajaaksi, toiseuden kansalaisuudeksi.

Sosiaalinen pääoma on Pierre Bourdieun (1985) mukaan lähinnä verkostopääomaa, toimintaa tuttujen kesken: perhe, sukulaiset, työkaverit. Osatyökykyinen, toimija jakaa yksilöllisesti resurssejaan, pääomaansa vastaanottaen muita kentän toimijoita heidän pääomaansa (Roos 2013, 143–144). Sosiaalisen käsitteen luojan, Robert D. Putnamin (2000) itsensä mukaan sosiaalinen pääoma voi olla sitovaa, yhteyksiä vahvistavaa tai toisaalta silloittavaa luoden yhteyksiä eri yksilöiden välille (Möttönen & Niemelä 2005, 19–20). Robert D. Putnam on kirjoittanut järjestötoiminnan olevan itsessään sosiaalista pääomaa, ei siis vain sitä kasvattavaa ja ylläpitävää

(vrt. Bourdieu) luodessaan jäsenistölle uusia verkostoja, lisäämällä informaatiota jäsenistön kesken, luomalla omat sisäiset normit ja kasvattamalla luottamusta jäsenistön välille (mt. 24, kts. myös Putnam R. D. 2000, 93–115, 319–325). Vallanpitäjät eri lainsäädännöllisillä toimillaan vaikuttavat näiden siltojen välittävien yhteyksien sisältöihin ja sijainteihin, työyhteisössä muodostuu erilainen, omanlainen verkostonsa toimijoiden välille kuin esimerkiksi viranomais–etuusasiakas-toimijuudessa toimeentuloetuusien kentällä. Toisella kentällä verkosto luo edellytykset sosiaalisen kasvun kautta muodostuvan yhteiskunnan taloudellisen kasvuun, kun taas viranomais-etuusasiakkuus kentän funktio on toimeentulon turvaamisessa. Sosiaalisen pääoman merkitys talouselämässä korostuu sosiaalisten verkostojen, luottamuksen ja yhteisöllisyyden taloudellista pääomaa lisäävänä vaikutuksena edistäen kansalaisten terveyttä ja toimintakykyä (Möttönen & Niemelä 2005, 19.) Osatyökykyisten työpanoksen lisäksi heidän sosiaaliset verkostonsa jäävät hyödyntämättöminä reserviin vain pienen, kenties oman sisäpiirin muodostavan verkoston esim. vammaisjärjestön käyttöön.

Esittelen vaihtoehtona portinvartijuuksien purkamiselle Suomen työllistymisen väyliä sekä vertailun vuoksi myös Tanskan mallia. Tanska on purkanut yhteiskunnassa päällekkäisiä toimintoja ja näin päässyt yhdeksi aktiivisen työvoima- ja sosiaalipolitiikan mallimaaksi. Vuoden 2014 lopussa Tanskan työttömyysaste oli 6,4 prosenttia (Työvoimapolitiittinen aikakauskirja 4/2014), yhden Pohjoismaiden pienimmistä. Suomessa vastaava oli 8,7 prosenttia (Työvoimapolitiittinen aikakauskirja 1/2015.)

Kandidaatin työni ”Vammaisten työllistyminen Suomessa” lopputuloksena huomasin työllistymiskentän muodostuvan useista eri toimijoista, joilla kullakin oli oma näkökulmansa asiaan. Virallista työllistämispolitiikkaa hoitavan työ- ja elinkeinotoimen ongelmana on itse kohdejoukon sekoittuminen saman palvelutuotteen alle, jossa vajaakuntoiset ja vammaiset niputetaan samaan palvelukategoriaan. Järjestelmä ei myöskään tuota suoraa tietoa vammaisista työnhakijoista, joten työllistymispolkujen vaikuttavuudesta ei saa oikeaa tietoa. Työ- ja elinkeinoministeriön tulisi luoda tietojärjestelmä, jossa lääketieteellisin perustein Kelan vammaisetuisuuksia saavat työnhakijat irrotetaan vajaakuntoisista työnhakijoista. Näin julkisen työvoimapalvelulain mukaisia palveluita voitaisiin kohdentaa kummankin asiakasryhmän erityistarpeiden mukaan. Pohjoismaista universaalia hyvinvointivaltiota edustava Suomi voisi myös työ- ja elinkeinohallinnossa priorisoida vammaisten työllistämisen tulostavoitteeksi ja siten vaikuttaa välillisesti vallitseviin asenteisiin yhteiskunnan eri verkostoissa kuten työmarkkinoilla.

Kelan rooli vammaiskentällä on osin selkeämpi sen toiminnan kohdentuessa nimenomaan lääketieteellisin perustein myönnettäviin vammaisuuksiin. Ongelmallisemmaksi tilanne muuttuu, kun Kela käyttää ammatillisen työeläkekuntouttajan rooliaan; myönnetyt etuudet ovat verraten pieniä kohdentuen jo työelämässä oleviin keski-ikäisiin henkilöihin. Tällä toiminnalla ei tueta työvoimareservissä olevien palaamista työmarkkinoille paikkaamaan mahdollisia työvoimakapeikkoja, eikä se myöskään edistä nuorten vammaisten pääsyä työmarkkinoille. Kuntoutuskustannukset ovat vuonna 2010 lähes 240 miljoonaa euroa, tästä summasta kahteen vanhimpaan ikäryhmään kului yhteensä 106 miljoonaa euroa. Kolmen nuorimman ikäryhmän kuntoutus maksoi yhteensä lähes 74 miljoonaa euroa. Nuorempien kuntoutuksen tukeminen kohdentuisi henkilöihin, joilla potentiaalisia työvuosia olisi jäljellä jopa kymmeniä vuosia. Sosiaalisen työllistämisen työ- ja palveluverkoston rahoitusosuudet on suurelta osin julkista rahoitusta, hyvistä aikeista huolimatta ei pysyvää polkua työllistymiseen ole saatu luotua kolmannelle sektorille.

Sosiaalisen pääoman kasvua sen sijaan ylläpidetään julkisin varoin tarjoamalla vammaisille osallistumismahdollisuus eri toimintoihin. Heikoimmillaan vammaiset työskentelevät erilaisissa työpajoissa ja toimintakeskuksissa ilman työsuhdetta ja saaden korvaukseksi työosuusrahaa. Tämä rakenteellinen ja toiminnallinen este ylläpitää vammaisten riippuvuutta sosiaalisista eduista sekä kuvaa toiseudesta, ulkopuolisuudesta ja erilaisuudesta. Työskentely kolmannen sektorin työpajoissa mielletään myös vähempiarvoiseksi työntekoksi, tuskin työksi ollenkaan.

Viranomaiset toimivat kuten portinvartijat sulkien ovia ja luoden esteitä rajaten mahdollisuuksia ovien avaamisen sijaan. Lainsäädäntö osaksi luo ja viranomaiset ylläpitävät esteitä eri tukiverkostoille tulkitessaan lainsäädäntöä ja vallitsevia käytänteitä. Ohjeita tulkitaan pikemminkin joustamattomasti kuin esteitä vammaisten työllistymiselle karsien. Bourdieun mukaan on tieteen tehtävä esittää sosiaalisen pääoman ja verkostoitumisen edut taloudellista pääomaa kasvattavana tekijänä. Talouden kasvutekijät pitää julkaista ja avata kansantajuisesti työnantajasektorille niin, että nimenomaan työvaltainen pieni- ja keskisuuri työnantajasektori oivaltaisi vammaisten työllistämisestä saatavan taloudellisen kasvun sekä itselleen että koko yhteiskunnalle. Tietoa tulee kohdentaa oikealle kohdejoukolle. On turhaa jakaa informaatiota vammaisten työllistämisen vaikutuksista kuulijakunnalle, joka kohdistaa työntekijöittensä valinnan suureen tietotaitoon ja hyvin marginaaliseen ammattitaidon hallintaan.

Vammaiset itse voivat toimia esteenä omalle työnsaannilleen pelätessään usein luonnollisesti aiheestakin pienipalkkaisen työn vastaanottamisen aiheuttamaa mahdollista talouden romahtamista.

Pelko olisi aiheeton, jos vammaisten työssäkäyntiä tuettaisiin tiiviillä taloutta tukevilla sosiaalisilla turvaverkoilla kuten työmatkoihin, työolosuhteisiin, mahdollisiin avustajiin liittyvillä apukeinoilla työsuhteiden alussa. Avun tarve vähenee, kun työnteko muuttuu tutuksi käytänteeksi. Ennen kaikkea myös vammaisille on maksettava oikeita työehtosopimusten mukaisia palkkoja, kuten muillekin vastaavaa työtä tekeville.

Vammaisen yksilöllisiä ratkaisuja tulee tukea, mutta yksilöllinen polku ei saisi johtaa tilanteeseen, jossa valintaa ohjaa pelko taloudellisesta ahdingosta. Hyvinvointiyhteiskunnassa tulee sosiaalisten etujen yhteensovittaminen työnteon kanssa tehtävä kannattavaksi. Samalla on turvattava realistinen toimeentulon mahdollisuus myös niille vammaisille, jotka eivät pysty tai halua osallistua työelämään. Mikäli yksilö ei osallistu työntekoon, tulisi elämiseen tarvittavat peruskustannukset saada katetuksi ilman ainaista köyhyysloukussa elämistä tai sen pelkoa. Työnteon ja sosiaalisuuksien saattaminen elämisen mahdollistavaksi kannustaisi työmarkkinoille työhaluisia ja työhön kykeneviä vammaisia ja palkitsisi myös työnantajia motivoituneilla työntekijöillä.

Tutkielmani tarkoituksena on selvittää tietyn kohdejoukon, kymenlaaksolaisten vammaisjärjestöjen jäsenten, omaa mielipidettä työmarkkinoille hakeutumisestaan. Vammaisten työllistyminen on ollut opiskelutyöni aiheena jo aiemmin. Olen kandidaatin seminaarityössäni (Ikävalko 2012) selvittänyt yhteiskunnan asettamia rajoja osatyökykyisten työllistymiselle. Tässä pro gradu -työssäni jatkan aihetta selvittäen itse kohdejoukon mielipidettä työmarkkinoille hakeutumisensa mahdollisista esteistä ja sitä onko niitä olemassa. Ja jos on, niin mikä toimii työmarkkinoille hakeutumisen esteenä.

Työni tarkoitus on saada vastaus seuraavaan kysymykseen: Miten osatyökykyiset kansalaiset kokevat osallisuutensa työmarkkinoihin? Tämän alakysymyksenä selvitän syytä, miksi työvoimaan kuuluva osa 16–64-vuotiaista kansalaisista jättäytyy työmarkkinoiden ulkopuolelle. Kohdejoukon vastauksista etsin syytä tai syitä heidän näkemyksestään tilanteestaan ja osuudestaan työmarkkinoista. Selvitän kohdejoukolta heidän taloudellisen tilanteensa valossa mahdollista pelkoa joutua työtä vastaanottaessaan tulo- ja kannustinloukkuun.

Toisena suurena tutkimusalueena on osatyökykyisten kokemus kansalaisuudesta ja osallisuudesta, onko työntekijäkansalaisuus täyden kansalaisuuden mitta. Kohdejoukon kokemus osallisuudesta ja oman elämänsä määräysvallasta yhteiskunnassa, onko stigma osatyökykyisyydestä jotain pois täydestä kansalaisuudesta ja osallisuudesta. Kohdejoukon oma sosiaalisen pääoman käyttö taloudellista pääomaa kasvattamassa askarruttaa nimenomaan vertaisjärjestöjen ulkopuolella. Tässä

tutkimuksessa etsin vastauksia esteistä, joko yhteiskunnan tai vastaajien itsensä luomista tai ylläpitämistä.

Tutkimusraporttini rakenne johdannon jälkeen on seuraava: Luvussa 2 käsitellen osatyökyvyttömyyttä määritelmän, kansalaisuuden, työmarkkinoiden sekä työllistyminen tutkimuksen kohteena. Tärkeä osa lukua 2 on osuus, jossa esittelen osatyökykyisille tarjolla olevia erilaisia tukia, sekä muista yksilön tuloista riippuvaisia että sellaisia, joihin muut asianosaisen tulot eivät vaikuta. Luvussa 3 esittelen Suomen ja Tanskan työllistymismalleja, Suomen välityömarkkinoita sekä sitä miten Tanska on ratkaissut Anthony Giddensin ”Kolmannen tien” aktiivisella sosiaalipolitiikan mallilla mm. osatyökykyisten työllistämisongelmaansa. Luvussa esittelen myös karkealla tasolla maiden sosiaaliturvan eroavuuksia, aihealueina käsitellen osatyökykyisyyttä ja vammaisuutta suhteessa työllistymiseen. Avaan käsitteitä sosiaalinen pääoma ja kansalaisuus luvussa 4. Sosiaalisen pääoman taloudellista pääomaa kasvattava vaikutusta esittelen Pierre Bourdieun (1985) teorian mukaisesti. Kansalaisuuskäsitettä avaen eri kannalta teema-ajatuksena työni kohdejoukko kansalaiset, joilla on osatyökykyisyys/vammaisuus yksilöllisenä ominaisuutena. Osatyökykyisellä ihmisellä on työkykyä olemassa johonkin työhön, vaikka yksilöllä ei olisikaan työkykyä johonkin toiseen työhön osatyökykyisyytensä vuoksi. Viidennessä luvussa esittelen tämän kyselytutkimuksen, ketkä ovat tutkimuksen kohdejoukkoa ja mitä metodeja minulla oli käytössäni sekä mitä ja miten tutkin tutkimuskysymyksistä saatuja vastauksia. Vastausten esittely ja analysointi on analyysiosiossa viimeisessä luvussa 6, samoin kanta tämän kyselytutkimuksessa saatujen tutkimustulosten luotettavuuteen. Työn tarkoitus on tutkia osatyökykyisten työllistymisen esteitä, osallisuutta, omaa kokemusta asemastaan ja roolistaan yhteiskunnassa.

Tärkeää pro gradu -työlle on esitellä käsitteitä, joita työssäni esiintyy, näitä ovat esim. osatyökyky, vammaisuus ja kansalaisuus. Tässä tutkimuksessa vammaisista tai vajaatyökykyisistä kansalaisista käytän termiä osatyökykyinen.

2 OSATYÖKYKYISET KANSALAISET TYÖMARKKINOILLA

2.1 Osatyökykyisyyden määrittely

Maapallon väestöstä noin 680 miljoonalla ihmisellä eli lähes 10 %:lla on jokin psyykkinen tai fyysinen rajoite (Valtioneuvoston selonteosta Eduskunnalle Suomen ihmisoikeuspolitiikasta 2009, 28–29). Käsitteen määrittely ja avaaminen on tärkeää itse kohteen erityisluonteen ymmärtämiseksi. Maailman Terveysjärjestö (WHO) jakaa käsitteen vamma kolmeen eri luokkaan seuraavasti: ”Vamma (impairment) on psykologisten tai fysiologisten toimintojen tai anatomisen rakenteen puutosta tai poikkeavuutta. Vajaatoiminta (disability) tarkoittaa puolestaan vammasta johtuvaa rajoitusta tai puutosta ihmisille normaaleiksi katsottavissa toiminnoissa. Haitalla (handicap) puolestaan tarkoitetaan vammasta tai vajaatoiminnasta johtuvaa, tiettyä yksilöä koskevaa huono-osaisuutta, joka rajoittaa tai estää hänen ikänsä, sukupuolensa, sosiaalisen asemansa tai kulttuuritaustansa huomioon ottaen normaaliksi katsottavaa suoriutumista.” (Räty 2010, 32–33.)

Tuula Kukkonen kirjoittaa väitöskirjassaan vuodelta 2009 vaikeudesta määritellään henkilö, jolla on rajoitteita työllistämisenäkökulmasta. Kukkonen toteaa määritelmän olevan aikakauteen sidonnainen ja nyt 2000-luvulla on vakiintunut käyttöön käsite osatyökykyinen tarkoittamaan yksilöllisten työkykytekijöiden ja toimintakyvyn vajaavaisuuksia (2009, 51, 59.) Itse miettsin lähestymiskulmaa myös työllistymisenäkökulmasta, tuolloin osatyökykyinen ei ole tekemisen, toimenpiteiden kohde vaan itse toimija omassa elämässään. Tuolloin yksilön rooli toimijana on aktiivinen.

Olen valinnut saman näkökulman kuin Kukkonen ja käytän termiä osatyökykyinen tarkoittamaan henkilöitä, joilla on vielä työkykyä jäljellä johonkin työhön. Työssäni osatyökykyinen - käsite tarkoittaa kaikkia niitä henkilöitä, joilla on jokin vamma tai rajoite estämässä tai rajoittamassa työtekoa normaaliksi katsottavalla tavalla.

Sosiaalihuoltolain määritelmä (719/1982, 27d § 1–2 mom.), Laki sosiaalihuoltolain muuttamisesta (68/2002 27d) on seuraava:

”[V]ammaisten henkilöiden työllistymistä tukevaa toimintaa järjestetään henkilöille, joilla vamman tai sairauden tai muun vastaavan syyn johdosta on pitkäaikaisesti erityisiä vaikeuksia suoriutua tavanomaisista elämän toiminnoista ja jotka tarvitsevat työhallinnon palveluiden ja

toimenpiteiden lisäksi erityisiä työhön sijoittumista edistäviä kuntoutus- tai muita tukitoimia työllistyäkseen avoimille markkinoille.” (Ylipaavalniemi 2005, 82.)

Kansainvälinen työjärjestö (ILO) käyttää määritelmänä vajaakuntoinen tarkoittaessaan henkilöä, jolla ei ole olemassa täyttä työkykyä. Suomen työ- ja elinkeinoministeriö tukeutuu lainsäädännössään osatyökykyisten palveluiden kohdalla käyttämään määritelmää vamma tai sairaus. Lainsäädännöstä ei ole käytössä termiä vajaakuntoisuus kuten aiemmin voimassa olleessa laissa oli (Laki julkisesta työvoimapalvelusta 1295/2002). Nykyisten voimassa olevien lakien ja asetusten mukaan terminologia käsittelee rajoitetta vamma tai sairauteen (Laki julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta annetun lain muuttamisesta ja väliaikaisesta muuttamisesta 1366/2014; Ylipaavalniemi 2005, 82–83.) Vajaakuntoisuus käsitteenä otettiin käyttöön vuoden 1987 työllisyysasetuksessa. Sillä korvattiin sana työrajoitteinen erityisesti työmarkkinakentällä. (Lilja 2011, 47.)

Kansaneläkelaitos (Kela) kuvailee osatyökykyisyyttä näin:

”- vamma todennäköisesti aiheuttaa uhkan tulla työkyvyttömäksi tai jonka työkyvyn ja ansiomahdollisuuksien on katsottava sairauden, vian tai vamman vuoksi olennaisesti heikentyneen - -”. (Laki Kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta 610/1991, 2 §.)
 ”- jäljellä oleva kyky hankkia itselleen ansiotuloja saatavissa olevalla sellaisella työllä, jonka tekemistä vakuutetulta voidaan kohtuudella edellyttää”

(Laki Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuuksista annetun lain 6 ja 7 §:n muuttamisesta 973/2013, 6§.)

Yksilön jäljellä olevaa työkykyä tarkastellaan positiivisesta lähestymiskulmasta jolloin yksilöllä on vielä työkykyä jäljellä johonkin työhön. Osatyökykyisyys vastaa työhallinnon aiemmin käyttämää käsitettä vajaatyökykyinen. Tämä on henkilö, jolla on työkykyyn perustuvia resurssivajeita jotka rajoittavat henkilön työllistymistä, kykyä säilyttää työnsä tai henkilön vammat/vajavaisuudet tai sairaudet muodostavat etenemisesteitä työssä (Lehto 2011, 11.)

Kaikissa edellä esitellyissä kuvauksissa on yhteistä kannanotto osatyökykyisen tai vammaisen työhön tai työntekoon, oletukseen siitä, että jokaisella on oikeus halutessaan tehdä töitä. Työnteko ja työelämässä selviäminen ovat keskeisessä asemassa nykyaikaisessa osatyökykyisyyden määrittelyssä. Osatyökykyisyys tarkoittaa sekä muutoksia yksilön toiminnassa että rajoituksia yksilön suorituskyvyssä.

2.2 Osatyökyisten työmarkkinat

Suomessa työvoimaan kuluvat 15 - 74 -vuotiaat kansalaiset, heitä oli vuonna 2014 kaikkiaan 409600 henkeä (15–74-vuotiaat, Työvoimapolitiittinen aikakausikirja 4/2014.) Työnvälitystilaston mukaan vuoden 2014 lopussa maassa oli vammaisia ja pitkäaikaissairaita yhteensä 82 790 henkilöä. Tämä ei kuitenkaan kerro totuutta osatyökykyisten kansalaisten määrästä. Luku sisältää vain ne henkilöt, jotka ovat työ- ja elinkeinotoimistojen asiakkaina. Tilastokeskuksen tilasto vuodelta 2012 kertoo taloudellisen huoltosuhteen vuonna 1987 olevan $114 = 100$. Taloudellinen huoltosuhde määritellään Tilastokeskuksen mukaan seuraavasti: ”Työvoiman ulkopuolella olevien ja työttömien määrä suhteessa työssä olevia kansalaisia kohden.” Huoltosuhde paranee työllisten osuuden kasvaessa eli työllisyysasteen noustessa. Eläkkeelle jäävien suurten ikäluokkien (1945–1950 syntyneet suomalaiset) määrä kasvaa lähivuosien aikana merkittävästi. Kun samanaikaisesti työttömien ja työmarkkinoiden ulkopuolella olevien määrä kasvaa, on edessä väistämättä huoltosuhteen heikkeneminen (Tilastokeskus 2015, 1).

Uhkaavaan työvoimapulaan haetaan ratkaisuja poliittisesti työperäisen maahanmuuton edistämisestä, vaikka meillä Suomessa on joukko kansalaisiamme työmarkkinoiden ulkopuolella osallistumatta sekä taloudellisen että sosiaalisen pääoman kasvuun. Nettomuutto Suomeen vuonna 2014 kolmannella neljänneksellä oli 5000 henkeä, tänne muutti kaikkiaan muualta 9800 henkeä (Työvoimapolitiittinen aikakausikirja 4/2014). Työvoimapulan on esitetty uhkaavan Suomea lähitulevaisuudessa. Tiettyjen alojen kuten informaatiotekniikan ja hoitoalan työpaikkojen täyttymisen vaikeuteen haetaan apua työvoimaperäisestä maahanmuuttopolitiikasta.

Arviolta puolet osatyökykyisistä kansalaisista on kotona sosiaaliturvan varassa ilman että heidän käytössään oleva sosiaalinen pääoma hyödynnettäisiin taloudellisen pääoman kasvuun. Suomessa työvoimaan (työlliset + työttömät) kuului vuoden 2014 lopussa 2 690 000 henkeä, työttömyysasteen ollessa saman vuoden lopussa 8,6 prosenttia (2014/4 työvoimapolitiittisen aikakausikirja). Työ - ja elinkeinoministeriön tilaston mukaan eri tavalla osatyökykyisiä tai pitkäaikaissairaita heistä oli 75022 työnhakijaa. Eläketurvakeskuksen tekemän tutkimuksen mukaan (Lilja 2011, 47) työmarkkinoille haluaa jopa 35 000 vammaista, luku on lähes puolet vammaisista työikäisistä. Vähintään yksi pitkäaikaissairaus tai vamma on vähintään 55 prosentilla työikäisistä suomalaisista, näistä lähes 600 000 henkilöä arvioi rajoitteensa vaikuttavan työntekoon tai työmahdollisuuksiin.

Työelämän ulkopuolella tuosta joukosta on 200 000 kansalaista. Työkyvyttömyyseläkeläisiä on noin 250 000 henkeä, joista viidesosa on alle 45-vuotiaita (Kvvyt käyttöön, 1/2015.)

Matalan tuottavuuden ja alhaisen vaatimustason työpaikat ovat vähentyneet työmarkkinoiden muutoksen myötä. Lilja (2011, 47) kirjoittaa näiden työpaikkojen täyttämisiongelmiin voivan tulevaisuudessa helpottua. Keijo Piironen (2013, 77) toteaa artikkelissaan vammaisten jäämisen työmarkkinoiden ulkopuolelle työkyvyttömyytensä vuoksi olevan työttömyyttä suuremman ongelman, koska imu työkyvyttömyyseläkkeelle on suuri ja sen sijaan suunta takaisin työmarkkinoille on pientä. Osatyökykyiset, varsinkin nuoret koulutetut ovat Erityisryhmien työkyky-tutkimuksen (Laiho, Hopponen, Latvala, Rämö 2010, 28) mukaan erittäin innokkaita tekemään työtä, vaikka TE-toimiston asiakkaina heitä on vähän.

Yhteiskunta, tarkemmin työ- ja elinkeinoministeriö toimistoinen toteuttaa tehtävää, jolla työmarkkinoilta syrjäytymässä olevia pyritään eri aktiivitoimin saamaan takaisin työmarkkinoille. Aktiivisilla työvoimapolitiikan toimilla ei kuitenkaan luoda täyttä kansalaisuuden inklusiota, vaan jopa ylläpidetään ja edistetään segregatiota. Väli työmarkkinoille osallistuminen eri aktiivitoimien avulla ei luo pysyvää työllistymistä. Jollei kyseessä ole yksityisen sektorin työpaikan tukeminen, on kyse kosmeettisesta, hetkellisistä aktivoinneista.

Yhteiskunnan sosiaali- ja vammaispalvelulakien luomat turvaverkot osaltaan voivat olla estämässä työllistymistä synnyttämällä ja luomalla toimeentulokapeikkoja jolloin ansiotason laskun pelossa osatyökykyiset eivät uskaltanu yrittämään kohti työmarkkinoita. Pierre Bordieun (1985) teoria portinvartijuudesta, esteiden ylläpidosta ja uusien esteiden luomisesta voi estää tai rajoittaa osallisuutta ja aktiivisuutta sekä toimia taloudellisen kasvun jarruna. Joko yhteiskunta tai kansalainen itse käyttää valtaa ylläpitämällä tai luomalla uusia työllistymisen esteitä.

Osatyökykyisten työhakijoiden mahdollisuudet saada laissa säädeltyjä palveluita ja etuisuuksia perustuu yhteiskuntamme vakiintuneihin toimintajärjestelmiin. ”Portinvartijat” ovat henkilöitä tai ryhmiä, joilla on Pierre Bourdieun mukaan muita enemmän valtaa niissä yhteisöissä, joihin he kuuluvat (Luoma 2008, 8). Sekä kunnallis- että valtionhallinnon viranomaisten toiminta osatyökykyisten tai vammaisen yksilön elämää koskevissa ratkaisuissa ja päätöksissä on portinvartiointia, esteitä luodaan tai ylläpidetään niitä sekä valvotaan lain antaman mandaatin turvin yksilön elämää ja päätöksiä. Vakiintuneisiin hyvinvointivaltion yhteiskunnallisiin toimintajärjestelmiin sisältyy aina jonkin verran portinvartijuutta. Erityisesti sitä esiintyy hyvinvointipalveluissa, mutta myös muilla modernin yhteiskunnan alueilla (Metteri 2004, 83.) Portinvartijoinnista ei voi välttyä organisaatioissa tai yhteiskunnissa, joissa toimintaa ja päätöksen

tekoa ohjaa tiukka lainsäädäntö asetuksineen ja soveltamisohjeineen. Virkamiesten toimintaa ohjaavat myös totutut toimintatavat ja käytännöt sekä kunkin päätösvaltaa käyttävän omat inhimilliset arvot ja asenteet. Tiukka portinvartijointi, esteiden ylläpito tai rakentaminen tulee usein kalliiksi myös välittömästi eikä pelkästään pitkällä tähtäimellä. Päätöksentekijöiltä eli portinvartijoilta puuttuu työssään rohkeus tehdä itsenäisiä yksilön tilanteet huomioivia päätöksiä, vallitsee konkreettinen ehkäisevän sosiaalipolitiikan näkökulman puute (Metteri 2004, 91–93).

Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa sekä sosiaalietuuksissa on nähtävissä kovien arvojen ja yhteiskunnan välinpitämättömyyden lisääntyminen. Ammattiauttajat ovat sopeutuneet taloushallinnon koviin ekonomistisiin arvoihin. Metteri (2004) toteaa kirjassaan hyvinvointityön tai -politiikan olevan esityksellistä, tarkoittaen sillä julkilausuttujen tavoitteiden ja kokemusten ristiriitoja, pahimmillaan paradoksaalisesti pahoinvointia aiheuttavaa toimintaa yksilöitä kohtaan (mt., 95, 97–104.) Suomen 1990-luvun aktiivinen työvoimapolitiikka (integrointi) tähtäsi aktiivisen työnhakijan palkitsemiseen, sen sijaan passiivisuus työnhaussa oikeutti alentamaan toimeentulotukea 20 prosentilla. Tällä tavoiteltiin yksilöiden omaa vastuunottoa elämästään, samalla ehkäisten passiivista riippuvuutta yhteiskunnan maksamista sosiaalietuuksista (Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 189/2001).

Stakes on tutkinut osatyökykyisten työllistymiskysymyksiä ajanjaksolla 1995–2002. Tutkimuksessa heidän asemansa työmarkkinoilla havaittiin parantuneen ja ansiotason kohonneen, kuitenkin asema muuhun väestöön nähden heikkeni. (Linnankangas, Suikkanen, Savtschenki & Virta 2006, 42–45, 58; Aaltonen, Joronen & Villa 2008, 92.) Aktivoiva ja aktiivinen työvoimapolitiikka jää näin ollen vallitsevan talouspolitiikan jalkoihin kasvattaen eroa osatyökykyisten ja muun väestön välillä. Voidaan siis todeta, että toivottua vaikutusta osatyökykyisten taloudellisen aseman paranemiseen ei ole syntynyt. Eurooppa-neuvosto on määritellyt kotitalouksien köyhyys- ja syrjäytymisindikaattorit. Ne ovat: pienituloisuus, aineellisessa puutteessa eläminen sekä vajaatyölliset taloudet. Näitä ovat kotitaloudet, joiden yhteenlaskettu työllisyyspanos alittaa 25 prosenttia siitä ajasta, mikä talouteen kuuluvien henkilöiden olisi mahdollista tehdä työtä (Palola 2010, 269.)

Euroopan Unionin Employment -ohjelman toteutuksen arvioinnissa Suomessa havaittiin osatyökykyisten työllistymisen esteinä olevan heidän heikon integroitumisen yhteiskuntaan pitkittävän työttömyyttä ja lisäävän syrjäytymisen uhkaa. Arviossa todettiin myös riskin ja epävarmuuden kasvamisen lisäävän osatyökykyisten halukkuutta tyytyä eläkeratkaisuun patkä- tai osa-aikaisen työllistymisen sijaan (Kaakkinen, Nieminen & Säkjärvi 1998, 3.)

Amu Urhonen toteaa kirjassaan *Kompastuksia saman kapeikon olevan sosiaaliturvan ja satunnaisten työtulojen yhteensovittamisen mahdottomuudessa*. Sosiaaliturvan leikkausten jälkeen osatyökykyiselle ei jää positiivista tulosta ansioistaan, ainoastaan työnteon ilo, käydään töissä, mutta eletään toimeentulotuella. (Urhonen 2011, 92.) Voidaan puhua jopa esteistä yhteiskunnan rakenteiden pitäessä sosiaalietuuksien leikkauksien ja työn tekemisen kannattavuuden ristiriitaa yllä.

Perustulo voi olla yksi ratkaisu tekemään osatyökykyisten työnteon kannattavaksi, kuten Urhonen toteaa teoksessaan. Tuolloin kaikki mitä työlläsi ansaitset, tulisi maksetun perustulon lisäksi tekijänsä eduksi ilman toimeentulon romahtamisen pelkoa. Samalla osatyökykyiset työntekijät voisivat tehdä omien voimavarojensa rajoissa itselleen sopivaa työtä kokien tyydytystä ollessaan hyödyksi yhteiskunnalle (Mt., 2011, 97.) Työnteko toimii sosiaalisen syrjäytymisen ehkäisevänä indikaattorina, aktiivisen osallisuuden huomioiminen ja mahdollistaminen riittävän vähimmäistoimeentulon takaamalla niin, että työnteko on yksilölle kannattavaa (Palola 2010, 272).

Turmusani on kirjoittanut artikkelissaan ”Work and adulthood: Economic Survival in the Majority World” seuraavaa: ”Lähes kaikissa yhteiskunnissa työ ja se, mitä työtä ihmiset tekevät, vaikuttaa heidän asemaansa ja henkilökohtaiseen identiteettiinsä” (Turmusani 2001,192). Ovatko osatyökykyiset Amu Urhosen mukaan kuin rikkaruohoja, jotka tulee kitkeä, vai osaako moderni suomalainen hyvinvointiyhteiskunta vaalia ja hoitaa osatyökykyisiä kansalaisiaan ja heissä olevaa sosiaalista pääomaa kuin ruusuja saaden ne kukoistamaan ja tuottamaan hyvää sekä itselleen että ympäröivälle yhteiskunnalle? (Urhonen 2011, 7). 16-vuotiaan nuoren osatyökykyisen ainoa realiteetti ei voi olla työkyvyttömyyseläke kuten Urhonen kirjoittaa teoksessaan *Kompastuksia*. Urhosen mukaan kyse ei ole osatyökykyisten omasta haluttomuudesta päästä työelämään. Kyse on agraariaikaisista asenteista, joilla on suhtauduttu osatyökykyisten koulu- tai urasuunnitelmiin. Työllistäminen lanseerataan hyväntekeväisyytenä osatyökykyisiä kohtaan, he ovat helppoja työntekijöitä, eivät myöhästele, eivät vaadi oikeuksiaan. Heidät voidaan koska vaan korvata ns. oikeilla työntekijöillä. Osatyökykyiset työnhakijat tulee palkata töihin osaamisensa eikä hyväntekeväisyyden vuoksi ja työstä maksettavan palkan tulee olla asianmukainen (mt., 90, 137). Työllistymisen suurimpana esteenä ovat edelleenkin ihmisten omat asenteet (Aaltonen ym. 2008, 93). Vanhoihin asenteisiin tukeutuminen on usein turvallista kun sen sijaan uuden kohtaamiseen liittyy aina riski, on sitten kyse työllistämisestä tai työllistymisestä. Aseenteita ja esteitä pönkitetään vallitsevilla sosiaaliturvan suomilla etuisuuksilla sekä tiukalla lainsäädännön tulkinnalla.

Hyvinvointivaltion lupaukset ja kansalaisten odotukset eivät toteutuneet kasvaneessa ristiriitatilanteessa, joka syntyi 1990-luvun alun talouslaman ja demokratian toimimattomuuden johdosta (Metteri 2004, 147.) Rakenteellisen työttömyyden on todettu vaikuttavan heikentävästi etenkin 40–50-vuotiaiden työmarkkinoilta poisjoutuneiden terveiden työnhakijoiden vaikeuteen saada töitä, rakenteellinen työttömyys on vaikuttanut myös vajaakuntoisten työnsaantiin (mt. 120.) Matti Vanhasen II hallituksen hallitusohjelmassa haettiin apua ulkomaisesta työvoimasta 1990-luvun laman ja suurtyöttömyyden jälkeen kohdanneisiin rekrytointikapeikkoihin. Riku-Matti Virtasen (2009, 24) mukaan samalla kuitenkin unohdettiin oma vajaakäytössä oleva työkyvyttömyyseläkkeelle ohjattu osatyökykyisten henkilöiden työvoimaresurssi. Kohtuullisten tukitoimenpiteiden puute osatyökykyiseltä työssä tai työnhaku- ja rekrytointivaiheen kielteiset päätökset, jotka perustuvat vammaan tai vammaisuuteen, ovat syrjintää. Pätevä ja kykenevä tulee valita tehtävään. Jos avustavat tukitoimenpiteetkään eivät auta suoriutumaan oleellisista työtehtävistä, ei kyse ole syrjinnästä (mt., 2009, 43–44). Elinkeinoelämän tutkimuksen mukaan Suomen markkinatalous ei huomioi heikoimpia ja vajaakykyisiä (Muuri & Manderbacka 2010, 97).

Työkyvyttömyys on usein yhdistetty vammaisuuteen, osatyökykyisyyteen, kuitenkin se itsessään ei ole esteenä työkykyisyydelle eikä työelämässä toimimiselle (Räty 2010, 33). Osatyökykyisyys on käsitteen medikalisoinnin myötä antanut sosiaalisen oikeutuksen osatyökykyisille olla tekemättä työtä palkkatyöyhteiskunnassa. Yhteiskunnan asenne on muuttunut työntarjoamisesta eläkkeelle ohjaamiseksi (Linnankangas ym. 2006, 16). Täysivaltaisen kansalaisen rooli ja määritelmä ovat vahvasti sidoksissa työhön. Työn tekeminen määrittelee kansalaisuuden niin, että siitä on muodostunut poliittinen väline meidän ja muiden välille. Joko teet töitä ja olet meitä tai jollet, olet niitä muita. Yksilön työkyky on kuitenkin monen tekijän summa, se muodostuu terveydentilan ohella myös yksilön käytettävissä olevista voimavaroista. Tämä yhdistettynä työmarkkinoilla tarjolla olevaan työhön vaatimuksineen muodostaa ammatillisen työkyky-käsitteen (Järvisalo 1995; ref. Laiho, Hopponen, Latvala & Rämö 2010, 3.)

Anu Muuri (2010, 79) kirjoittaa artikkelissaan Brita Koskiahon teoksesta: (Hyvinvointipalveluiden tavaratalossa. Palvelutalous ja sosiaalipolitiikka Englannissa, Ruotsissa ja Suomessa, 2008):

”Suomalaisen yhteiskunnan siirtävän vähän kerrallaan vastuuta kansalaisille hyvinvoinnin ylläpitämisestä ulkoistamalla erilaisia palveluita, korottamalla maksuja ja veroja”

Sosiaaliturva- ja verotusjärjestelmä ohjaavat työn vastaanottamista, yksilön omilla valinnoilla täytyisi pystyä parantamaan omaa taloudellista asemaansa. Kannustinloukut ovat tulo- ja byrokraloukkuja, tuloloukun alalaji on työttömyysloukku. Työn vastaanottaminen ei kannata,

verotuksen ja sosiaaliturvan yhteisvaikutuksesta yksilölle ei jää työn tekemisestä lisätuloja käytettäväkseen. Byrokratialoukku tarkoittaa sosiaalisten etuisuuksien ja pienten ansiotulojen yhteensovittamisesta syntyvää luukulta toiselle juoksemista ja etuisuuksien viivästymistä, jopa pelkoa niiden katkeamisesta. Tällä on luonnollisesti negatiivinen vaikutus työn vastaanottamiseen, sillä epävarmuus käytettävissä olevan rahan tulosta ja sen määrästä horjuttaa halua ottaa riskejä tasapainon järkkymisen suhteen (Karjalainen & Moisio 2010, 112–113.) Näin yhteiskunta vahvistaa ja ylläpitää olemassa olevia esteitä = portinvartijuuksia heikoimmassa työmarkkinaosassa olevien kansalaisten kohdalla uskaltautua kohti työmarkkinoita pelätessään taloudellisten ongelmien kasvua käteen jäävän käytettävissä olevan rahan vähetessä työllistymisen seurauksena (Muuri 2010, 79). Siirtymissä työmarkkinoille on kyse Günther Schmidin mukaan (Suikkanen 2008, 21), ei pelkästään työnteon kannattavuudesta, vaan yksilön motivaatiosta sekä siitä miten yhteiskunta toimillaan saa yksilön sosiaalisen turvallisuuden ja hyvinvoinnin paranemaan.

2.3 Osatyökykyisten työllistyminen tutkimuksen kohteena

Aivan uusinta uutta osatyökykyisten työssä jaksamisen ja työllistymisen tukemisesta on Kuntoutussäätiön vuonna 2014 ilmestynyt Mirka Vuorenon ja Kimmo Teräväisen kirjallisuuskatsaus ja haastattelututkimus. Työn tavoitteena oli kuvata nyky-yhteiskunnassa vallitsevia toimintamalleja osatyökykyisten työllistymisen tukemiseksi ja työelämään pääsemiseksi. Tutkimus esittelee ja arvioi hyviä käytäntöjä eri toimintamalleista ja tukikäytännöistä, joita on käytössä osatyökykyisten työllistämisen agendalla. Osatyökykyisten ammatillisen kuvan ohella selvitys koski myös heidän verkostoitumista, sitä miten sosiaalinen pääoma luo uutta antaen ja vastaanottaen. Osatyökykyisten toimenkuvaa selvitettiin muiden asioiden ohella 45 henkilön haastattelututkimuksessa. Haastateltavat olivat pääosin osatyökykyisten työllistämisen edelläkävijäorganisaatioista. Tutkimus on suoritettu huhti-lokakuussa 2014. Työllistymisen osalta tutkimuksessa selvisi, että osallistuneet organisaatiot eivät osanneet ottaa kantaa siihen miten osatyökykyisiä tulisi tukea kohti työmarkkinoita. Organisaatioiden vastaajat edustivat työnantajan näkemystä, ”eivätkä he nähneet myöskään mahdollisena, että heidän organisaationsa pystyisi ottamaan osatyökyvyttömiä työttömiä töihin”... (Vuorento & Teräväinen 2014, 70). Taloudellisten riskien pelko oli hyvä portinvartija. Työnantajat pelkäsivät kohoavia eläkevakuutusmaksuja osatyökykyisten ennakoitavissa tai pelättävissä olevan mahdollisen työkyvyttömyyseläkkeelle hakeutumisuhan pelosta. Työ- ja elinkeinohallinnon hakijoista palkattavien osatyökykyisten palkkaaminen ensimmäiseksi neljäksi vuodeksi erillisvakuutuksella pienentää työnantajan

eläkevakuutusmaksuja. Vuorenon ja Teräväisen mukaan (2014, 71) tietämyksen puute asiasta osaltaan piti yllä portinvartijuutta. Tutkijat esittivät yhtenä arvionaan myös asiakokonaisuutta liian monimutkaiseksi hoitaa.

2.4 Osatyökykyisten sosiaaliset etuudet

Luottamus on sisällä yhteiskunnan rakenteissa kuten esimerkiksi verotuksessa, luottamuksella toiseen kannustetaan yksilöä hänen toimissaan ja ratkaisuisaan. Oikeudenmukaisuusteoriat perustuvat rakenteissa sisällä olevaan luottamukseen, Robeyns (2002, 2) on kirjoittanut Amartya Senin todenneen vapauden lisäävän yksilön kykyä toimia yhteiskunnan täysivaltaisena jäsenenä, vapauden/luottamuksen lisääminen lisää samalla myös yksilön toimintakykyä. Kun työyhteisöt uskaltavat antaa osatyökykyiselle hänen kykyjään ja osaamistaan vastaavaa työtä sekä luottamaan hänen kykyynsä selvitä työnteosta, tulee työntajalle palkan maksulle vastinetta ja vahvistusta taloudellisen pääoman kasvulle. Samalla kasvaa yksilön oma toimintakyky, sosiaalinen ja taloudellista pääomaa. Yksilön kyky osallistua ja hallita omaa elämäänsä talouden vahvistuessa vähentää yhteiskunnan osallisuutta osatyökykyisen elämässä. Hyvinvointivaltio on leikannut ”moraalisen logiikan” suvereenia kansalaisuuteen perustuvia universaaleja etuisuuksia korvaten niitä tarveharkintaisilla tai vastikkeellisuutta edellyttävillä selektiivisillä tuilla (Korkiamäki, Nylund, Raitakari & Roivainen 2008, 12; ks. Julkunen 2006b 43–46, 52.) Luottamusta lisäävien kannusteiden tulee oikein käytettynä olla tilanteisiin sidottuja (Lehto 2011, 31; ks. Erikson 1994, *Contemporary Sociology* 23, 1, 49–52.) Työllistymisen tai työllistämisen tukeminen tulee olla oikea-aikaista ja yksilön kannalta kannustavaa, jo yksistään taloudelliselta näkökulmalta arvioituna. Työn tekemisestä ei saa aiheutua taloudellisia vaikeuksia.

Kansalaisten toimeentuloon ja elinolosuhteisiin vaikuttaminen tuloeroja tasaamalla sekä elinkaaren aikana kasaantuneisiin eriarvoisuuksiin kehittäviin seikkoihin tulee Peter Townsendin mukaan vaikuttaa talous- ja yhteiskuntapolitiikalla (Rahkonen & Lahdelma 2013, 277. kts. myös Townsend P. & Davidson N. 1982, 206–216).

Aluksi esittelen tuloista riippumattomia etuisuuksia, joita osatyökykyiset kansalaiset voivat saada. Näitä etuisuuksia ei leikata, vaikka pieniä työtuloja olisi tiettyyn henkilökohtaiseen rajaan asti, joten nämä etuudet mahdollistaisivat yksilön työskentelyn eläkkeen ohessa.

Suomessa osatyökykyisten saamien taloudellisten tulosiirtojen tarkoitus on kaventaa taloudellista eriarvoisuutta ja ylläpitää toimeentuloa työtuloja vailla olevilla kansalaisilla. Osatyökykyisen terveydentilan sen mahdollistaessa, voi Kansaneläkelaitoksen myöntämän täysimääräisen eläkkeen jättää lepäämään työssäolonsa ajaksi 6–24 kuukauteen. Tältä ajalta osatyökykyinen henkilö ei ole eläkkeensaaja, vaan hänen on mahdollista saada vammaistukilain mukaista erityistukea. Tilanteen muuttuessa osatyökykyinen voi hakeutua eläkkeelle uudelleen. Samanaikaisesti eläkkeen kanssa voidaan maksaa lapsilisää sekä vammaistukea. Kuntoutusrahaa maksetaan 16–19-vuotiaille työkykyä tai ammattitaitoa edistävien toimien aikana muiden tulojen vähentämättä etuutta. Edellytyksenä kuntoutusrahan maksamiselle on henkilökohtainen kuntoutus- ja opintosuunnitelma eli KHOPS (Vilmi & Jokinen-Virta 2000, 39; Palveluopas 2012–2013, 22; Kela, 07.03.2015).

Avustajien käyttö harrastus- ja virkistystoimintaan on yleistä kunnan sosiaalitoimen kustantamaa osatyökykyisten tukemista, avustajia myönnetään myös työnteon mahdollistamiseksi sekä saattajan tarpeeseen. Henkilökohtaisen avustajan palkan maksaa kotikunta, osatyökykyisen itse toimiessa työnantajana. Uudessa 1. huhtikuuta 2015 voimaan astuneessa laissa on muutos avustajan hankintaan liittyen, palvelu voidaan hankkia myös jatkossa palveluseteliä hyväksi käyttäen (1309/2014, 8§) Osatyökykyinen voi tarvitessaan saada myös hoitotarvikkeita vammansa tai sairautensa hoitamiseksi korvauksetta kotikunnalta. Kelan toimesta saatavilla tulkkipalveluilla autetaan kuulo-, näkö ja puhevammaisia henkilöitä (Laki vammaisuuden perusteella järjestettävästä palvelusta ja tukitoimista annetun lain 8d ja 17 §:n muuttamisesta; Kela vammaisten tulkkauspalvelut).

Kelan maksamat vammaisetuudet, joiden tarkoitus on tukea ja edistää vammaisten tai pitkäaikaissairaiden pärjäämistä arjessa, ovat verottomia etuisuuksia. Näitä ovat nuoren alle 16-vuotiaan vammaistuki, yli 16-vuotiaan vammaistuki, eläkettä saavan hoitotuki sekä ruokavaliokorvaus. Alle 16-vuotiaan vammaistukea en esittele laajemmin, koska he eivät kuulu tutkimukseni kohdejoukkoon.

Yli 16-vuotiaan vammaistukea maksetaan henkilölle, jonka sairaus tai vamma on heikentänyt toimintakykyä yli vuoden ajan. Tukea ei myönnetä, jos henkilö saa Kelasta tai työeläkelaitoksesta vanhuuseläkettä, varhennettua vanhuuseläkettä, täyttä työkyvyttömyyseläkettä, kuntoutustukea, tai leskeneläkettä. Myöskään alle vuosi sitten tapahtuneen tapaturman tai liikennevahingon perusteella maksettavaa täyttä työkyvyttömyyseläkettä tai sellaista ansionmenetyskorvausta saavalla ei ole oikeutta vammaistukeen. Tulo- ja varallisuus eivät vaikuta maksettavaan kolmiportaiseen etuisuuteen, alimmillaan se on 93,28 euroa kuukaudessa ja korkeimmillaan

422,06 euroa kuukaudessa (Kela, yli 16-vuotiaan vammaistuki). Kela maksaa eläkkeensaajan hoitotukea yli 16 vuotta täyttäneille. Kela maksaa tuloista riippumatonta eläkkeen saajan hoitotukea Suomessa asuville eläkeläisille heikentyneen toimintakyvyn aiheuttamiin kustannuksiin. Tätä etuutta ei makseta osatyökyvyttömyyseläkkeellä oleville henkilöille. Tuki on kolmiportainen aina 62,48 eurosta kuukaudessa 328,87 euroon kuukaudessa. Ruokavaliokorvaus on kaikkien kansalaisten ulottuvissa huolimatta siitä oletko vammainen vai et. Kelan maksama tuloista riippumaton korvaus on tällä hetkellä 23,60 euroa kuussa (Kela, vammaisetuudet).

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista (1987/380 8§) takaa vammaisille maksuttoman kotikunnan järjestämän palveluasumisen sisältäen asumisen lisäksi kaikki osatyökykyisen tarvitsemat palvelut. Kotikunnan sosiaalitoimen tukitoimia on myös erilaiset maksullisten ateriapalveluiden järjestäminen. Tietyt kriteerit täyttävät osatyökykyiset voivat saada myös invalidien pysäköintiluvan, jonka jälkeen on mahdollista hakea myös vapautusta ajoneuvoverosta.

Seuraavat etuudet ovat joko kokonaan tai osaltaan osatyökykyisen kansalaisen tuloista riippuvaisia, joissain tapauksissa taloudellisista perusteista johtuen etuisuutta ei myönnetä ollenkaan. Kelasta haettavaa asumistukea maksetaan sekä omistus- että vuokra-asuntoihin, näihin asuntoihin voidaan tarvittaessa tehdä kotikunnan avustuksella muutostöitä, tuolloin avustusosuus on 40 prosenttia syntyneistä kustannuksista. Mikäli osatyökykyinen perheellinen henkilö joutuu laitospalveluun, tulee hoidon maksullisuutta määriteltäessä ottaa mahdolliset elatusvelvollisuudet huomioon. Yli 16-vuotiaan vammaistuki ja mahdollinen ruokavaliokorvaus huomioidaan maksua määriteltäessä, henkilökohtaiseen käyttöön tulee aina jäädä vähintään 99 euroa kuukaudelle (Palveluopas 2012–2013, 23; Laki vammaisasetuksista 2007/570; Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 1987/380).

Osatyökykyisen henkilön on mahdollista hakea autoveronpalautusta joko osittain tai kokonaan. Mikäli osatyökykyinen ei itse kykene ajamaan autoa, voidaan perheeseen myöntää harkintaperusteista verohuojennusta auton hankintaan. Tämän päätöksen tekee tulli. Kotikunnalla on tässäkin mahdollisuus tukea auton muutostöitä tai jopa tukea sen hankintaa. Kuljetuspalveluilla osatyökykyiset voivat omavastuun maksamalla käyttää taksi- tai erityiskuljetuspalveluita silloin kuin julkisten kulkuneuvojen käyttö ei vamman vuoksi ole mahdollista. Näitä vammaisille tarkoitettuja asiointi- ja virkistysmatkoja voi kunnan sosiaalitoimi myöntää 18 yhden suuntaista matkaa kuukaudessa sosiaalihoito- tai vammaispalvelulain perusteella (Palveluopas 2012–2013, 24; Vammaispalvelujen käsikirja, THL).

Erilaiset kotipalvelun toimialaan kuuluvat palvelut kuten siivous, kylvetys tms. palvelut ovat palveluita, joista palveluntuottaja, pääsääntöisesti kunta, perii osatyökyiseltä hänen maksukykyään vastaavan palvelumaksun. Tämän palvelun hankkimiseksi voi käyttää palveluseleitä, jotka kattavat vain osan syntyneistä kustannuksista. Toimeentulotuen saamisen edellytykset eivät poikkea muiden sitä tarvitsevien edellytyksistä. Sosiaalitoimi myöntää toimeentulotukea taloudellisen tuen tarpeeseen huomioiden koko perheen tulot ja menot (Laki toimeentulotuesta 1997/1412, 2§, 2a§, 3§; Palveluopas 2012–2013).

Työttömyysturvaa saavat työ- ja elinkeinotoimistojen asiakkaana olevat edellytykset täyttävät työkykyiset, työmarkkinoiden käytettävissä olevat työttömät tai lomautetut asiakkaat. Työmarkkinatukea ja työttömyysturvan peruspäivärahaa maksaa Kansaneläkelaitos, kun taas aiempiin palkkatuloihin perustuvaa ansiopäivärahaa (entinen ansiosidonnainen päiväraha) maksavat työttömyyskassat. Etuisuuksien saajat voivat ansaita 300 euroa kuukaudessa, ilman että se vaikuttaa maksettavaan työttömyysetuuteen (Valtioneuvoston asetus työttömyysetuutta määrättäessä huomioon otettavasta tulosta 1332/2002; Työttömyysturvalaki 1290/2002, 2. luku 1§, 3. luku 3§, 4§ 5 mom.; Laki työttömyysturvalain muuttamisesta ja väliaikaisesta muuttamisesta 1049/2013, 4.luku 5§).

3 SUOMEN JA TANSKAN TYÖLLISTYMISEN MALLIEN ESITTELYÄ

Markku Lehto (2011, 26) on todennut osatyökykyisten olevan ryhmänä hyvin heterogeeninen, mutta samalla heillä on potentiaalinen mahdollisuus työmarkkinoilla ja tähän mahdollisuuteen tulisi tarttua. Työllistäminen ja työllistymishalukkuuden lisääntyminen edellyttää toimintamallin uudistamista. Erilaisuudelle on löydettävä enemmän sijaa ja käyttöä työmarkkinoilla.

Työ- ja elinkeinotoimistot tarjoavat palveluita osatyökykyisille asiakkaille kaikilla kolmella eri palvelulinjallaan sekä moniammatillista palvelua yhdessä kuntien kanssa yhteistoiminnassa toimivissa työvoiman palvelukeskuksissaan. Työvoiman palvelukeskuksien työn keskiössä on tukea laaja-alaista apua tarvitsevia asiakkaita kohti työmarkkinoita (Alatalo & Räisänen 2011, 34). Vuoden 2013 alussa tehty palvelu-uudistus on TE-toimistojen johtajien mukaan heikentänyt erityisesti heikoimmassa työmarkkina-asemassa olevien palvelua (SOSTE, 108.) TE-toimistojen tehtävänä on työvoimapalveluilla ehkäistä heikoimmassa työmarkkinaosassa olevien syrjäytymistä erilaisilla työvoimapolitiittisilla toimilla.

Pääministeri Juha Sipilän hallituksen yhtenä kärkihankkeena on edistää osatyökykyisten tietä työmarkkinoille. Kärkihankkeen 5 tavoitteena on lisätä merkittävästi osatyökykyisten työllistymistä työmarkkinoille ja edistää siellä jo olevien pysymistä työssä. Tavoitteeseen pyritään palvelujärjestelmän toiminnan tehostamisella tukemaan osatyökykyisten työllistymistä nostamalla tehtävää hoitavien työhallinnon ammattilaisten osaaminen tehtävän vaatimalle riittävälle tasolle. Hoitoon ja kuntoutukseen ohjausmalleja rakennetaan toimivammiksi sekä lisätään osatyökykyisten yrittäjyyttä. Mikä tärkeintä kärkihankkeen tavoitteena on myös työkyvyttömyyseläkkeen ja ansiotulojen yhteensovittaminen. Näin vältettäisiin kannustusloukut, jotka muuten saattaisivat estää vastaanottamasta työtä käytettävissä olevien tulojen laskiessa. Kärkihanke pyritään toteuttamaan kaikilta osin vuoteen 2018 mennessä (Internet-lähde, luettu 16.10.2015.)

Suomessa työ- ja elinkeinotoimistot tukevat työttömien työhakijoiden työhön sijoittumista työllistymistä edistävillä työvoimapolitiittisilla toimilla. Palvelutarjonta sisältää työnhakutaitojen ja -valmiuksien kehittämisestä laajempiin työvoimapolitiittisiin eduin suoritettaviin koulutuksiin. Kurseja ja omaehtoista ammatillista koulutusta voidaan tukea työvoimapolitiittisin etuisuuksin. Tutustuminen työtehtäviin ja ammatteihin on mahdollista työkokeilun avulla. Sekä koulutukset että työkokeilut (Laki julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta 2012/916,4, 5 ja 6 luku) ovat toimenpiteitä, joiden aikana työnhakijat saavat työttömyysetuutta, työmarkkinatukea ja työttömyysturvan peruspäivärahaa. Näiden etuuksin maksaja on Kansaneläkelaitos.

Työttömyyskassat puolestaan huolehtivat ansiosidonnaisen päivärahan maksusta (Työttömyysturvalaki 2002/1290). Työttömän toimeentulo turvataan työttömyysaikana näillä etuisuuksilla. Työtön työnhakija voi saada 300 euron kuukausituloa ilman, että se vaikuttaa maksettavan etuuden määrään. Pääomatulot ja 300 euron suojaosan ylittävät tulot vähentävät maksettavaa työttömyysetuutta (Valtioneuvoston asetus työttömyysetuutta määrättäessä huomioon otettavasta tulosta 2002/1332). Aktiivisen työvoimapolitiikan mukaisesti työtön osallistuessaan työnhakuvalmennuksiin, uravalmennuksiin tai erilaisiin koulutuksiin sekä työkokeiluun saa yhdeksän euron verottoman kulukorvauksen (Laki julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta 2012/916, 9.luku.) Toisaalta kyse on kovemmasta linjasta, jolloin työtön velvoitetaan osallistumaan työhön ja muihin TE-toimiston hänelle tarjoamiin aktiivitoimiin. Työkeskeisessä aktivoinnissa uhkana ovat työttömyysetuisuuksien menetykset, karenssit sekä korvauksien saamisen edellytysten tiukat ehdot. Pehmeämpää linjaa (Keskitalo & Karjalainen 2013, 11–13, katso myös Hvinden 2000) edustaa asiakkaiden oikeus TE-toimiston palveluihin ja positiivisiin työmarkkinakelpoisuutta parantaviin toimiin. Tarvittaessa on mahdollista käynnistää myös työnhakijan työkyvyn selvittelyt työttömien terveystarkastusten avulla. Inhimillisessä pääoman kehittämistä ja kuntoutusta tukevassa palvelussa ovat sanktioiden ja etuisuuksien menetysten riskit pienempiä.

Palkkatuella on mahdollisuus edistää työnhakijan ja myös osatyökykyisen pysyvää tai tilapäistä kuntoutustukea saavan henkilön työllistymistä työmarkkinoille. Tuki osatyökykyisyyden rajoittaessa tai hankaloittaessa yksilön tehtävän hoitoa on 01.01.2015 alkaen 50 prosenttia palkkauskustannuksista, kuitenkin enintään kaksituhatta euroa kuukaudessa (Laki julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta 916/2012 7.luku 2§). Osatyökykyisen työssä pärjäämistä voidaan tukea myös antamalla tukea työnteon mahdollistavien työvälineiden tai esim. rakenteiden korjaamiseen tai hankkimiseen, maksimissaan 4000 euroa kutakin osatyökykyistä työntekijää kohden. Tämän lisäksi myös erilaisilla työkokeiluilla ja työvalmentajan palveluiden hankinnalla voidaan tukea polkua kohti työmarkkinoita (Valtioneuvoston asetus julkiseen työvoimapalveluun kuuluvista etuuksista 1346/2002.)

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta (2001) tarjoaa työ- ja elinkeinotoimistoille ja kunnille yhteistoiminnallisen mallin työvoimanpalvelukeskuksissa edistää vaikeimmassa työmarkkina-asemassa olevien kansalaisten työllistymistä kohti työmarkkinoita. Keskitalon (2013, 47, 50, 64–65) mukaan TE-toimiston tavoitteena on työllistyminen hallinnon tukitoimien avulla kohti pysyvää työtä, sosiaalitoimen työ on asiakkaiden elämäntilanteen kaikkinaisen haltuunotto ja kohentuminen. Aktivointipolitiikka on muuttanut sosiaalisen kansalaisen roolin tulkintaa ehtojen,

oikeuksien ja velvollisuuksien suhteen, passiivisesta toimeentulosta aktiiviseksi osallistumiseksi ja oman elämän haltuunoton vaatimukseksi.

3.1 Välityömarkkinat Suomessa

Vastuu osatyökykyisten työllistamisestä on julkisella vallalla, tässä tapauksessa Suomen valtiolla ja tehtävää hoitavilla ministeriöillä. Työllistämispolitiikka sisältää sosiaalisen sopimuksen osatyökykyisten työllistamisestä. Sen sijaan kysyntä ja tarjonta työmarkkinoilla vaikuttavat rekrytointien määrään ja sen kohdentumiseen. Sosiaalista sopimusta tarkastellaan pääsääntöisesti julkisen vallan, käytännössä TE-toimistojen toiminnan kautta (Kukkonen 2013, 135–136.) TE-toimistot toimivat portinvartijoina toteuttaessaan käytännöntasolla lain antamaa työvoimapolitiittista tehtäväänsä. Asiakkaiden esittely työpaikkoihin, työtarjousten teko sekä palkkatukimahdollisuuden arviointi ja sen myöntäminen työsuhteen edistämiseen on joko esteiden ylläpitoa tai niiden purkamista. Lain tulkinta ja jopa yksittäisen viranomaisen toiminta vaikuttaa päätöksentekoon.

1990-luvun alun laman jälkeen kaivattiin uusia ratkaisuja. Uuden hallinnon ajattelutavan taustalla suhteessa kansalaisiin oli New Public Management-toimintamalli, jolla pyrittiin kansalaisyhteiskunnan vahvistamiseen. Kumppanuus, osallisuus ja sosiaalista pääomaa synnyttävä vaikutus nousivat keskusteluagendalle (Möttönen & Niemelä 2005, 21–23.) Aktiivisen kansalaisen vastuullinen oman elämän hallinnan rooli nousi matalasuhdanteen ajan Suomessa keskustelun keskiöön. Kansalaisen oikeuksien ja velvollisuuksien koettiin olevan epätasapainossa ja samalla kansalaisten luonnolliset sosiaaliset siteet olivat näiden sosiaalisten tukiverkkojen vahvistumisten myötä kaventuneet. Hyvinvointivaltion rooli ja sen purkaminen sekä toimintojen uudelleen järjestely tuli yleiseen keskusteluun (Nivala 2006, 88.)

Työttömyys oli edelleen korkea eikä rakennetyöttömyys, työttömyyden kovan ytimen määräi pienentynyt. Keskusteluun nousi kysymys siitä, onko aiheellista pyrkiä integroimaan työmarkkinoille kaikkia niitä työttömiä, joiden antama panos työssä ei vastaa yritysten vaatimuksia. Uudeksi toimintamalliksi löytyi sosiaalinen yritys, josta muualla Euroopassa esim. Saksassa (siirtymien työmarkkinat, Transitional Labour Market, TLM) oli saatu toiminnasta hyviä tuloksia sosiaalisten yritysten työllistämisaikutuksista (Karjalainen, Andersén, Kuosa & Pättiniemi 2006, 6–27; Suikkanen 2008, 1.) TE-toimistojen toiminta julkisen työllistämisen sektorin hoitajana, ja asiakkaana olevien erityisryhmien kuten osatyökykyisten palvelut ovat kalliita. Kolmannen sektorin

yhdistysten työllistämiskäytännöillä ei ole saatu tuotettua riittävää vaikuttavuutta. Syntyneeseen tilanteeseen haettiin ratkaisua 2004 voimaan tulleella lailla sosiaalisista yrityksistä (1351/2003). Lain tarkoitus oli yhdistää parhaat osat kustakin elementistä: yritysmaailmasta, vapaasta kansalaistoiminnasta sekä julkisen sektorin työllistämisestä. Sosiaaliset yritykset ovat joko osatyökykyisten itsensä perustamia tai ne on perustettu heidän ja muiden heikoimmassa työmarkkina-asemassa olevien työllistämiseksi (Loukola 2002, 73). Sosiaaliset yritykset tuottavat jatkuvasti tuotteita ja palveluita markkinoille samalla kantaen yritystoiminnan riskit. Toiminnasta syntyneet voitot suuntautuvat takaisin sosiaalisen yrityksen kehittämiseen ja toiminnalla pyritään hyödyntämään paikallisuutta. Erityisesti osatyökykyisille toivottiin sosiaalisten yritysten tarjoavan pysyvää työllistymistä, siltaa kohti pysyviä työpaikkoja. Näiden voittoa tavoittelemattomien yritysten työntekijöistä vähintään 30 prosenttia tuli olla joko osatyökykyisiä tai pitkäaikaistyöttömiä. Sosiaaliin yrityksiin on mahdollista palkata työntekijöitä palkkatuella osatyökykyisyyden tai pitkäaikaistyöttömyyden perusteella. Näin yhteiskunta tuki palkkatuella yrityksiä, jotta ne pärjäisivät paremmin markkinoilla. Markkinointia edistävä sosiaalisen yrityksen status ja tunnuksena perhosmerkki eivät Liljan (2011, 50) mukaan kompensoineet liian lyhyiksi muodostuneita työllistämistuella tuettuja työsuhteita ja taloudellisen tuen vähyyttä. Työ- ja elinkeinoministeriöön oli kirjattu vuoden 2010 lopulla vain 154 sosiaalista yritystä. Schmidin Transitional Labour Market- mallin (Saksa TLM) mukaisesti institutionaaliset muutokset järjestelmässä saivat aikaan yksilöiden siirtymän elämäntilanteesta toiseen kohti työuraa, koulutusta tms. Schmidin yksi ajatus oli nimenomaan yksilöiden siirtyminen eläkkeeltä takaisin työmarkkinoille (Suikkanen 2008, 2–4).

Sosiaalisten yritysten toiminnan vaikuttavuuteen on kohdistunut suuria paineita jo Martti Ahtisaaren ollessa presidentti. Vanhasen hallitus tuki ns. Kolmannen tien ja Giddensin aktiivisen työvoimapolitiikan tuloa Suomeen. Tämän pohjalta luotiin lainsäädännölliset edellytykset sosiaalisten yritysten toiminnalle. Tuula Kukkonen toteaa teoksessa Vastuun Uusjako (2009, 57–60), että osatyökykyisten työllistymismahdollisuuksissa on kyse yksilötason ongelmista, puutteesta työkyvyssä. Yhteiskunta tukee osatyökykyisiä aktiivisin työvoimapolitiittisin toimin avoimille työmarkkinoille. Työllistymisprosessissa tarvitaan välityömarkkinoita, mikäli yksilöllä on jokin työkykyä rajoittava sairaus tai vamma (Kukkonen 2009, 61; Tiainen 2006,3). TE-toimiston palvelutarjottimeen kuuluvilla palkkatuella ja erilaisilla muilla työmarkkinakelpoisuutta parantavilla tukitoimilla edistetään osatyökykyisten pääsyä työmarkkinoille. Euroopassa puhutaan siirtymien työmarkkinoista, poluista kohti työpaikkoja, joita ei tueta yhteiskunnan toimin. Meillä tämä poluttaminen, eri palveluiden nivominen palvelukokonaisuudeksi kuten myös tukitoimet kohti

työmarkkinoita, ovat vahvasti lainsäädännöllä ohjattua yhteiskunnan organisaatioiden tiukasti ohjattua viranomaistyötä. Taloudellinen tuki ei ole ainoa mahdollisuus tukea osatyökykyisiä työmarkkinoille, käytettävissä on myös työolosuhteidenjärjestelytuki, jonka avulla voidaan poistaa tai edesauttaa teknisessä infrastruktuurissa olevia puutteita tai vikoja (Valtioneuvoston asetus julkiseen työvoimapalveluun kuuluvista etuuksista 1346/2002; Suikkanen 2008, 10–11).

Palkkatuella työllistäminen on suunnattu heikoimmassa työmarkkina-asemassa oleville työ- ja elinkeinotoimistojen asiakkaille kuten nuoret, pitkäaikaistyöttömät, maahanmuuttajat sekä osatyökykyiset. Makrotasolla vaikuttavuuteen pyritään kokonaistyöllisyyden nousulla, suhdanteiden ja alueellisten erojen tasaamisella. Työllistämistoimien yksilötason vaikuttavuutta ovat pitkäaikaistyöttömyyden katkaiseminen, työuran kehittäminen tai yksilön työmarkkinavalmiuksien parantaminen (Hämäläinen & Tuomala, 2006, 40, 45.) Osatyökykyisten ja muiden heikoimmassa olevien työnhakijoiden sijoittuminen suuren työttömyyden aikana yksityiselle sektorille on vaikeaa, joskin yksityinen tukityöllistämisen on todettu edesauttavan jatkossa työllistymään avoimille markkinoille muihin tehtäviin. Tukityöllistäminen ei ole useinkaan johtanut pysyvään työllistymiseen, vaikuttavuus on kuitenkin parempaa kuin julkisen sektorin palkkatukityöllistämisellä (mt. 41.) TE-toimistojen tulohajautuksella pyritään kohdentamaan palkkatukien käyttö ensisijassa juuri heikoimmassa työmarkkina-asemassa olevien työllistämisen edistämiseen samalla kun arjen realiteetit sanelevat työtä ja työnantajien intressit rekrytoinneissa vaikuttavat ehdokkaiden tarjontaan työpaikkoihin. Työ on kahtiajakautunutta (Terävä, Virtanen, Uusikylä & Köppä 2011, 79). Joskus voi olla vaikeaa miettiä kenen edun mukaisesti työllistymistä tuetaan ja mikä on toimenpiteen tavoite. Piironen (2013, 78) toteaa vammaisten työllistymisen olevan rakenteellinen ongelma, joka ei poistu vaikka työmarkkinat alkaisivat vetää ja syntyisi jopa työvoimapula. Keijo Piironen (2013, 78) epäilee, että työnantajat eivät hyväksy työntekijöiksi osaa osatyökykyisistä yksilöllisten ominaisuuksiensa kuten koulutuksen puutteen tai terveysrajoitteittensa vuoksi. Lähtökohta on tuolloin puute, jotain puuttuu, yksilö on vajaa. Toinen tarkastelukulma työhön ja sen tekemiseen voisi olla olemassa oleva työ- tai oppimiskyky. Yksilön toimintakyky muodostuu Järvisalon (1995) mukaan toimintaedellytysten ja työn välisestä suhteesta (Laiho, Hopponen ym. 2010, 3). Työpaikoista käydään kilpailua työmarkkinoilla, joita säädellään eri lainsäädännöillä ja työehtosopimuksilla. Kilpailua käydään monien erilaisten toimintaedellytysten omaavien kisaajien kesken, vallitsee niin sanotut työnantajan markkinat.

Euroopan unionin sosiaalirahaston (ESR), Raha-automaattiyhdistyksen (RAY) ja kuntien omalla rahoituksella on luotu vaikeimmassa työmarkkina-asemassa olevien työllistämiseksi erilaiset työllistymiseen ja työllistämiseen tähtäävät työpajat ja projektit. Osa rahoituksesta eli mukaan

päässeiden työttömien palkkaus on TE-toimiston palkkatuella rahoitettavaa toimintaa. Euroopan unionin työllisyysstrategioilla ja ohjauksella on pyritty lisäämään työttömien ja syrjäytymisuhan alaisten kansalaisten integroitumista vastikkeellisella sosiaaliturvalla (esim. työkokeilut) tai määräaikaisten palkkaperusteisten työsuhteiden avulla takaisin aktiivikansalaisen rooliin. Mikäli työmarkkinat toimisivat hyvin, vähenisi passivoivien tuloloukkujen vaikutus kansalaisten elämään. Työ- ja elinkeinotoimistot huolehtivat aktiivisesta työvoimapolitiikasta ja työllistymistä edistävien toimien tarjoamisesta ja kunnat toteuttavat samalle kohdejoukolle aktiivisen sosiaalipolitiikan toimia eri palveluineen, esimerkkinä kuntouttava työtoiminta (Laki Kuntouttavasta työtoiminnasta 189/2001). Työvoiman palvelukeskukset ja tuetun työllistämisen linjan palvelut ovat yhdistävä tekijä, linkki, jolla välityömarkkinat yhdistyvät TE-toimiston toimintaan (Laki julkisesta työvoimaja yrityspalvelusta. 2012/916). Kolmannen sektorin, kunnan ja valtion palkkatukityöpaikat ovat monille niissä työskenteleville ainoa realistinen vaihtoehto päästä töihin yksityisen sektorin ollessa tavoittamattomissa.

Työntekijöiden rekrytoinnista vastaavat ovat työpaikoilla työmarkkinoiden portinvartijoita, työyhteisön asenteet, uskomukset, käsitykset ja ennakkoluulot vaikuttavat osatyökykyisten sosiaaliseen ja ammatilliseen integroitumiseen (Kukkonen 2009, 62; kts. Maguire 1992, 80; Nathanson & Lambert 1981, 109).

3.2 Tanska aktivoi, integroi ja purkaa portinvartijuuksia

Tanskan sosiaaliturva perustuu, kuten Suomenkin, pohjoismaisen sosiaalidemokraattisen eli institutionaalisen uudelleen jakavan mallin mukaisiin vahvoihin institutionaalisiin rakenteisiin perustuviin sosiaaliturvan järjestelmiin. Lakisääteiset sosiaalipalvelut ja -huolto toteutuvat pääsääntöisesti julkisen sektorin toimesta yksityisten palvelutuottajien markkinoiden ulkopuolella. Yksilön oikeudet palveluihin perustuvat kaikissa Pohjoismaissa asumisoikeuteen. Uudelleenjakavan pohjoismaisen sosiaalipolitiikan tavoitteena on kaikkien kansalaisten hyvinvointipalveluiden turvaaminen ja sosiaaliturvan riskien pienentäminen heikommilla olevien kansalaisten osalla (Kari 2011, 9). Tanska on tunnettu joustoturvan maa, jossa työmarkkinoiden vähäinen säättely, laaja aktivointi ja korkea työttömyysturva luovat pohjaa myös osatyökykyisten kansalaisten työmarkkinoille. Työttömyysturvan leikkaus kahteen vuoteen edelsi aktivointipolitiikkaa.

Anthony Giddens (1998, 25–26, 64–66) määritteli tavoitteeksi länsimaisten hyvinvointivaltioiden uudistamisen sosiaali- ja työvoimapolitiikan osalta. The New Way, Kolmas Tie-ohjelmalla

”mahdollisuuksien valtaviiran” ulkopuolelle jäämisen, syrjäytymisen ehkäisyn torjumisella Giddens tavoitteli pohjoismaista hyvinvointivaltion toimintamallia ja sen leviämistä myös muihin valtioihin. Pohjoismaissa universaalit etuudet ja palvelut ovat tarjolla kaikille kansalaisille huolimatta heidän henkilökohtaisista tuloista, uskonnosta tai esim. asuinalueesta. Suomessa Giddensin hyvinvointivaltion uudistamisregiimi, ”Ei oikeuksia ilman velvollisuuksia” ei saavuttanut yhtä suurta laajuutta kuin esim. Tanskassa (Roos 2013, 154, 163; Keskitalo & Karjalainen 2013, 11, Giddens 1998, 114). Suomi tarjoaa hyvinvointivaltiona kaikille kansalaisille optimaalisessa tilanteessa yhtäläiset oikeudet ja velvollisuudet huolimatta heidän taustastaan esimerkiksi terveydentilastaan ja työkunnostaan.

Tanska on pohjoismaista parhaiten omaksunut sosiaalipolitiikkaansa suuntaviivat Anthony Giddensin Kolmannen tien -työvoimapolitiittisen mallista. Keskeinen idea oli pyrkimys uudistaa länsimaisten yhteiskuntien sosiaali- ja työvoimapolitiikkaa ilman, että tulokseksi jäisi markkinakeskeinen yhteiskuntamalli tai vanhentuneet valtiokeskeiset instituutiot (Saari, 2013a, 154.) Tanskan sosiaalinen hyvinvointi ei ole kärsinyt talouden modernisoinnista ja markkinoiden avaamisesta. Pohjoismaiden talous ylipäättään ei ole liian suljettu ja joustamaton, ollen silti työhön kannustava. Giddens ylisti Tanskan mallia, sosiaaliavustusten ”joustoturvaa” ja pyrkimystä suojella ihmisiä eikä työpaikkoja. (Lennon 2009, 97). The Third Way, kolmas tie tähtäsi sosiaaliturvan vastikkeellisuuteen, pois pelkän sosiaaliturvan varassa elämisestä. Sosiaaliset etuisuudet sidottaisiin työnteon halukkuuteen, eli ne jotka olivat riittävän terveitä vältelläkseen töitä ja yhteiskunnan velvollisuuksia, eivät olisi oikeutettuja myöskään yhteiskunnan tarjoamaan taloudelliseen tukeen (Faulks 2000, 118).

Kolmannen tien keskeinen ajatus on auttaa ja tukea kansalaisia, yrityksiä ja vapaaehtoisjärjestöjä itsenäisyyteen, eikä ohjata niitä ylhäältä päin. Tanskan aktiivisen työvoimapolitiikan perustana on aktiivinen ja vahva siviiliyhteiskunta, politiikkaa arvostavat kansalaiset, jotka pyrkivät valtion kanssa yhteistoimintaan, desentralisoitu (hajautettu) valtion hallinto sekä uuden palvelu- ja tietoyhteiskunnan luominen (Lennon 2009, 97). Tanskalaisen yhteiskunnan hajautettu valtion hallinto on bourdieulaista portinvartijuuden purkautumista, tavoitteena päätöksen teon ja byrokratian siirtyminen lähemmäs käytännön toimijoita. Kun yhteiskunnan rakenteisiin on puututtu, ovat esteet vähentyneet koko sosiaali- ja työvoimapolitiikan toteutuksen siirtyessä kokonaisuudessaan paikallistahon eli kuntien hoidettavaksi. Samanaikaisesti rakenteisiin puuttumisen eli tanskalaisen hallinto- ja hyvinvointiyhteiskunnan toimintojen hajauttamisen kanssa on tehty monia uudistuksia koskien mm. osa-aikaisten työttömyysturvaa ja työkyvyttömyyseläkkeitä (Alatalo & Räisänen 2013, 34).

Vappu Karjalaisen mukaan (2013, 99) Tanskassa toimii jokaisessa kunnassa valtiojohtoisesti toimiva työnvälitys ja kunnalliset sosiaali- ja työllistymispalvelut yhteisissä työttömien jobcentreissä. Aiemmin toiminta pyrki kasvattamaan inhimillistä pääomaa tukevaa toimintaa, nykyisin pyritään ensisijassa enemmänkin yksilöiden työllistymiseen tähtäävään toimintaan. Mitä aktiivisemmin Jobcentret (tanskalaiset työvoimanpalvelukeskukset) pääsevät tavoitteeseensa aktivoinnissa, sitä suuremmaksi kasvaa valtion rahoitusosuus kunnan rahoituksesta.

Aktiivisen työvoimapolitiikan tavoitteena on tarjota työtä tai muuta aktiivista toimintaa kaikille alle 64-vuotiaille tanskalaisille. Kunnat vastaavat rahoituksesta tiettyyn euromäärään asti, maakunnat huolehtivat ns. palveluiden perusturvamallin ylimenevästä kustannusosasta. Käytännössä tanskalaiset maksavat aktiivisesta sosiaali- ja työvoimapolitiikastaan 80 prosenttia veroina. Portinvartijoiden väheneminen eli hallinnon palveluiden ja päätöksenteon hajauttaminen paikallistasolle tuntuu kannattavan. Tanskalainen aktiivinen työvoimapolitiikka (TLM) ei ole pärjännyt ihan huonosti, sillä vuonna 2007 työkäisistä töissä kävi 77 prosenttia (Virtanen M. 2009). Kaiken tämän perimmäisenä tavoitteena on ollut vallinneiden esteiden ja päällekkäisten virkamiestoimien karsinta. On pyritty ja päästy yksinkertaistettuun ja silti hallittuun työllistämisen malliin, ilman päällekkäistä virkamiesbyrokratiaa tai useita toimijoita työllistämisen kentällä. Suikkasen mukaan (2008, 9) useiden tutkijoiden mielestä Tanskassa yhteiskunnan rakenteisiin puuttuvan TLM-mallin soveltaminen on toteutettu tietoisesti ja sen soveltaminen on pisimmällä.

Työministeriö vastaa sosiaalipalvelulain mukaisesti vammaisten toiminta- ja työllistymisedellytyksistä. Tanskassa kuten Suomessakin tuetaan vammaisten työllistymistä osallistumalla palkkakustannuksiin, tuen ollessa 50 prosenttia palkkauskustannuksista. Aktiivisen sosiaali- ja työvoimapolitiikan turvin on Tanska onnistunut laskemaan työttömyysasteensa eurooppalaisittain huomattavan alas. Tanskassa erilaiseen tuettuun työhön ja päivätoimintaan sijoittui vuonna 2005 noin 16 000 eri tavalla vammaista, tavoitteena työllistyminen avoimille työmarkkinoille. (Paara 2005, 25, 29.) Työttömyyden kohdatessa tanskalainen työttömyyskassaan kuuluva työtön on oikeutettu saamaan ansioperusteista päivärahaa, joka on enimmillään 90 prosenttia palkasta. Kassaan kuulumattomille maksetaan tulositonnaista avustusta (Kari 2011, 225–226.)

Sosiaalipalvelulain keskeinen teema on yksilöllisyys, päätöksenteon henkilökohtainen harkinta sekä palveluiden saatavuus. Vammaisen henkilön omaa vastuuta ja aktiivisuutta vaaditaan. Tavoitteena on integroida vammaiset yhteiskuntaan yhdessä Kansallisen vammaisjärjestön sekä Vammaisten yhtäläisten mahdollisuuksien keskuksen kanssa. Asuinkunnasta riippuen palvelu ei ole tasalaatuista

ja sitä valvotaan vuosittain viranomaisten taholta ja samalla toteutuu lain hengen mukaisesti laadun, näkyvyyden ja dokumentoinnin periaate (Paara 2005, 25–26). Tanskassa työmarkkinaosapuolet ovat mukana voimakkaasti integroimassa vammaisia kuntouttaviin tai tuettuihin työmuotoihin. (Kostiainen ym. 2011, 17).

Kunnat ja maakunnat vastaavat toiminnasta: työllistämisavustuksista, työhönsijoittumisesta ja harjaantumiskursseista. Kolmas sektori on merkittävässä roolissa yhteistyökumppanina sekä palveluiden tuottajana. Kunnat pyrkivät sijoittamaan vammaiset tuettuun tai suojattuun työhön, aktiivisiksi osallistujiksi passiivisten palveluiden saajien sijaan. Ylimääräisten portinvartijoiden poistamisen myötä myös erilaisien neuvonta- ja kuntoutuspalveluiden saatavuudesta huolehtiminen on kuntien tehtävä.

Toisin kuin Suomessa, Tanskassa jokaisessa työvoimapiirissä on vammaisten tarpeita varten työvoimaohjaaja. Meillä työvoimaohjaajat ovat kuntien ja työ- ja elinkeinotoimistojen yhteisten Työvoimanpalvelukeskusten palveluksessa kuntien toimiessa palkanmaksajina. Työvoimanpalvelukeskuksissa työskentely keskittyy kaikkien työttömien työ- ja elinkeinotoimiston erityistä tukea tarvitsevien työmarkkinoille palaavien auttamiseen (Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 189/2001). Suomen mallissa työvoimaohjaajat toimivat siis kahden hallinnonalan kuntien sekä valtion hallinnoimissa toimipisteissä. Tilanne on omiaan luomaan byrokratiaa ja ongelmia itse työllistymistä edistävien toimien hoitamiseen. Työvoimanpalvelukeskusten toiminta rahoitetaan samoin sekä kuntien että valtion kautta kahden isännän ja rahakirstun periaatteella.

Universaalina hyvinvointivaltiona Tanskassa kaikki työmarkkinoille osallistuvat kansalaiset saavat aktiivisen sosiaalipolitiikan tarjoamat palvelut ja edut. Tanska on saavuttanut globaalin kilpailukyvyyn integroimalla kaikki kansalaisensa työmarkkinoille. Tanskassa työkyvyttömyyseläkkeen voi saada vain täydellisesti työkykynsä menettänyt alle 65-vuotias kansalainen. Mikäli täyden työkyvyttömyyden taustalla on työtapaturma, on eläke 80 prosenttia edeltävän ajan palkasta, lievemmin vammautuneet saavat eläkkeensä alennettuna. Mikäli vamman aste on 15–50 prosentin välillä, maksetaan kertakorvaus (Kari 2011, 225; Kari & Markwort 2008, 291).

Tanska on onnistunut hyödyntämään kansalaisten sosiaalisen pääoman voimavaraksi luodakseen taloudellisesti pärjäävän Pohjoismaisen yhteiskunnan, jossa mm. työttömyysaste on Suomen vastaavaa parempi. Tanskan työttömyysaste oli vuoden 2014 lopussa 6,4 prosenttia (Työvoimapolitiittinen aikakauskirja 4/2014). Alatalo & Räisäsen (2013, 41) mukaan Tanskan

joustoturvamalli ns. kultainen kolmio (korkea aktivointiaste ja työttömyysetuisuus sekä työmarkkinoiden väljä säätely) on peruseriaate, jonka varaan työmarkkinat rakentuvat.

Suomessa on keskitytty kilpailukyvyn ylläpitoon ja menestyksen saavuttamiseen syrjäyttämällä osa kansalaisista työmarkkinoilta eli ne kansalaiset, joiden työpanos ei ole lähellä 100 prosenttia. Suomen sosiaalipolitiikka ei tue vammaisten inklusiota työmarkkinoille ja sitä kautta yhteiskunnan täysivaltaisiksi jäseniksi. Kuntoutuspäivillä maaliskuussa 2015 Jan Schugk esitti Suomen työkyvyttömyysetuisuuksien saajien määrän olevan vuonna 2008 28:n OECD maan joukossa neljänneksi korkein hieman yli 8 prosenttia. Määrän ollessa kuitenkin laskussa sitten 1990-luvun puolivälin, jolloin työkyvyttömiä määrä oli lähes 9 prosenttia työikäisestä väestöstä. Pohjoismaista Tanskassa työkyvyttömiä suhteessa työikäiseen väestöön oli 2010 Suomea parempi, Norja toisena ja Ruotsi kolmannella sijalla tässä OECD-maiden tarkastelu kuviossa, etuisuuksien saajien määrää oli 1–1,5 prosenttiyksikköä Suomen vastaavaa lukua korkeampia. Unkari johti tätä OECD-maiden työkyvyttömiä suhteessa työikäiseen 20–64-vuotiaaseen väestöön. Suomalaisten kokemus omasta työkyvystään on parantunut niin miehillä kuin naisilla vuosista 2000–2011 (Schugk Jan 9.3.2015 Kuntoutuspäivät Helsinki.)

3.3 Suomen ja Tanskan sosiaaliturvan erot ja yhtäläisyydet

Käsittelen tässä ainoastaan sitä osaa sosiaaliturvasta, joka kohdentuu tutkimukseni kohdejoukkoon eli osatyökykyisiin ja työhön.

Tanska on työntekijälle sangen edullinen maa, vaikka maa rahoittaa sosiaaliturvansa verovaroin. Maassa eläkkeet ovat pieniä, joten toimeentuloa tuetaan erilaisilla lisäeläkejärjestelmillä aivan kuten Suomessakin; perhe-eläkkeet, asumistuet jne. Vanhuuseläkeikä on 65 vuotta ja toisin kuin Suomessa se on laskenut ja on laskemaan päin koko ajan (Kari & Markwort 2008, 291). Suomessa on juuri tapahtunut työeläkejärjestelmän muutos, jossa työeläkeikä (63–68 vuotta) on yksilöllinen perustuen syntymävuoteen ja omaan valintaan jatkaako työskentelyä yli vanhuuseläkeiän tai työeläkeiän. Vanhuuseläke eli ns. kansaneläkeikä on myös Suomessa 65 vuotta.

Vaikka tanskalainen työtapaturman uhri saakin suomalaista kohtalontoveriaan pienemmän tapaturmaeläkkeen, on itse eläketurvajärjestelmä samanlainen. Työttömyysturva on Tanskassa parempi, ansiosidonnaista maksetaan Tanskassa noin neljän vuoden ajan, Suomessa etuus riittää puolitoista vuotta (Kari 2011, 227–228.)

Tanskassa kuten Suomessakin voi yksilö varautua riskien ja uhkien kohtaamiseen vapaaehtoisilla vakuutuksilla mm. työkyvyttömyyden osalta. Normaalisti työkyvyttömyyden ajalta eläke on 30 prosenttia palkasta, maksimissaan kuitenkin pienipalkkaisilla 80 prosenttia palkasta. Vapaaehtoisen vakuutusturvan avulla se voi nousta Tanskassa 50 prosenttiin vanhuuseläkkeestä (Mt. 2011, 228–229.)

Suomessa sosiaaliturva on kolmitasoista; lakisääteistä ja pakollista sosiaaliturvaa, erilaisten kassojen ja säätiöiden antamaa turvaa ja kolmantena yksityisten kansalaisten itsensä ottamaa sosiaaliturvaa. Kaikki perustyöttömyysturvat, työkyvyttömyysetuudet, vammaisetuudet sekä asumistuet kuuluvat julkisen vallan tuottamaan sosiaaliturvaan. Ansiosidonnaista työttömyysetuutta maksavat työttömyyskassat jäsenilleen etuuden ollessa 65 prosenttia työttömyyttä edeltävän työssäoloehdon täyttävän työn palkasta (Kari 2011, 12–23).

Suomessa sekä työtapaturmaturva että työttömyysajan etuuden maksut pidätetään yksilön palkasta. Tapaturmavakuutusmaksu perustuu työtapaturmariskiluokitukseen ja se on hieman yli prosentin. Työttömyysvakuutusmaksu on 1,04 prosenttia + työttömyyskassan jäsenmaksuprosentti (Mt. 2011, 12–19.) Tästä poikkeuksena on mahdollisuus turvata työttömyysajan etuuden saanti vapaaehtoisella vuosimaksun sisältävällä yksityisellä vakuutuksella. Kansalainen, jonka työttömyysaikainen etuus ei ole työperusteista, saa työmarkkinatukea tietyin erityisedellytyksin, kuten iän tai työhön ja koulutukseen hakeutumisen suhteen. Suomessa työttömyysturvan saanti on vahvasti sidoksissa aktiiviseen työnhakuun ja työvoimapoliittisiin toimenpiteisiin osallistumiseen, passiivisuus tai toimenpiteistä kieltäytyminen aiheuttaa jopa työttömyysturvan menettämisen määräajaksi tai kokonaan.

4 SOSIAALINEN PÄÄOMA JA KANSALAIKUUS

Moderni kansalaisuus takaa kaikille kansalliseen yhteisöön kuuluville jäsenille tasavertaiset oikeudelliset, poliittiset sekä sosiaaliset oikeudet. 1900-luvulla vakiintunut moderni kansalaisuus toi jäsenilleen yhtäläisiä velvollisuuksia (Kurki & Nivala 2006, 19). Kansalaisuus muodostuu lukuisista erilaisista kansalaisuuksista. Merkittävin ja tunnetuin on yksilön asema valtion kansalaisena, osallisuutena, joka sisältää sekä oikeuden että velvollisuuden omien, mutta myös yhteisten asioiden hoitoon. Kansalaisuus on aina aikaan ja kontekstiin sidonnaista, se määrittyy yksilön sekä ympäristön kulloinkin vallitsevan tilan ja odotusten mukaan. Osatyökykyisyys luo siihen omat erityispiirteensä kuten osallisuus, itsetunto, toiseus, täysi kansalaisuus, työntekijäkansalaisuus. Osatyökykyisyyden oikeudet ja velvollisuudet ajatellaan erilaisiksi kuin muiden. Voidaanko puhua marginaalikansalaisten oikeuksista ja velvollisuuksista? Kurki (2006, 180–181) kirjoittaa marginaalikansalaisuudessa elävistä toisista, jotka eivät ole kansalaisena kiinnostuksen kohteena taloudellisuutta ja tuottavuutta lisäämään pyrkivässä yhteiskunnassa. Aidon kansalaisuuden kokemus tulee auttamalla toiseudessa eläviä rakentamaan identiteettiään, luottamusta ja kykyä vastavuoroisuuteen sen sijaan, että tuottamattomat kansalaiset eristetään yhteiskunnasta.

4.1 Sosiaalinen pääoma käyttöön

Sosiaalinen pääoma on yhteistyötä helpottavaa verkostoitumista, jossa yhteisöt vahvistavat identiteettiään pyrkien kohti yhteistä päämäärää. Osatyökykyinen kansalainen vailla yhteisöä, työpaikkaa ei pääse jakamaan yhteistä työn päämäärää, yhdessä tehtyä työntulosta. Kun Saska Snellman sanoo sosiaalisen tarkoittavan ihmisten välistä toimintaa ja pääoman puolestaan rahaa, on sosiaalinen pääoma näin ollen ihmisten välistä taloudellista hyötyä synnyttävää toimintaa. Putnamin mukaan sosiaalinen pääoma tarkoittaa luottamusta ja sosiaalisia verkostoja, erityisesti yhdistyksiä sekä moraalisia velvoitteita ja normeja (Kurki 2006, 119–121.) Sosiaalisen pääoman kartuttaminen laajasti eri elämän osa-alueilta lisää ja vahvistaa sen kertymistä. Mitä useampaan viitekehykseen yksilö kuuluu, sitä laajemman sosiaalisen pääoman hän kartuttaa hyödykseen ja hyödynnettäväksi edelleen. Sosiaalinen pääoma karttuu ja vahvistuu, kun lähteitä on useita: työyhteisö, vertaisjärjestö- ja yhdistystoiminta, kaikki erilainen vapaa-ajan aktiviteetti, on sitten kyseessä teatteriesitys tai urheilutapahtumaan osallistuminen lisää iästä tai muista spesifeistä ominaisuuksista huolimatta

yksilön sosiaalista pääomaa. Mitä useamman yhteisön osallisuudessa yksilö on osallisena, sitä suuremmaksi sosiaalisen pääoman hyöty muodostuu (Ellonen 2008, 168–169).

Bourdieuun teoria jakaa yhteiskunnan, sosiaalisen tilan tai sen eri tilat alamuotoineen esim. työpaikat kenttiin, joilla yksilöt kilpailevat keskenään habituksensa avulla sekä sosiaalisen että taloudellisen pääoman kasvussa. Habitus tarkoittaa itse kunkin elämän aikana kasvatuksen ja koulutuksen kautta hankittua toiminta- ja suuntautumistapaa (Roos 2013, 135, 141). Pääoma ei Bourdieuun mukaan ole vain taloudellista, aineellista hyvää, vaan se on myös kaikkea sitä, mitä voimme hyödyntää toisilta ja jakaa toisille: arvostusta, vaikutusvaltaa, sosiaalisia suhteita, voisi puhua jopa verkostoista, joiden avulla yksilö laajentaa joko omaa tai muiden ihmisten hyvää eli sosiaalista pääomaa.

Bourdieu jaottelee yksilöt habituksen ja pääomien mukaan eri pääkategorioihin. Joukkoon ihmisiä, jotka voivat muuttaa sosiaalista todellisuutta. Osa ihmisiä, jotka hyödyntävät annettua todellisuutta sekä joukko ihmisiä, jotka eivät voi vaikuttaa todellisuuteen eivätkä he hyödy myöskään siitä mitään. Tästä pääoman ja habituksen kolmijaosta päästään Bourdieuun portinvartija-käsitteeseen. Portinvartijoita ovat ne, joilla on valtaa, osa on heitä, jotka palvelevat valtaa ja hyötyvät siitä myös itse sekä lisäksi joukkoon yksilöitä, jotka eivät hyödy mitään ottaen vastaan sen mitä tulee alistuen vallitsevaan tilanteeseen (Mt. 2013, 135–136). Oikeanlainen pääoma ja habitus ylläpitävät näin tarkasteltuna portinvartijoita ja heidän toimintaansa vallankäytössä ja päätöksien teossa. J.P. Roos toteaa artikkelissaan teoksessa Hyvinvointivaltion moderneja klassikkoja -teoksessa Bourdieuun teorian ilmenevän sitä selvemmin, mitä suurempi ero hallitsevien ja hallittavien välillä yhteiskunnassa on. Vallankäyttö on Roosin (2013) mukaan ”väkivaltaista” ja myötäsukaista, hallitus antavat alistaa itseään (mt.141.) Valta ja vallankäyttö, sen välineenä lait, ovat kansanedustuslaitoksen, ihmisten säätämiä. Se miten lait säädetään, niitä tulkitaan tai pannaan täytäntöön yhteiskunnan eri organisaatioissa, on vallankäyttöä, pahimmillaan juuri portinvartijuuksien ylläpitoa, jossa heikoimmilla olevat jäävät alistetuiksi.

Osatyökykyisten ihmisten oikeutta työhön ei voida kieltää tai rajoittaa lainsäädännöllä. Mikä todellisuudessa on esteenä työllistymiselle? Yhteiskuntafilosofiselta kannalta tarkasteltuna sosiaalisen pääoman syvempi tarkastelu rakentaa moraalis-eettisen pohjan jokaisen oikeuteen työhön, sekä oikeuden ja velvollisuuden tukea kansalaisia työhön, kuten Kaj Ilmonen (2004, 99) kirjoitti artikkelissaan teoksessa Sosiologisia nykykeskusteluja. Sosiaalinen pääoma ja sen hyödyntäminen jokapäiväisessä elämässä on menestymisen ehto. Ilman sosiaalista pääomaa yksilöt olisivat sosiaalisesti avuttomia. Menestymiseen tarvitaan ihmisten hyvätahtoisuutta, toveruutta, sympatiaa ja sosiaalista vuorovaikutusta (Ilmonen 2004, 99; Putnam 2000,19). Sosiaalisen

pääoman käyttäminen ja oikea hyödyntäminen madaltavat vammaisen yksilön työllistymistä työmarkkinoille. Työpaikat muodostuvat luonteviksi luottamuksen ja sosiaalisuuden kasvunpaikoiksi, samalla lisääntyy osatyökykyisten yhteiskuntaan integroituminen. Sosiaalisen pääoman ulkoisvaikutusten myötä työttömyyteen tai pienellä eläkkeellä pärjäämiseen liittyvät yleiset sosiaaliset pelot esim. taloudellisista vaikeuksista vähenee. Näin myös osatyökykyisten luottamus ympäröivään yhteiskuntaan lisääntyy. Työpaikka on verkosto, jossa työkavereiden kanssa muodostuu vahvoja ja suljettuja siteitä. Osatyökykyisen työntekijän itsetunnon kasvaessa myös työyhteisö ja samalla koko yhteiskunta hyötyy yleistyneestä vastavuoroisuudesta sosiaalisen pääoman ulkoisvaikutuksien lisääntyessä (Ilmonen 2004, 101–113). Emma Stone ihmettelee artikkelissaan sitä, kuinka vähän jopa länsimaissa osataan hyödyntää osatyökykyisten kansalaisten omaamaa sosiaalista pääomaa sosioekonomisessa kasvun suunnittelussa (Stone 2001, 58).

Pierre Bourdieun pääoma-käsite tarkoittaa kaikkea ”omaisuutta”, aineellista, koulutuksellista, arvostusta, vaikutusvaltaa, sosiaalisia suhteita. Pääomien ja habituksen perusteella ihmiset voidaan kuten yllä kirjoitin, jakaa kolmeen pääkategoriaan: niihin, jotka voivat muuttaa yhteiskuntaa, niihin, jotka voivat hyödyntää yhteiskunnan tarjoamia mahdollisuuksia sekä niihin, jotka eivät voi vaikuttaa todellisuuteen, mutta eivät myöskään hyödy siitä. Toisin sanottuna on sekä ihmisiä, joilla on valtaa, että ihmisiä, jotka palvelevat valtaa ja hyötyvät siitä. On joukko ihmisiä, jotka alistuvat hyötymättä pääomasta ollenkaan. Kaikkialla on olemassa pieni joukko niitä ihmisiä, jotka pärjäävät aina, joukko suvereeneja muita ihmisiä luokittelevia pärjääjiä (Roos 2010, 1.) Sosiaalinen pääoma on Bourdieun mukaan lähinnä verkostopääomaa, jossa toimitaan tuttujen kesken: perhe, sukulaiset, työkaverit. Toimija, osatyökykyinen jakaa yksilöllisesti resurssejaan, pääomaansa ja vastaanottaa sitä muilta kentän toimijoilta (Roos 2013, 143–144). Robert D. Putnamin sosiaalinen pääoma koostuu verkostoista, normeista ja sosiaalisista suhteista. Käytännössä luottamus ja vastavuoroisuus syntyvät Putnamin mukaan sosiaalisissa verkostoissa kuten yhdistyksissä ja kansalaistoiminnassa. Ryhmän ulkopuolelle voidaan myös sulkea ryhmään kuulumattomia jäseniä (Roos 2013, 143–144; Kansalaisyhteiskunnan tutkimusporttaali). Tällainen toimintaverkosto voi olla työpaikka avoimilla markkinoilla, kolmannen sektorin tuettu palkkatukityöpaikka tai vammaisjärjestö. Sosiaaliset verkot jäävät syntymättä tai jäävät vajaiksi, jollei yksilö saa mahdollisuutta osallisuuteen kaikkiin niihin ryhmiin, joihin kokee halua liittyä kuten nyt esimerkiksi työmarkkinat ja konkreettisesti yksittäiset työpaikat työsuhteineen ja työkavereineen.

Osatyökykyisen henkilön työllistymisen esteenä voi olla yksilön heikkous, vamma tai sen laatu. Osatyökykyisen henkilön antamassa työpanoksessa on kyse sosiaalisesta vaihdosta, jossa yksilö luovuttaa työpanoksensa palkkaa vastaan sosiaalisen pääoman kasvaessa. Samalla mahdolliset

yhteiskunnan tukitoimet (taloudellinen tuki toimeentulotuen ja eläkkeiden muodossa, erilaiset virikkeellistä toimintaa sisältävät aktiviteetit) yksilön osalta vähenevät vastuun siirtyessä yhä enemmän yksilölle itselleen pois yhteiskunnan viranomaisverkostolta (Ilmonen 2004, 113). Myös riski ja siihen varautuminen siirtyvät samalla yhteiskunnalta yksilölle itselleen portinvartijuuden purkautuessa, kun erilaiset tukijärjestelmät tulevat tarpeettomiksi. Kansalaisten oikeudet siirtyvät vähitellen kansalaisten velvollisuudeksi, heidän tulee osallistua ja ottaa vastuuta omien asioiden lisäksi myös yhteisistä asioista. Lainsäädännöllä ohjataan yksilön toimintaa aktiivisen kansalaisen rooliin pois passiivisen kansalaisen etuisuuksia vastaanottavasta roolista (Nivala 2006, 49.) Yksilön osallistumisoikeudet ovat muuttumassa velvollisuudeksi noudatellen Anthony Giddensin aktiivisen sosiaali- ja työvoimapolitiikan Kolmannen tien keskeistä teoriaa (Saari 2013a, 154).

Habitus, hankittu pääoma, on se sitten omaisuus, muotivaatteet tai vaikkapa koulutus, määrittelee yksilön aseman yhteiskunnassa. Joko itse hankitun tai perityn aseman perusteella yksilö tai tässä tapauksessa vammainen ikään kuin ankkuroidaan vammaisuuteen ja kyvyttömyyteen, tehdään taksonomioita eli luokitellaan, vaikka varsinaisesta luokkayhteiskunnasta ei varsinaisesti olisi kyse. Tavattaessa uusi ihminen väistämättä arvioidaan, luokitellaan ulkoisten tunnusmerkkien avulla kuten puhutavan, ulkonäön ja vaatetuksen. Ensikontakti ei välttämättä riitä siihen, katsotaanko tarkempi tutustuminen aiheelliseksi vai ei. Jokaisessa yhteiskuntaluokassa toimii omat verkostonsa, joiden avulla yksilö voi kasvattaa henkilökohtaista taloudellista, kulttuurista tai sosiaalista pääomaansa. Osatyökykyisten henkilöiden luokittelu on vaarassa vääristyä tehtyjen virheellisten ennakoarvioiden vuoksi. Kyse on allodoxiasta, asiasta, jota on vaikea pukea sanoiksi (Bourdieu 1985, 54–65). Vamma, rajoite ikään kuin muodostuu esteeksi sekä muille että osatyökykyiselle itselleen tarttua uusiin vaihtoehtoihin elämässään ja vaikkapa juuri työllistymisessä. Osatyökykyiset kansalaiset ansaitsevat oikeuden olla tunnustettuja, hyväksyttyjä, oikeutettuja olla juuri sellaisia kuin he ovat – myös työmarkkinoilla potentiaalisina työntekijöinä. Bourdieun (1985, 57) mukaan tieteen tehtävänä on saavuttaa ne, jotka ovat kaikkein haluttomampia ymmärtämään tieteellistä totuutta, ymmärtämään tiedon vastaanottamisen etua. Siksi riittävän ja oikean tiedon jakaminen työntajasektorille helpottaa sitä poistamaan esteitä vammaisten työnteolta. Työn merkitys työikäisille suomalaisille on valtakunnallisen elämänlaatumittarin analyysin mukaan elämänlaatua merkittävästi kohentava tekijä, samoin kuin toimeentulon saaminen työstä. Toimeentulotuki yksilön toimeentulona heikentää elämän laatua kaikilla muilla tutkimuksen elämänlaadun osatekijöillä paitsi sosiaalisella ulottuvuudella (Vaarama, Siljander, Luoma & Meriläinen 2010, 136.) Työvoimareservissä oleville osatyökykyisille työhön pääsy kasvattaa sekä

omaa että yhteiskunnan taloudellista pääomaa ja ennen kaikkea muuttaa yhteiskunnan rakenteellisia työllistymisen esteitä.

4.2 Osatyökykyinen kansalainen

Kansalaisuuden määritelmiä on lukuisia. Ohessa esittelen muutamia osatyökykyisyyden kannalta merkittävimpiä. Ensimmäisenä en suinkaan tuo esille kansalaisuuslakia vaan Heli Valokiven väitöskirjassa vuodelta 2008 olevan määritelmän kansalaisuudesta:

”[K]ansalaisen oikeudet ja velvollisuudet ovat palvelujärjestelmissä tasapainotila, jossa kansalaisten oikeudet ja velvollisuudet ovat harmonisessa suhteessa toisiinsa erilaisissa kohtaamisissa – tasapaino vallitsee kun osallisuus on kumppanuutta ja palveluiden saantia, tuolloin ei tarvitse neuvotella erikseen oikeuksista ja velvollisuuksista.” (Helga Maria Hernes:1988b, 207).

Sellaisissa kohtaamisissa, joissa oikeudet ja velvollisuudet eivät ole agendalla, esiintyy alamaisuutta, vetäytymistä ja ulkopuolisuutta. Kansalaisen status on aikaan ja kontekstiin sidottua. Kansalaisuus on Valokiven (2008) mukaan siis yhtäaikaista oikeuksien ja velvollisuuksien vuoropuhelua, jossa kansalainen antaa oman panoksensa saaden tilalle oikeuksia esimerkiksi turvaa työttömyyden, sairauden tai jonkin muun yksilöä kohtaavan riskin aikana (mt. 69–70).

Kansalaisuuslain 2 § mukaan kansalaisuudella tarkoitetaan yksilön ja valtion välistä lainsäädännöllistä sidettä, joka määrittää yksilön aseman valtiossa ja jolla määritetään yksilön ja valtion välisiä keskeisiä oikeuksia ja velvollisuuksia. Samaisessa laissa 9§ kansalaisuuden määritelmä perustuu syntymään: ... ”Suomessa syntyvä lapsi saa syntymäpaikan perusteella Suomen kansalaisuuden.”

Peter Townsendin Black Reportin (1982, 114–115) mukaan kansalaisen asema yhteiskunnassa määrittyy paljolti vanhempien yhteiskunnallisen aseman perusteella. Kuitenkin terveydentilan vaikutus eli luonnollinen valikoituminen vaikuttaa tiettyyn sosiaaliluokkaan joutumiseen. Tällöin yksilön terveys kaikkine erityispiirteineen kuten olemassa oleva työkyky vaikuttavat siihen, miten osatyökykyinen pärjää koulu- ja työmaailmassa. Sosiaalinen nousu yhteiskuntaluokassa on helpompaa täysin terveille kuin terveydellisiä ongelmia omaaville, joiden sosiaalinen asema todennäköisesti laskee. Vammainen nuori putoaa koulu- ja työuralta ja siten yleisemmin päätyy alempaan sosiaaliluokkaansa kuin vanhempansa (Rahkonen & Lahdelma 2013, 268).

Kansalaisuuden määritelmä näyttäytyy oikeuksina ja velvollisuuksina ollen tarkasti rajattu tilaan kuten tietyn valtion kansalaisuuteen. Täyden kansalaisuuden status sisältää täyden osallisuuden kussakin toimintatilanteessa, kansalaisuutta horjuttaa luottamuksen puute, valikoituminen jotenkin huonommaksi kuin muut kansalaiset. Townsedin (1982) mukaan luonnollinen valikoituminen, yksilön terveydentila, osatyökykyisyys vaikuttaa yksilön statukseen yhteiskunnassa. Luokittelemalla itsensä tiettyyn luokkaan yksilö samalla asemoi itsensä valitun luokan jäseneksi. Tuolloin yksilön identiteetti rakentuu kyseisen luokan jäsenyyden kautta. Yksilön puhuessa itsestään vammaisena tai osatyökykyisenä luokittelee hän itsensä samalla vammaisten/osatyökykyisten identiteetin omaavaan ryhmään. Yksilöt itse eivät ainoastaan tee näin, vaan kulttuurissamme ja kielenkäytössämme samoin kuin jo ajatusten tasolla luokittelemme vammaiset kansalaiset adjektiivein ja verbein, muodostamme stereotypioita vammaisista kansalaisista, odotamme erityisryhmän kansalaisten olevan tietynlaisia, tietyillä ominaisuuksilla varustettuja tai suorastaan tietyillä puutteilla varustettuja. Annamme heille näin kansalaisina negatiivisen luokittelevan leiman toiseudesta tai ainakin jonkinasteisesta kyvyttömyydestä (Välimaa 2008, 248).

Kansalaisuus lisää yksilön emotionaalista ja sosiaalista yhteenkuuluvuutta. Kun joukko eri sosiaalisista luokista omaa yhteisiä yksilöllisiä, poliittisia tai sosiaalisia oikeuksia, kokevat he olevansa tasavertaisia kansalaisia ja kansalaisina. T.H. Marshallin mukaan mitä enemmän kansalaisuuteen kytkeytyy oikeuksia, sitä vähemmän luokkaerot erottavat heitä (Saari 2013b, 284.) Saari kirjoittaa T.H. Marshallin todenneen myös yksilön sosiaalisten oikeuksien vaatimusten sovittava kokonaisuuden osaksi, yksilön etu mennee yhteiskunnan edun edelle, yksilön tulisi yhteiskunnan hyvinvoinnin edistämiseksi tehdä työtä (mt. 2013b, 291.) Osatyökykyisten työllistymistä ajatellen yhteinen kokemus työpaikalla lisää heidän kokemustaan täydestä kansalaisuudesta. Osallisuus työyhteisöstä vahvistaa kansalaisuuden tunnetta samalla kasvattaen sekä taloudellista että sosiaalista pääomaa.

Kansalaisuus voidaan määritellä myös osallisuutena yhteisten asioiden hoitoon ja päätöksentekoon sekä oman että yhteisön edun että omaa etua hoitaakseen. Oma kansalaisuuslakimme 2 § mukainen määritelmä juontaa juurensa Ranskan vallankumouksen myötä syntyneestä modernista kansalaisuuskäsitteestä, jossa kansalainen sitoutuu noudattamaan kansallisvaltion lakeja ja saavuttaa siten myös valtion suojelun osakseen (Jyväskylän yliopiston tutkimusportaali.) Kansalaisuuden määrittely ei ole yksiselitteistä. Kansalaisten liikkuminen maasta tai maaosasta toiseen on taloudellisten ja yhteiskunnallisten eriarvoisuuksien vuoksi lisännyt kansalaisuuden määritelmän

yhteiskunnallista merkitystä. Kansalaisuuden määritelmä toimii rajoittavana välineenä meidän ja muiden välillä ollen näin yhteiskuntamme voimakkaimpia poliittisen vaikuttamisen menetelmiä.

Kansalaisuus voidaan käsittää myös yksilön kyvykkyytenä tehdä päätöksiä omasta elämästään, ilman, että päätös on ennalta sidottu yksilön rotuun, luokkaan tai mihinkään muuhun yksilön henkilökohtaiseen ominaisuuteen kuten työkykyyn. Kansalaisuus koetaan vahvana yksilön itsetuntoa vahvistava tekijänä juuri siinä sosiaalisessa viitekehyksessä missä yksilö kulloinkin on osallisena (Faulks 2000, 4–5.) Täyden kansalaisuuden kokemuksen voi yhteisöllisenä vahvistavana tekijänä saada työpaikalla, vapaa-ajan harrastuksissa, missä kontekstissa kulloinkin yksilö toimii ja on osallisena.

Heli Valokivi kirjoittaa väitöskirjassaan (2008, 68) sosiaalisten oikeuksien olevan jatkuvassa muutoksessa. Kansalaisten on tunnistettava nyky-yhteiskunnassa oma tilanteensa ja ymmärrettävä eri säädökset sekä kyettävä esittämään omat asiansa oikein kussakin kontekstissa. Yksilöltä vaaditaan siis tilannetajun lisäksi myös tietty määrä esiintymiskykyä. Yhteiskunnassa on tapahtunut siirtymistä kansalaisten oikeuksien korostamisesta legitiimien odotusten ja velvollisuuksien esilletuontiin, kansalaisten vastuuttaminen ja osallistaminen ovat keskustelun keskiössä esillä, ei vain omien asioiden suhteen vaan myös muiden itselle täysin ventovieraiden kansalaisten asioissa.

Liberalismin käsitys kansalaisuudesta muodostuu yhteiskunnassa kansalaisten kesken oikeuksista, velvollisuuksista, osallisuudesta ja identiteetistä, näistä periaatteista muodostuu yksilön kokemus täydestä osallisuudesta yhteiskuntaan inkluusiosta, kuulumisesta joukkoon (Delanty 2000, 9). Lähihistoriassa läntisissä demokratioissa liberalismin näkemykseen vapaudesta perustuvat arvot ja näkemys kansalaisuudesta ovat hyvin vahvat (Kymlicka 2006, 47). Bourdieun mielestä uusliberalismin ajaman yhtenäistämiskäytännön tarkoituksena oli kurjistaa kansalaisten tilannetta yhdenmukaistamalla vallalla olevien ja alistettujen/hallittujen tilannetta (Roos, 2013, 141.) Valokivi kirjoittaa samasta asiasta avaten uusliberalismin näkökulmaa kansalaisuuteen: ”Uusliberalismin kansalaisuusohjelma on tiivistetysti kansalaisten kasvattamista riippuvuudesta vastuullisuuteen” (Valokivi 2008, 78; Juhila 2006, 77–78.)

Suomalaisessa yhteiskunnassa toimintakentästä riippuen puhutaan vastuuttamisesta, osallisuudesta ja osallistamisesta. Kyse on samasta asiasta eli yksilön itsensä oman elämänsä haltuunottamisesta. Keskitalo (2013, 47–49; Johansson & Hvinden 2013, 36) kirjoittaa artikkelissaan: ”Tavoitteena aktiivinen kansalaisuus hyvinvointivaltion kansalaisuuden muutoksista, joissa oikeudet ja velvollisuudet, riskien sietokyky sekä vapaus valintoihin liittyvät samanaikaisesti osallistumiseen ja yhteisölliseen vastuuseen.” Diskurssissa on aktiivisen kansalaisen asema työmarkkina-, kuluttaja-

sekä osallistuvista kansalaisuusrooleista aktiivisuuteen tähtäävässä sosiaalipolitiikassa (Kotkas 2013, 80; Ketscher 2007, 140–143; katso Johansson & Hvinden 2007). Pohjoismaisessa kansalaisuuden uudessa määrittelyssä on Johanssonin & Hvindenin (2007) mukaan kyse ensisijassa yhteiskunnan ja yksilön vastuiden uudelleen määrittelystä (Häikiö, Van Aershot & Anttonen 2011, 241). Kirsten Ketscher avaa kansalaisuuden yhteiskunnan vastuusta yksilön vastuuttamiseen Johanssonin ja Hvindenin (2007) mukaan seuraavasti:

...”The welfare state is under no obligation to support a person who can provide for herself or himself. The citizen has a duty not to be a burden on the social benefit system or on society in general.”... (Ketscher Kirsten 2007, 143.)

Kansalaisuuskäsitys, joka on tukeutunut universaaleihin sosiaalietuuksia kansalaisille tasaisesti jakavaan ja eriarvoisuutta tasoittavaan hyvinvointipolitiikkaan on muuttunut yksilöllisyyttä ja yksilön vastuuta kuvaavaksi kansalaisuudeksi. Nyt aktiivinen kansalaisuus on kansalaisosallistumista ja vaikuttamista yhteiskunnan toimiin kuten työntekoon ja siten työn verotuksen jälkeen saadulla palkalla hankkien palveluita sekä tarvikkeita ja lisäksi siten osaltaan pääoman liikkumista ja kasvamista markkinoilla. Kerätyillä verotuloilla puolestaan hankitaan, luodaan ja ylläpidetään hyvinvointiyhteiskunnan tarjoamia kavennettuja hyvinvointiyhteiskunnan palveluita kaikille kansalaisille.

Kansalaisuus määrittyy sekä yksilöllisistä että yhteiskunnallisista tekijöistä. Yksilölliset oikeudet antavat yksilölle vapauden elää ja toimia omien toiveittensa ja odotustensa mukaisesti yhteiskunnan asettamien rajojen kontekstissa demokraattisen yhteiskunnan luodessa vapauden ja turvan kansalaiselle. Tätä kansalaisen roolia horjuttaa mm. köyhyys, syrjintä tai eksluusio, osattomuus yhteiskunnan täydestä kansalaisuudesta, yhteiskunnan, sen täysien oikeuksien ja velvollisuuksien ulkopuolelle jättäminen (Faulks 2000, 1–3.) Graham Haydon (2006, 80–81) kirjoittaa artikkelissaan sosiaalisen eksluusion ja inklusion tunnistamisen merkityksestä. Hän kirjoittaa kansalaisuuden tarkoittavan todellista, täyttä yhteiskunnan osallisuutta. Se on sosiaalista osallisuutta. Inklusio ei ole opittavissa, vaan kyse on yksilön omasta kokemuksesta siitä mitä osallisuus tarkoittaa. Joko koemme tai emme koe olevamme osa jostakin pienemmästä ryhmästä, esimerkiksi vertaisryhminä eri järjestöt tai osa suurempaa kokonaisuutta, kansalaisuutta.

Yhteiskuntaan inklusoituminen, täysi kansalaisuus tarkoittaa Haydonin (2006, 80–81) mukaan omakohtaista kokemusta osallisuudesta. Osallisuuden kokemus voi olla yhteinen valtionraajat

omaava alue, jonka kansalaisia olemme tai jäsenyys erityisessä etnisessä ryhmässä, jossa osana kansalaisvähemmistöä kuten osatyökykyiset ihmiset.

Sosiaalikonservatismi ja kommunitarismi vastustaa liberalismiin edustamaa kansalaisuuden sisältämää vapauden näkemystä velvollisuuksien sijaan. Sosiaalikonservatismiin ja kommunitarismiin mukaan oikeuksien korostaminen velvollisuuksien sijaan kansalaisuuskeskustelussa on haitallista ja yksilön oikeuksien korostaminen velvollisuuksien sijaan on yhteiskunnan poliittisia rakenteita horjuttavaa (Faulks 2000, 69.) Tarkoittaako Faulks tällä täyttää oikeuden vaatimista profokatiivisena toimenä yhteiskuntaa vastaan? Täyden kansalaisuuden osallisuus yhteiskunnassa näin ollen sisältäisi, ei oikeuden, vaan velvollisuuden osallistua työntekoon. Onko perusteltua, että säilyttääksemme oikeutemme yhteiskunnassa, meidän on myös hyväksyttävä yhteiskunnan velvoitteet, kuten aktiivinen työvoimapolitiikka, alati kohoava verotus ja hyvinvointipalveluiden leikkaukset. Sosiaaliset oikeutemme työhön eivät enää toteudu, vaan kuten Faulks toteaa teoksessaan (Mead L 1986, samoin) tulee yksilöiden hyväksyä lisääntyvä työttömyys, huolimatta siitä onko se heidän valintansa vai ei, kuten myös se ettei työttömyys ole yhteiskunnan kansalaisilleen suoma etuisuus (Faulks 2000, 72.) Voisi myös kääntäen pohtia onko työllisyys yhteiskunnan kansalaisilleen suoma etuisuus vai jopa velvollisuus yhteiskunnan rattaiden pyörittäjänä.

Kymlickan mukaan vähemmistöjen oikeuksiin oikeudenmukaisuuden teoriassa sisältyvät universaalit kansalaisoikeudet sekä tietyn spesifin erityisryhmän jäsenten omat sisäiset vähemmistökulttuurin eli tietyn statuksen omaavien oikeudet, tällöin kansalaisuus määrittyy Kymlickan mukaan myös ryhmäorientaation perusteella (Mt. 88–89). Kansalaisuuden määrittely ryhmäorientaation, ryhmään inklusoitumisen kautta edellyttää kuitenkin myös osallisuutta itsenäisen valtion kansalaisena (mt. 95–96.). Kansalaisvelvollisuuksien tulisi olla vapaaehtoista kuten esimerkiksi integroitumisen työmarkkinoille. Faulksin mielestä kaikkien kansalaisten osallistuminen yhteiskunnan rakenteissa eri toimiin ei ole realistista kuten esimerkiksi työteko (2000, 115.)

Postmoderni käsitys kansalaisten oikeuksista on yhdistelmä sekä yksilön oikeuksista että kansalaisoikeuksista. Kansalaisuus on fragmentoitumassa sekä yksilön että yhteiskunnan osalta pieniin palasiin oikeuksia ja velvollisuuksia: oikeudet, velvollisuudet, osallisuus ja identiteetti. Globalisaation myötä nämä osaset ovat eriytyvässä yhteisestä kansallisesta viitekehyksestä, ne eivät enää muodosta yhteistä kansalaisuuden määritelmää (Delanty 2000, 75, 126.) Kansalaisuus on määrittynyt ja määrittymässä suurempien kuin vain valtionrajojen tai tietyn muun erityispiirteen

myötä uudelleen. Maailmankansalaisuus laajenee globalisaation muuttuessa lokalisaatioksi, laajenevat tietoverkot, monikulttuurisuus ja esimerkiksi työvoiman liikkuvuus osaltaan pienentävät maapalloa, puhumattakaan työnantajien ja työkohteiden maailmanlaajuisesta levittäytymisestä.

Kansalaisuuden määritelmän voi rakentaa ja muodostaa uudelleen, sen ei tarvitse sitoutua yhteen kansallisvaltioon, ei yksilön oikeuksiin tai velvollisuuksiin. Sen voidaan tulkita olevan sidoksissa tietyn ryhmän statukseen, olla globaali lokaalisuuden sijaan. Täysi kansalaisuus voi olla eri tavalla kokoonpantuja oikeuksia ja velvollisuuksia, joiden kautta yksilön identiteetti ja osallisuus rakentuvat. Kansalaisuuden status velvollisuuksineen ja oikeuksineen kuitenkin säilyy, vaikka ihminen tarvitsee ja saa palveluja ja tukea arkielämässään, kansalaisuuden toteutuessa tietyssä kontekstissa, jolloin kansalaisen asema määrittyy kulloisenkin olemassa olevan tilanteen mukaan. (Valokivi 2008, 68–69.)

Kansalaisuuden erilaiset määrittelyt nimenomaan työn kautta antavat meille vahvan yhteisen kokemuksellisen tunteen ja roolin kansalaisena. Kansalaisuutta määritellään vahvasti myös työn kautta osallisuutena työmarkkinoista. Sosiaalinen pääoma luo yhteiskunnassa taloudellisen pääoman ohella kasvua, jonka merkittävyyttä ei työyhteisöissä sen enempää kuin yhteiskunnassa ylipäätään huomioida. JP Roosin mukaan (2013, 135) Pierre Bourdieu on käsitellyt yksilön sosiaalisen pääoman toiminnan ja osallistumisen merkitystä taloudellisen pääoman kasvulle. Käytettävissä olevan, mutta käyttämättömän sosiaalisen pääoman hyödyntäminen osatyökykyisten työllistämisen edistämisen avulla lisää sosiaalisen pääoman vaihtoa ja taloudellisen pääoman kasvua suomalaisessa hyvinvointiyhteiskunnassa.

5 TUTKIMUKSEN MENETELMÄT JA TOTEUTUS

Tutkimukseni tarkoitus oli selvittää pohjoiskymenlaaksolaisten vammaisjärjestöjen (liite 1) 16–64-vuotiaille jäsenille keväällä ja kesällä 2015 tekemälläni kyselytutkimuksella heidän työmarkkinoille hakeutumisensa esteitä ja sitä miten he itse kokevat asemansa suomalaisessa yhteiskunnassa.

Vastauksista etsin Bordieun teorian mukaisia esteitä työmarkkinoille hakeutumiseen sekä osatyökykyisten vastaajieni omaa kokemusta osallisuudesta, miten he henkilökohtaisesti kokevat osatyökykyisinä kansalaisina kansalaisuuden, onko taustalla kokemus toiseudesta täyden kansalaisuuden sijaan. Kyselytutkimukseen vastanneiden vastauksista etsin kokemusta täydestä osallisuudesta ja yhteiskunnan kansalaisuudesta, inklusioitumista yhteiskuntaan, kokemusta integroitumisesta, osallistumista eri yhdistys- ja järjestötoimintaan sekä mahdollista vastaajien omaa kokemusta syrjäytymistä, eksklusioituneisuutta täydestä kansalaisuudesta työmarkkinoilta sekä vastaajien näkemystä työntekijien suhtautumisesta työntarjoamiseen osatyökykyisille työnhakijoille.

Työmarkkinoille hakeutumisen esteinä odotan olevan lähinnä yksilön pelon joutumisesta taloudelliseen ahdinkoon tilanteessa, jossa pienipalkkaisen työn vastaanottaminen estäisi osan sosiaalisten etuuksien maksamisen. Näin osatyökykyinen ei hyötyisi taloudellisesti juurikaan työn vastaanottamisesta. Portinvartijana työmarkkinoille voi myös olla osatyökykyisen oma näkemys toiseudesta ja pelko työyhteisöjen asenteista työrajoitteisia työntekijöitä kohtaan, jolloin on helpompi pysyä omassa ryhmässä toisten samanlaisten joukossa osallisena, integroituneena omaan erityisryhmään, osatyökykyisiin.

5.1 Kyselylomakkeen esittely

Kysymyslomake (liite 4) rakentuu osa-alueista, joissa pyysin vastauksia taustakysymyksiin, esimerkiksi mihin vammaisjärjestöön vastaaja kuuluu. Oma teema-alue muodostuu vastaajien koulutus- ja työhistoriasta sekä kokemuksista aiemmista työnhakuyrityksistä sekä työnteosta. Selvitän tutkimuksessani kohdejoukon toiveita mahdollisesta tulevasta työstään: olisiko kyseessä välityömarkkinoilla oleva työ, kolmannen sektorin palkkatukityöllistämiseen liittyvä työpaikka, sosiaalinen yritys, julkinen sektori vai yritysmaailma.

Tutkimuksessani esittelen vastaajien taloudellisen tilanteen ja sen, mitä etuisuuksia he saavat turvatakseen elantonsa. Onko osatyökykyisten vastaajien kohdalla havaittavissa sama kannustinloukkujen syyksi luettava ilmiö, kuin pitkäaikaistyöttömien nihkeys heikkopalkkaisen työn vastaanottamisessa. Motivaatio työn vastaanottamiseen on hukassa tilanteessa, jossa perheen talous on riippuvainen erilaisista yhteiskunnan maksamista etuisuuksista kuten asumistuki tai vaikkapa toimeentulotuki. Pienipalkkaisen työn vastaanottaminen ei työttömistä useinkaan ole etuisuuksien menettämisen vuoksi kannattavaa, kyse on puhtaasta matematiikasta. Toimiiko sama kannustinloukku-tematiikka myös osatyökykyisten työmarkkinoille hakeutumisen esteenä heidän heikolle osuudelle työmarkkinoille hakeutuvista ja siellä olevista osa-työkykyisistä kansalaisista.

Osallisuus työmarkkinoista kasvattaa Bourdieun mukaan samalla sekä yksilön omaa että myös yhteiskunnallisesti taloudellista pääomaa sosiaalisen pääoman tullessa hyödynnetyksi työyhteisössä. Osallisuutta yhteiskunnan aktiviteetteihin selvitän kysymyksellä osallistumisesta erilaiseen järjestötoimintaan, myös tätä kautta käytössä oleva sosiaalinen pääoma verkostojen ja vertaisryhmien kautta laajenee ja kasvaa. Kansalaisuuden määritelmä työntekijäkansalaisuuden kautta, sen peilautuminen kyselytutkimuksen vastaajien näkemykseen omasta roolistaan yhteiskunnassa, avaa käsitystä osatyökykyisten omasta asemasta täysivaltaisena kansalaisena. Vastaajien oma arvio ja kokemus siitä miten työ tai sen puute määrittää juuri heidän omaa kansalaisuuden käsitystään, onko arvo yksilönä kiinni työn tekemisessä vai voiko täyden kansalaisuuden kokemus syntyä myös muuten kuin työorientoituneen elämän kautta.

Tekemäni kyselytutkimus on ehdottoman luottamuksellinen. Tässä tutkimuskyselyssä saamaani tietoa ei käytetä muuhun kuin tähän kyseessä olevaan opinnäytetyöhön. Tutkimuksen päätyttyä ja opinnäytetyön arvioinnin jälkeen kaikki lomaketiedot hävitetään. Kyselyyn vastaajien identiteettiä ei voida yksilöidä, tutkimus on eettisesti luotettava.

5.2 Tutkimuskohde ja aineiston keruu

Kyselytutkimus kohdistui Kouvolan talousalueella toimivien Kouvolan Vammaisjärjestöjen yhdistyksen jäsenjärjestöjen (KVY ry) jäsenille (liite 1). Alueen 41 järjestöä edustavat kattavasti osatyökykyisyyden kenttää. Yhdistysten puheenjohtajien ja sihteereiden tiedot sain Kouvolan Vammaisjärjestöjen yhdistys ry:ltä. Ajan puutteen ja kohdejoukon tavoitettavuuden oli helpointa suorittaa haastattelututkimuksen sijaan kyselytutkimus. Myös alueen laajuus lokaalisesti tuottaisi

lisätöitä haastattelututkimuksen suorittamiseksi. Käytin tutkimuksen teossa hyödynseni omia sosiaalisia verkostojani vammaisjärjestöissä edistääkseni tutkimuksen onnistumista.

Postitin kyselytutkimuskirjeet saatekirjeellä (liite 2 ja 3) varustettuna niille yhdistysten vastuuhenkilöille, jotka olivat ensimmäisen yhteydenottokirjeeni jälkeen kertoneet jäsenrekisteritietojen edelleen antamisen mahdottomuudesta. Nämä järjestöaktiivit jakoivat kyselytutkimuslomakkeet edelleen järjestönsä kohdejoukolle tehden itse satunnaisotannan. Ohjeistin heitä ottamaan oman yhdistyksen jäsenrekisteristä jäsenmäärästä 30 prosentin satunnaisotoksena ja mikäli otos osui tutkimuksen ulkopuolelle kuuluvaan ikäryhmään nuoremmat kuin 16-vuotiaat tai vanhemmat kuin 64-vuotiaat, ottamaan tuolloin säännöllisen kaavan mukaisesti aina samalla tavalla kyseisissä tilanteissa joko yhden henkilön ylempää/alempaa jäsenrekisteristä. Laitoin sähköpostitse yhdyshenkilöille henkilökohtaisen saatekirjeen (liite 3) lisäksi kyseisessä sähköpostissa myös liitetiedostona tuon paperisen kysymystutkimuslomakkeen saatekirjeen. Muistutin yhdyshenkilöitä sähköpostitse molemmilla kerroilla sekä keväällä että syyskesällä vielä neljä eri kertaa mahdollisuudesta osallistua kyselytutkimukseeni.

Kyselytutkimus suoritettiin touko-kesäkuussa 2015 sekä uusintakysely elo-syyskuussa 2015. Vastausaikaa kohdejoukolle annettiin aluksi 4 viikkoa. Tuon jälkeen alkoi tietojen käsittely ja itse tulosten tulkinta. Kyselyyn pystyi vastaamaan kirjallisesti paperilomakkeella (liite 4) tai tietotekniikkaa apuna käyttäen vastaavalla e-lomakkeella: <https://elomake3.uta.fi/lomakkeet/14699/lomake.html>. Määräaikaan vastauksia saapui vain 17 kappaletta, joten oli aihetta suorittaa uusintakysely. Sähköpostitse tehty muistutus järjestöille lähti elokuun alussa 2015 ja kysely oli vapaasti vastattavissa 03.08.2015 – 11.09.2015 välisenä aikana. Tarjouduin myös tulemaan yhdistysten kerhoiltoihin tekemään kyselytutkimukseen liittyvien kysymysten pohjalta haastatteluja saadakseni lisää tutkimusmateriaalia. Yksikään yhdistys ei tarjonnut minulle mahdollisuutta saapua kokoontumisiinsa. Uusintakierros tuotti vain neljän vastaajan vastaukset kyselytutkimukseen.

Vastoin alustavia järjestöjen kannanottoja ne eivät saaneetkaan antaa jäsenrekistereitään ulkopuolisten käyttöön, jotta olisin voinut tehdä otannan itse ja postittaa tutkimuskirjeet ja palautuskirjekuoret otantaan osuneille vastaajaehdokkaille. Omaa huolimattomuuttani ja naiiviutta oli se, etten tarkistanut mistään virallisista lähteistä tietosuojakysymystä tietojen edelleen antamisesta toiselle taholle eli tässä tapauksessa minulle tutkimuksen tekijänä. Jotta tutkimuslomakkeet olisivat tavoittaneet kohdejoukkoa, jäi ainoaksi vaihtoehdoksi toimittaa lomakkeita suoraan yhdistysten vastuuhenkilöille. He puolestaan jakoivat ne potentiaaliselle

kohdejoukolle niin, että joka kahdeksas jäsenluettelon kohdejoukkoon kuulunut sai lomakkeen. Lisäksi tutkimuslomake oli vapaasti saatavissa Kouvolan Vammaisjärjestöjen yhdistyksen hallituksen kokouksessa jaettavaksi edelleen yhdistysten jäsenille. Vammaisjärjestön kotisivulla oli jäsenjärjestöjen jäsenille useamman kerran infoisku tutkimuksesta sekä linkki e-lomakkeelle helpottamaan vastaamista.

Lisäksi otin yhteyttä elokuussa 2015 paikallisiin kolmannen sektorin toimijoihin pyytäen apua tutkimukseen osallistumismahdollisuuden tiedottamisesta. Nämä kolmannen sektorin työllistäjät (Parik-Säätiö ry, Kouvolan Seudun Työttömät ry sekä Kuusankosken Vanhainhuolto yhdistys ry eli Etappi) ovat Kouvolan ja Iitin kuntien alueilla toimivia merkittäviä osatyökykyisten työnantajia.

5.3 Tutkimuksen kato ja selitys katoon

Kato muodostui suureksi eli tutkimus ei tavoittanut toivottua kohdejoukkoa etukäteen toivotulla tavalla. Tavoitteena oli saada 300 hengen kohdejoukosta vähintään 30 prosentin eli 90 hengen suuruinen vastaajajoukko. Otannan suuruutta ei pysty selvittämään tai vastaamaan siihen aiemmin esittelemäni vastaajien saavutettavuusongelman vuoksi. Kyselytutkimuslomakkeita toimitin vastattavaksi yhteensä 76 kappaletta. Kuinka moni kohdejoukosta oli käynyt katsomassa vastausvaihtoehtona tarjolla olleesta e-lomakkeesta ja jättänyt kuitenkin vastaamatta ei ole tiedossa. Tehtyyn tutkimukseen vastasi 21 henkilöä eli 6,3 prosenttia tuosta tavoitellusta 300 kohdejoukosta. Lähetetyistä tai eteenpäin jaettavaksi toimitetuista 76 kyselytutkimuslomakkeesta vastausprosentti oli $15,96 = 16$ prosenttia.

Tutkimuksen kato olisi ollut arveltua todennäköisesti pienempi, jos otanta olisi voitu tehdä tutkimusmenetelmällisesti oikein ja luotettavasti tai otanta olisi ylipäättään voitu suorittaa. Otannan oikea poiminta olisi edellyttänyt ennalta luvattujen jäsenrekistereiden käytettävyyttä. Kyseessä oli satunnaismenetelmillä suoritettu kyselytutkimus, johon vastaajat olivat valikoituneet joko yhdistyksen itsensä suorittaman poiminnan perusteella tai oman vastaamishalukkuutensa perusteella. Valitsi vastaaja sitten vaihtoehtokseen vastata paperiselle kyselylomakkeen täyttämällä ja sen postittamalla tai e-lomakkeen, oli tutkimus siltä osin suoritettu ehdottoman luottamuksellisesti vaarantamatta vastaajien identiteettiä tai luottamusta.

5.4 Aineiston analyysi

Aineiston analysoinnin apuna käytin SPSS-ohjelmaa (Statistical Package for the Social Sciences), johon siirsin ja tallensin saadut kyselylomakkeen tiedot analysointia varten. Kvantitatiivisia tuloksia aineistosta tutkin ja analysoin suorien jakautumien, ristiintaulukoinnin ja taulukoinnin testauksen avulla.

5.4.1 Vastaajien taustatiedot

Vastaaja-aineisto koostui 20 kymenlaaksolaisesta vammais-, sosiaali- tai terveysjärjestön jäsenestä, joilla on jokin itseään koskeva terveydellinen vamma tai työrajoite. Tutkimukseen osallistui 20 16–64-vuotiaasta vastaajaa, näistä 11 vastasi paperisen kyselytutkimuslomakkeen täyttämällä, loput 9 henkilöä osallistui täyttämällä lomakkeen internetin kautta e-lomakkeena. Ensimmäiseen määräaikaan mennessä vastasi e-lomakkeella 10 vastaajaa ja 6 vastaajaa postitti lomakkeen palautuskirjekuoressa. Uusintakysely elokuusta tuotti vain neljän uuden vastaajan vastaukset e-lomakkeelle.

Kyselytutkimukseen vastanneista (N=20) vastaajasta vain kaksi käytti vastaamiseensa avustaja, nämä vastaajat olivat kehitysvammais- ja CP-järjestöjen jäseniä ja toinen lisäksi Suomen änkytysyhdistyksen eli SÄY:n jäsen. Vastaajista 15 eli 75 prosenttia oli naisia ja 5 vastaajaa oli miehiä. Alle 18-vuotiaita lapsia oli vain yhdellä vuonna 1967 syntyneellä vastaajalla.

Koska vastaajia oli vähän ja kovin eri-ikäisiä, syntyneet vuosien 1953–1990 välillä, muutin ensin SPSS ohjelmalla syntymävuodet ikävuosiksi ja luokittelin ne sen jälkeen neljään eri luokkaan jatko-tiedon käsittelyä helpottaakseni (Taulukko 1).

Taulukko 1. Vastaajien ikä

		Frekvenssit	Prosenttia	Suhteellinen prosentti-osuus	Kumulatiivi -nen prosentti
Luokiteltu ikä vuosina	26–39	3	15	15,8	15,8
	40–55	6	30	31,6	47,4
	56–59	5	25	26,3	73,7
	60–	5	25	26,3	100
	Yhteensä	19	95	100	
Puuttuva arvo		1	5		
Yhteensä		N=20	100		

Taulukkoa 1 tarkastellessa havaitsee, että yksi vastaaja ei halunnut ilmoittaa ikäänsä. Luokittelun perusteena oli ikäryhmän suuntautumista yleensä työmarkkinoihin. Ensimmäisen ryhmän muodostavat työuraansa aloittavat 26–39-vuotiaat vastaajat, seuraava ryhmä on yleisesti aktiivista uraansa työelämässä rakentavien kansalaisten ryhmä eli 40–55-vuotiaat järjestöjen kyselytutkimukseen vastaajat. Kolmannen ryhmän muodostavat henkilöt, jotka yleensä ovat vakiinnuttaneet asemansa työmarkkinoilla eikä pyrkimystä enää suuntautua uusille urille ole, he muodostavat luokitellun ryhmän ikävuosiltaan 56–59-vuotiaat vastaajat. Viimeinen ryhmänsä ovat henkilöt, jotka perinteisesti odottelevat jo työeläkeiän lähestymistä ja viimeiset vuodet työmarkkinoilla ovat käsillä eli vastaajista 60-vuotiaat ja vanhemmat.

Kyselyyn vastaajat olivat iäkkäämpiä, alle 26- vuotiaiden ikäryhmä puuttui täysin, samoin ikäryhmä, joka elää ruuhkavuosiaan perustaen perheitä ja ollen aktiivisesti työmarkkinoilla yleensä tekemässä jo uraa eli n. 30–40-vuotiaat. Syytä tähän voi vain arvailla: kysely ei tavoittanut koulu- ja opiskeluaikaisia vastaajia ja toisaalta koska en tiedä jäsenjärjestöjen ikärakenteita, voisi yhtenä syynä sekä nuorempien vastaajien puuttumiseen että ns. ruuhkavuosivastaajien katoon arvella olevan sen, että he eivät yleisesti ole tutkimuksen kohteena olevien järjestöjen jäseniä. Vain viisi vastaajaa oli miehiä, loput 15 oli naisvastaajaa, vastaajien sukupuolijakauma on selitettävissä yleisellä käsityksellä naisten suuremmasta järjestöihin kuulumisaktiivisuudesta. Vastaajien keski-ikä oli 50,6 vuotta. Mediaani, joka jakaa vastaaja-aineiston puoliksi on hieman korkeampi eli 56 vuotta. Tämä kertoo tutkimukseen vastaajien olleen ensisijassa kansalaisia, jotka ovat jo vakiinnuttaneet asemansa työmarkkinoilla ja hiljalleen valmistautuvat luopumaan työurastaan.

Taulukossa 2 on esitetty tähän kyselytutkimukseen vastanneiden vammaisjärjestöjen jäsenten siviilisäät.

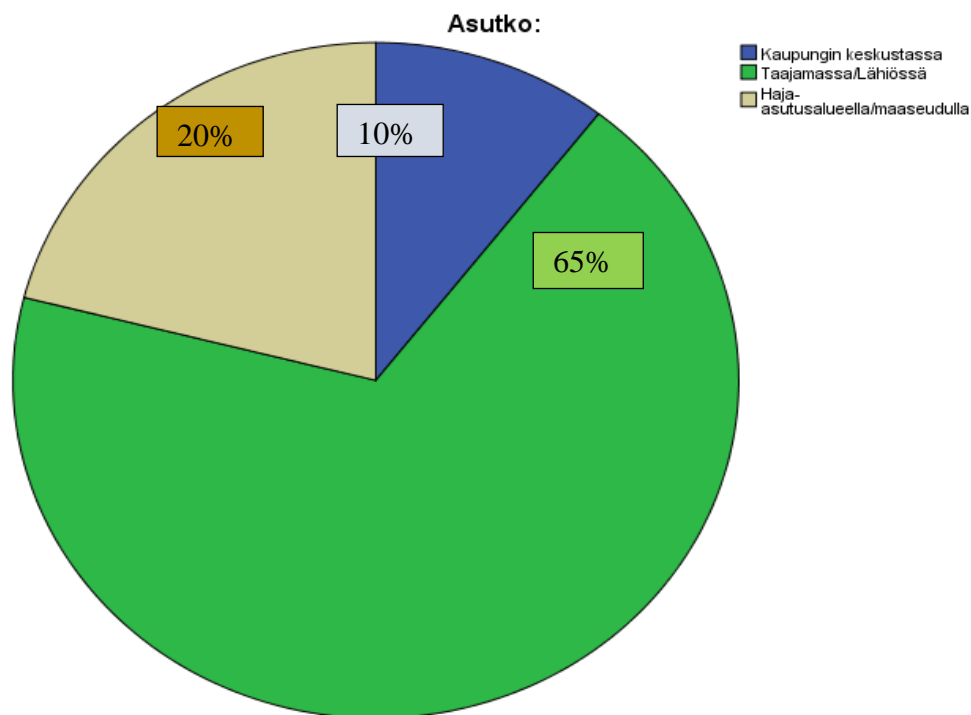
Taulukko 2. Vastaajien siviilisäät

	Frekvenssit	Prosenttia	Kumulatiivinen Prosentti
Naimaton	8	40	40
Avio-tai avoliitossa	9	45	85
Leski	1	5	90
Eronnut	2	10	100
Yhteensä	20	100	

Kyselytutkimuksen vastaajat olivat pääasiallisesti avio- tai avoliitossa sekä naimattomia. Eronneita tai leskiä vastaajien joukossa oli 15 prosenttia vastanneista.

Vastaajien kuuluminen Kouvolan vammaisjärjestöihin on esitetty liitteessä 5 suorana lainauksena vastaajien omista vapaamuotoisista vastauksista. Vastaajia oli viidestätoista eri paikallisyhdistyksestä, moni kuului myös useampaan yhdistykseen, vain yksi vastaaja ei ilmoittanut jäsenjärjestöään.

Vastaajien asuinpaikka Kouvolassa jakautui niin, että valtaosa vastaajista (65 prosenttia) ilmoitti asuvansa Kouvolan kaupungin taajamissa tai lähiöissä. Se on luonnollinen tulos, kun mietitään Kouvolan kaupunkirakennetta tuoreena kuuden entisen maalaiskunnan ja kaupungin kuntaliitoksena. Entiset kunta- ja kaupunkikeskukset ovat nyt taajama- tai lähiöalueita (Kuvio 1).

Kuvio 1. Vastaajien asuinpaikka Kouvolassa

Taulukko 3. Vastaajien asuinpaikka

	Frekvenssit	Prosentit	Suhteellinen prosenttiosuus	Kumulatiivinen prosenttiosuus
Kaupungin keskustassa	2	10,0	10,5	10,5
Taajamassa/Lähiössä	13	65,0	68,4	78,9
Haja-asutusalueella/ maaseudulla	4	20,0	21,1	100,0
yhteensä	19	95,0	100,0	
Puuttuva arvo	1	5,0		
Yhteensä	N=20	100,0		

Kaupungin keskustaajamassa asuu vastaajista 10 prosenttia eli kaksi vastaajaa. Haja-asutusalue on neljän kyselytutkimukseen vastanneen kotipaikkana. Suurin osa vastaajista asuu nykyisen Kouvolan kaupungin taajama- tai lähiökaupunginosissa (Kuvio 2 ja Taulukko 3).

5.4.2 Vastaajien työskentely

Vastaajista oli työelämässä samoin kuin eläkkeellä yhtä monta vastaajaa, vain neljä vastaajaa ilmoitti olevansa tällä hetkellä työttöminä (Taulukko 4.). Koululaisia tai opiskelijoita, yrittäjiä, lomautettuja, äitiys- ja vanhempainvapailla tai hoitovapailla, varusmies- tai siviilipalveluksessa kuten myöskään kotiäitinä tai -isänä tai muulla palkattomalla vapaalla ei ilmoittanut olevansa kukaan vastaaja. Luonteva syy näiden ryhmien edustajien puutteeseen vastaajien joukosta on vastaajien ikärakenne: 80 prosenttia vastaajista oli 40–62-vuotiaita (Taulukko 1).

Taulukko 4. Vastaajien tämän hetkinen työmarkkinatilanne

	Frekvenssit	Prosentit	Suhteellinen prosenttiosuus	Kumulatiivinen Prosentti
Työssä	8	40	40	40
Työtön	4	20	20	60
Eläkkeellä	8	40	40	100
Yhteensä	20	100	100	

Kysymykseen 9 tiedusteltaessa onko vastaaja aiemmin ollut töissä, vain yksi vastaaja ilmoitti, että ei ole koskaan ollut työelämässä. Kysymys oli laadittu siltä osin huonosti, että vastaajan valinnasta ei selvinnyt yhteiskunnallinen asema kokonaisuudessaan: se onko hän samalla osa-aikaeläkeläinen ja työtön työnhakija, työssä oleva ja osa-aikaeläkeläinen.

Yhdeksätoista vastaaja kertoi joskus aiemmin olleensa työssä, kolmetoista vastaajaa kertoi aiemman työnsä olleen koulutustaan vastaavaa, viidellä vastaajalla sen sijaan työ ei vastannut koulutusta ja yksi vastaaja ei vastannut kysymykseen ollenkaan. Viimeisin tai nykyinen työsuhte oli kolmellatoista vastaajalla ollut kokoaikatyö, osa-aikatyössä oli ollut tai oli parhaillaan kuusi vastaajaa. Epätyypillisempiä työskentelymuotoja, työsuhteista kuten etätyötä ei ollut tehnyt kukaan vastaajista, yksi vastaaja ilmoitti olleensa joskus tai on parhaillaan osapäivä, iltä-, viikonloppu- tai yötyössä. Tämäkin osaksi on selitettävissä vastaajien ikäjakaumalla, epätyypilliset työt koetaan usein sopivan nuoremmille ikäluokille.

Kysyttäessä vastaajilta heidän työnhakemisestaan, ilmoitti (N=20) kuusitoista hakeneensa joskus töitä, kolme ei ollut koskaan hakenut töitä, yhden vastaajan vastaus puuttui tähän kysymykseen.

Vastaajien osaamista suhteessa viimeiseen työhön pyydettiin arvioimaan Likert-asteikolla. Parhaiten työn soveltumista osaamiseen määriteltiin arvolla: vastaa täysin, toisena ääripäänä asteikkoa arvo: ei ollenkaan.

Taulukko 5. Vastaako/Vastasiko viimeisin työ osaamistasi

Vastaako/Vastasiko viimeisin työ osaamistasi?:			ikäluokat			
			25–39	40–55	56–59	60–62
	Vastaa täysin	N=	0	4	0	4
		% josta	0	66,7	0	80
	Vastaa jonkin verran	N=	2	2	2	1
		% josta	66,7	33,3	40	20
	Ei erityisemmin	N=	0	0	1	0
		% josta	0	0	20	0
	Ei ollenkaan	N=	0	0	1	0
		% josta	0	0	20	0
	puuttuvat arvot	N=	1	0	1	0
		% josta	33,3	0	20	0
Yhteensä		N=	3	6	5	5
		% josta	100	100	100	100

Yllä olevassa taulukossa 5 ikäluokkien 40–55-vuotiaat sekä 60-vuotiaiden ja vanhempien kohdalla työ vastasi parhaiten vastaajien osaamista heidän oman arvionsa mukaan. Nuorimmassa (25–39-vuotiaiden) ikäluokassa on työn vastaavuus osaamiseen nähden heikompaa, kolmesta vastaajasta yksi jätti vastaamatta kokonaan ja kahden muun kohdalla heidän arvionsa nykyisestä tai viimeiseksi tekemästään työstä ei täysin vastannut heidän osaamistaan. Vastaus on nähtävissä luonnolliseksi, kun arvioi sitä yleiseen näkemykseen nuorten työllistymisestä työuransa alkuvaiheilla useinkin ns. trampoliini- tai taskutyöpaikkoihin, saadaan nopeasti työtä, vaikka se ei täysin vastaisi osaamistakaan, kunhan jotain saadaan päivittäisen leivän hankkimiseksi ja laskujen maksua varten.

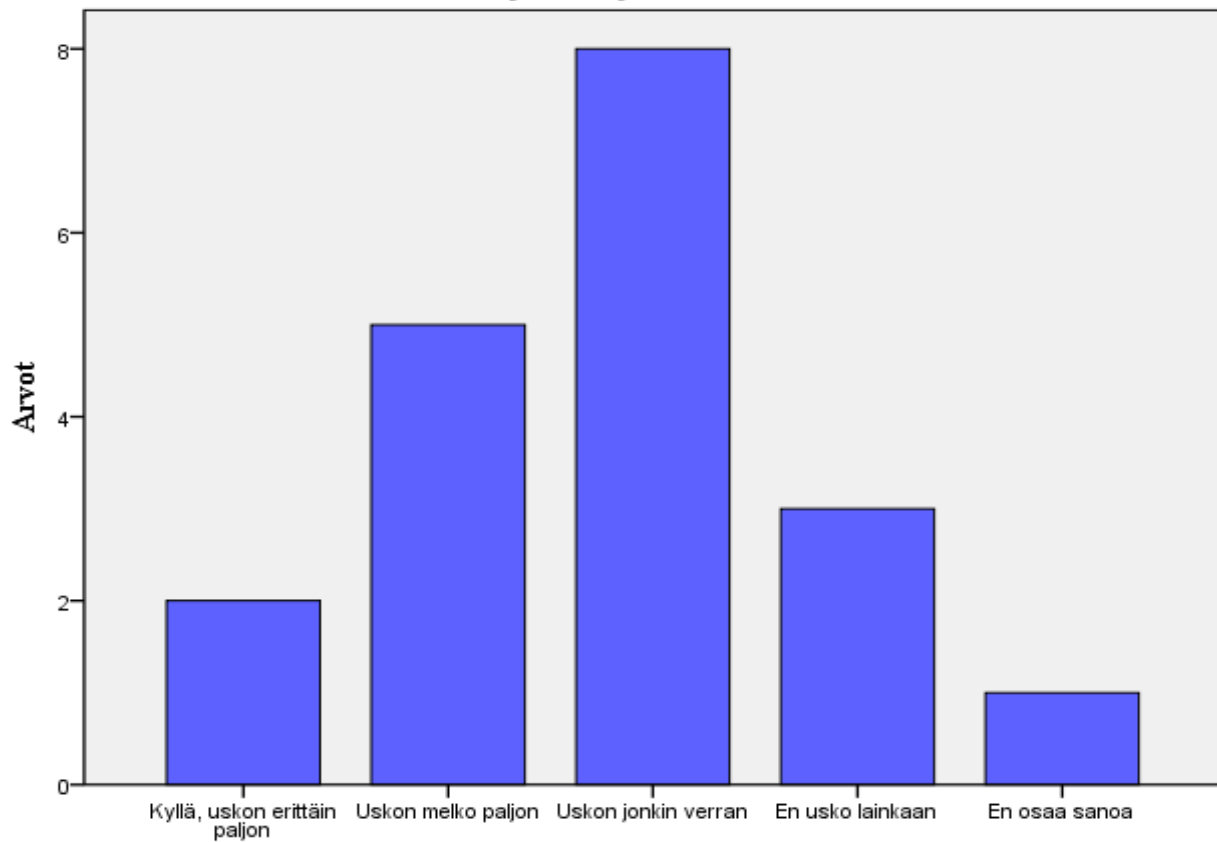
Vastaajien viimeinen työsuhde vastasi heidän koulutustaan melko hyvin. Kolmetoista vastaajaa yhdeksästätoista vastaajasta totesi työn olleen hänen koulutuksensa mukaista, vain kuusi vastaajaa ei ole tehnyt koulutustaan vastaavaa työtä, yksi vastaaja ei antanut vastausta ollenkaan kysymykseen (Taulukko 6).

Taulukko 6. Vastaako/Vastasiko viimeinen työ koulutustasi?

	Frekvenssit	Prosentit	Suhteellinen prosentti	Kumulatiivinen Prosentti
Ei	6	30	30	30
Kyllä	13	65	65	95
puuttuva arvo	1	5	5	100
N=	20	100	100	

Osatyökykyisten vastaajien koulutus vastaa nykyistä tai viimeisintä työtehtävää 65 prosentilla vastaajista (Taulukko 6).

Kysymykseen siitä, miten vastaajat arvelivat kotiseutunsa työnantajien haluavan työllistää osatyökykyisiä työntekijöitä, vastaajista kahdeksan uskoo täysin kotiseutunsa työnantajien haluavan työllistää osatyökykyisiä työntekijöitä. Seitsemän vastaajaa uskoo näin olevan melko tai erittäin todennäköistä. (Kuvio 2).

Uskotko kotiseutusi työnantajien haluavan työllistää myös osatyökykyisiä työntekijöitä?:

Kuvio 2. Vastaajien näkemys työnantajien halukkuuteen työllistää osatyökykyisiä työntekijöitä kotiseudullaan Kouvolassa

Neljäkymmentä prosenttia vastaajista uskoo oman kotiseutunsa eli Kouvolan työssäkäyntialueen työnantajien olevan halukkaita työllistämään osatyökykyisiä työnhakijoita, yksi vastaaja ei osannut sanoa mielipidettään asiaan ja yksi jätti kokonaan vastaamatta. Tiedusteltaessa vastaajien arviota siitä, missä he mieluiten haluaisivat työskennellä, oli selkeästi suosituin työnantajasektori kunta. Kymmenen vastaajaa työskentelisi mieluiten kunnan palveluksessa, yhdistykset olivat seuraavaksi suosituimpia työnantajia (neljän vastaajan vaihtoehtona), valtio ja yksityiset työnantajat eli yrityssektori houkuttelisi vain kahta vastaajaa. Puuttuvia arvoja tähän kysymykseen oli 2. Kolmannen sektorin suosiota selittävät kirjalliset vastaukset, joissa vastaajat työskentelisivät mielellään esimerkiksi eläinten parissa, eläintensuojelun parissa tai luonto- tai eräoppaana. Vastaajilla oli hyvin luovia ja spesifejä ajatuksia mahdollisista työnantajasektoreista, jonne heillä olisi kiinnostusta työllistyä.

5.4.3 Vastaajien toimeentulo

Vastaajien tulot koostuvat omien henkilökohtaisten tulojen lisäksi perheen kokonaistuloista sekä erilaista tuista. Osa osatyökykyisille maksettavista etuisuuksista on luonteeltaan subjektiivisia, jolloin saatava etuus ei vähene muiden tulojen johdosta. Osa yhteiskunnan maksamista etuisuuksista on niin sanottuja harkinnanvaraisia, jolloin saadakseen etuuden joko niistä joutuu maksamaan tulojen perusteella pienen omarahoitusosuuden tai etuuden menettää, jos ansiotulot nousevat liian korkeiksi tai niitä on ylipäättään olemassa. Pääomatuloja (vuokra-, osake-, osinko, maa- tai metsätaloustuloja) oli viidellä vastaajalla. Tämä tieto jäi irralliseksi muusta tulovertailusta, sillä itsessään tuo tieto ei ollut tutkimuksen kannalta merkityksellinen euromääräisten tulotietojen puuttuessa. Niitä ei vastaajilta kysytty.

Vastaajien omat henkilökohtaiset tulot luokittelin neljään eri luokkaan, neljä vastaajaa ei vastannut tähän kohtaan.

Taulukko 7. Vastaajien henkilökohtaiset tulot

omat tulot euroa/kk	Frekvenssit	prosentti	Suhteellinen prosenttiosuus	Kumulatiivinen prosenttiosuus
1. 400-1000	3	15	18,8	18,8
2. 1001-2000	6	30	37,5	56,3
3. 2001-3000	6	30	37,5	93,8
4. 3000-3500	1	5	6,3	100
N=	16	80	100	
puuttuvat arvot	4	20		
N=	20	100		

Taulukko 8.

Henkilökohtaiset bruttotulot/kk		
N	N=	16
	puuttuvat arvot	4
keskiarvo		1837,25
Keskihajonta		791,003

Kuten taulukosta 7 huomaa on vastaajien henkilökohtaisten tulojen hajonta melkoinen. Pienimmillään vastaajien tulot ovat n. 400 euroa kuukaudessa kun taas suurimmat tulot ovat lähes 3500 euroa kuukaudessa. Vain viisi prosenttia eli yksi vastaaja kuului henkilökohtaisten tulojensa perusteella korkeimpaan luokiteltuun tuloluokkaan. Henkilökohtaiset bruttokeskitulot olivat vastaajien keskuudessa 1837,25 euroa/kk, keskihajonnan tuloissa ollen lähes 800 euroa (Taulukko 8).

Vastaajien perheiden kokonaistulot taulukossa 9 on luokiteltu kolmeen eri luokkaan, 1. luokka 400 euroa – 1000 euroa, 2. luokka 1001 euroa – 2000 euroa ja 3. luokka 2001 – 6500 euroa kuukaudessa ansaitseviin kotitalouksiin. Puuttuvia arvoja vastauksissa on viisi.

Taulukko 9. Vastaajan perheen kokonaistulot/kk

euroa/kk	Frekvenssit	Prosentit	Suhteellinen prosenttiosuus	Kumulatiivinen prosenttiosuus
1. 400- 1000	2	10,0	13,3	13,3
2. 1001-2000	6	30,0	40,0	53,3
3. 2001-6500	7	35,0	46,7	100,0
N=	15	75,0	100,0	
Puuttuvat arvot	5	25,0		
N=	20	100,0		

Suurin osa vastaajakotitalouksista kuului kolmanteen eli eniten ansaitsevien luokkaan, joskin luokittelussa tulkintaa vääristävät yhden 54-vuotiaan vastaajan kotitalouden selkeästi korkeammat tulot. Kahteen alimpaan luokkaan kuuluu 40 prosenttia vastaajista. Heidän kotitalouksien bruttokokonaistulot ovat alle 2000 euroa kuukaudessa, mikä on selkeästi alle tilastokeskuksen elokuussa vuonna 2014 julkaiseman palkkatutkimuksen. Tilastokeskuksen mukaan yksityisen sektorin työntekijöiden keskiansio oli 3538 euroa kuukaudessa (Internet-lähde). Arope-indikaattorin (At Risk of Poverty or Social Exclusion) mukaan pienituloisia ovat ne kotitaloudet, joissa tulot ovat alle 60 prosenttia kansan mediaanitulosta (Internet-lähde). Tilastokeskuksen julkaistun palkkatutkimuksen mukaan yksityisellä sektorilla työntekijän keskiansio on 3 538 euroa säännöllisellä työajalla ja kuukausipalkalla (Internet-lähde).

Vastaajien saamat tuet yhteiskunnalta olivat merkittäviä, vastaajista 90 prosenttia sai jotain yhteiskunnan maksamaa tukea. Eniten vastaajat saivat pysyvää kokoaikaista kuntoutustukea (viisi vastaajaa kahdestakymmenestä), toistaiseksi voimassaoleva eli pysyvä osa-aikaeläke oli kahdella vastaajalla. Määräaikaisten eläkkeensaajien määrä oli vastanneissa vähäinen, vain yksi vastaaja ilmoitti olevansa määräaikaisen kokoaikaisen kuntoutustuen saaja, osa-aikaista kuntoutustukea ei saanut kukaan vastaajista. Vammaistuen saajia oli neljä vastaajaa. Työmarkkinatukea sai samoin neljä tähän kyselytutkimukseen vastanneista ja työperusteista työttömyysturvaa kuten Kelan maksamaa työttömyysturvan peruspäivärahaa ei saanut kukaan vastaajista. Sen sijaan työttömyyskassojen maksamalla ansiopäivärahalla oli yksi kohdejoukon vastaaja. Vain kaksi vastaajaa vastasi, että eivät saa mitään mainittuja etuisuuksia. Asumistukia oli yhteensä kahdella vastaajalla, yksi sai yleistä asumistukea ja samoin yksi eläkkeen saajan asumistukea. Osatyökyvyttömyyseläkkeen saajille eläkkeen saajan asumistuen merkittävyys on suuri, Personin Khi² testissä $p=0,003$. Työmarkkinatuen saamisella osatyökyvyttömyyseläkkeen ohella oli vastaajien taloudellisen tilanteen kannalta vielä suurempi vaikutus $p=0,001$. Lähes saman arvon

merkittävyydelle saatiin kun ristiintaulukoitiin osatyökyvyttömyyseläke ja ansiosidonnainen päiväraha, $p=0,002$. Vastaajien saamat taloudelliset etuudet euroina luokittelin 3 eri luokkaan 1. luokka 0 – 100 euroa kuukaudessa, 2. luokka 101 – 1000 euroa/kk ja 3. luokka 1001 – 3000 euroa kuukaudessa tukia saavat vastaajat.

Erot etuisuuksien määrissä olivat suuria, 0 eurosta lähes 3000 euroon kuukaudessa. Tämän vastaajan kohdalla, jolla omat henkilökohtaiset tulot sekä tuet olivat tuon 3000 euroa bruttona kuukaudessa tulo tuli yksinomaan kokoaikaisesta eläkkeestä. Kyseisen vastaajan perheen kokonaisbruttotulot olivat 5000 euroa, pääomatuloja ei ollut. Vastaavasti pienintä kuukausituloa oli vastaajalla, jolla henkilökohtaiset sekä kotitalouden bruttokuukausitulot olivat alle 500 euroa kuukaudessa. Tämän lisäksi kyseinen vastaaja sai myös harkinnanvaraista hoitotukea noin 270 euroa kuukaudessa. Vastaaja ilmoitti vastauslomakkeessa, että hän ei tiedä mitä muita taloudellisia etuisuuksia hänellä on. Kyseessä oli vastaaja, joka ilmoitti saavansa asumistukea, mutta sen suuruutta vastaaja ei tiennyt. CP-yhdistykseen, Invalidiliittoon ja Erilaisten oppijien yhdistykseen kuulunut vastaaja ei käyttänyt vastaamiseen avustaja.

Harkinnanvaraisia Kelan maksamia etuisuuksia kuten hoitotukea ilmoitti saavansa vain viisi vastaajaa, ravintotukea sen sijaan ei saanut yksikään kyselyyn vastannut henkilö. Invalidivähennyksen valtion verotuksessa (100–30 prosenttia ansiotulosta) ilmoitti saavansa yhdeksän vastaajaa ja kuudella vastaajalla on invalidien pysäköintilupa helpottamassa elämäänsä (Intenet-lähde). Kotitalousapua (ruuan valmistus, siivous tms.) sai yksi kaikista kahdestakymmenestä vastaajasta. Vain kolme kyselyyn vastannutta ei saanut mitään harkinnanvaraisia etuisuuksia osakseen. Koska saatuja etuisuuksia oli laadullisesti ja määrällisesti vähän, luokittelin saadut etuudet kahteen luokkaan: 1. luokka etuudet 0 – 200 euroa ja 2. luokka 201– 1000 euroa.

5.4.4 Vastaajien osallisuuden kokemus

Kyselytutkimukseen vastanneiden osallisuutta työhön sekä yhdistystoimintaan selvitettiin tutkimuslomakkeen III osion kysymyksillä. Tämän kysymysosa-alueen tarkoitus oli selvittää osatyökykyisten vastaajien omaa aktiivisuutta yhteiskunnassa osallistumisella järjestötoimintaan, äänestysaktiivisuutta sekä kokemusta omasta asemastaan yhteiskunnassa. Osallistumisaktiivisuus verkostoissa ja täyden kansalaisuuden kokemus ovat kasvupohjana sosiaalisen ja taloudellisen pääomaan kasvulle niin yksilölle itselle kuin yhteiskunnalle.

Työ ja työskentely ovat yksi osallisuuden kokemuksen ja täyden kansalaisuuden yleisesti hyväksytyjä mittareita. Työntekijäkansalaisuus koetaan täyden osallisuuden ja kansalaisuuden osana sosiaalista pääomaa lisäävänä tekijänä yhteiskunnassa. Työskentely lisää samalla lailla yksilön verkostopääomaa, kuin osallistuminen järjestötoimintaan tai välillisenä ilmentymänä yksilön vaikuttaminen vaaleissa äänestämällä. Oheisessa Taulukossa 10 esitellään vastaajien ikäluokittaista kokemusta siitä, minkä tekijän he kokevat tärkeimmäksi työyhteisössä tai työssä ollessaan.

Taulukko 10. Mikä on tärkeintä työyhteisössä/töissä ollessa

			ikävuodet				Yhteensä N=17
			26–39v.	40–55v.	56–59v.	60–62v.	
1.Tärkein:	Kokemus kuulumisesta työporukkaan	yhteensä	1	1	0	3	5
		%					
		ikävuodet	50	20	0	60	29,4
	Toisten arvostuksen saaminen	yhteensä	1	0	1	0	2
		%					
		ikävuodet	50	0	20	0	11,8
	Yhdenvertaisuuden kokeminen	yhteensä	0	1	1	0	2
		%					
		ikävuodet	0	20	20	0	11,8
	Osallisuus työmarkkinoihin	yhteensä	0	0	1	0	1
		%					
		ikävuodet	0	0	20	0	5,9
	Työni mielekkyys	yhteensä	0	1	2	2	5
		%					
		ikävuodet	0	20	40	40	29,4
	Osaamisen hyödyntäminen	yhteensä	0	2	0	0	2
		%					
		ikävuodet	0	40	0	0	11,8
N=		yhteensä	2	5	5	5	17
		% ikävuodet	100	100	100	100	100

Khi²-testi

	Arvo	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	17,170 ^a	15	,309
Likelihood Ratio	19,676	15	,185
Linear-by-Linear Association	,009	1	,923
N of Valid Cases	17		

Taulukkoa 10 vastaajien ikä on luokiteltu. 1. luokka työuraansa aloittavat 26–39-vuotiaat, 2. luokka on yleisesti aktiivista uraansa työelämässä rakentavat 40–55-vuotiaat 3. luokka 56–59-vuotiaat asemansa työmarkkinoilla vakiinnuttanut, 4.luokka 60–62-vuotiaat odottelevat jo työeläkeiän lähestymistä odottavat vastaajat. Taulukkoa tarkastellessa huomataan, että kysyttäessä vastaajilta heidän mielipidettään siitä, mikä on tärkeintä työssä, oli työn mielekkyys sekä kuuluminen työporukkaan 30 prosentin mukaan vastaajista (N=17) kaikkein tärkeintä työssä. Lähes yhtä tärkeäksi arvioi viisi vastaajaa kokemustaan kuulumisesta työpaikkansa työntekijöiden kanssa yhteiseen työporukkaan. Toiseksi tärkeimmäksi kuusi vastaajaa arvioi osaamisensa hyödyntämistä työyhteisössä. Kolmanneksi eli vähiten tärkeitä asioita oli toisten arvostuksen saaminen työyhteisössä. Oheisessa taulukossa 11 on nähtävissä sama työn mielekkyyden arvostus ristiintaulukoituna luokitellun iän kanssa, $\chi^2 = 17,2$, $df = 15$, $p = 0.309$. Personin khiin neliö-testin mukaan ikäluokalla ei ole merkitystä siihen, kuinka tärkeäksi koetaan tässä kyselytutkimuksessa kuuluminen työporukkaan. Personin korrelaatiokerroin $r = 0,172$ kuvaa muuttujien luokiteltua ikää ja mikä on tärkeintä työssä keskinäistä lineaarista riippuvuutta eli hieman yli 17 prosenttia selittää muuttujana luokiteltu ikä sitä miten tärkeäksi vastaajat kokevat työyhteisöön kuulumisen samoin kuin työnmielekkyyden. Testin luotettavuutta tässä tutkimuksessa heikentää kyselyn vähäinen vastaajamäärä (N=20) kun tähän kysymykseen per ikäluokka tuli vastauksia 2 – 5 kappaletta, N= 17 Tähän kysymykseen jätti vastaamatta kolme vastaajaa kahdestakymmenestä. Vapausaste on 15 ilmoittaen toisistaan riippumattomien arvojen määrän aineistossa.

Vastaajan työmarkkina-asema vaikuttaa siihen, menisivätkö vastaajat töihin, mikäli heidän saamansa yhteiskunnalliset etuudet laskisivat, $p = 0,121$. Viisi eläkkeellä olevaa vastaajaa ei menisi töihin, sen sijaan seitsemän jo töissä olevan vastaajaa puolestaan olivat sitä mieltä, että työ menee tukien leikkauksen edelle valinnassa. Kaikkiaan yksi eläkkeellä oleva vastaajaa ei ottanut kantaa asiaan ollenkaan. Neljästä työttömästä vastaajasta kolmelle työnteko olisi tukien leikkaukselle vaihtoehto, vain yhdelle se olisi taloudellisesti ja muuten vähemmän miellyttävä vaihtoehto. Khi²-testi korrelaatiokerroin 7,29 ja p:n arvo olivat tässä ristiintaulukoinnissa tämän kyselytutkimuksen merkittävämpiä. Vapausaste oli 4.

Tutkimukseen vastanneet pohjoiskymenlaaksolaiset vammaisjärjestöjen jäsenet kuuluvat aktiivisesti (70 prosenttia vastaajista) joko evankelisluterilaiseen tai ortodoksiseen kirkkoon. Poliittinen järjestöaktiivisuus sen sijaan on heikkoa, vain kaksi vastaajaa kertoi kuuluvansa poliittiseen paikallisjärjestöön. Vertaistuki ja sen kokeminen koetaan tärkeäksi ja se näkyy aktiivisena

kuulumisena sekä vammais-, sosiaali- että terveysjärjestöihin, vain yksi vastaaja ei ilmoittanut jäsenyyttään. Tässä on ristiriita sillä tämä kyselytutkimus kohdentui ja oli vain jäsenistön vastattavissa, toisaalta vastaaja ei ehkä vain halunnut tuoda järjestöään ilmi.

Vastaajista seitsemän ilmoitti olevansa jonkin muun harrastejärjestön luottamustehtävissä hallituksen jäsenenä, sihteerinä tai puheenjohtajana. Useilla vastaajilla oli lisäksi rivijäsenyyttä muissa yhdistyksissä. Vastaajista kuusi (40 prosenttia vastaajista) ilmoitti kuuluvansa johonkin muuhun järjestöön tai yhteisöön kuin niihin, joita oli aiemmin kysymyksen asettelulla heiltä tiedusteltu, viisi vastaajaa ei vastannut tähän kysymykseen lainkaan. Nämä kuusi vastaajaa toimivat muissa yhdistyksissä esimerkiksi Suomen Punaisen ristin sihteerinä paikkakunnalla, valtaosa kuitenkin oli rivijäsenenä muissa yhdistyksissä kuten eläinsuojeluyhdistyksessä (kaksi vastaajaa).

Vastaajien osallisuus ja kansalaisuuden kokemus sekä tyytyväisyys omaan tilanteeseensa ovat tärkeitä asioita. Lähes kaikki kyselytutkimukseen osallistuneista 20 henkilöstä vastasi tähän kysymykseen, puuttuvien kannanottojen jäädessä muuttujakohtaisesti 1–2.

Taulukko 11. Osallisuus ja kansalaisuuden kokeminen

		Olen tyytyväinen paikkaani yhteiskunnassa	Tulen kuulluksi minua koskevissa asioissa	Äänestän vaaleissa pääsääntöisesti	Minulla on itsemääräämisoikeus asioissani	En koe syrjintää
N	Arvot	19	18	19	18	18
	Puuttuvat arvot	1	2	1	2	2

Taulukossa 13 on nähtävissä selvemmin vastaajien mielipiteet eri muuttujavaihtoehtoihin. Täysin tyytyväisiä asemaansa yhteiskunnassa oli kuusi vastaajaa, jokseenkin tyytyväisiä vastaajista oli seitsemän henkilöä. Lähes kaikki vastaajat vastasivat kysymykseen, puuttuvia vastauksia oli muuttajasta riippuen 1 – 2.

Taulukko12. Osallisuus, täyden kansalaisuuden kokemus ja toiminta kansalaisena

		Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Ei samaa eikä eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä	En osaa sanoa
Olen tyytyväinen paikkaani yhteiskunnassa:	N %	30	35	10	5	5	10
	N=	6	7	2	1	1	2
Tulen kuulluksi minua koskevista asioista:	N %	15	60	0	5	5	5
	N=	3	12	0	1	1	1
Äänestän vaaleissa pääsääntöisesti:	N %	80	15	0	0	0	0
	N=	16	3	0	0	0	0
Minulla on itsemääräämisoikeus asioissani:	N %	50	15	10	0	5	10
	N=	10	3	2	0	1	2
En koe syrjintää:	N %	40	30	5	10	5	0
	N=	8	6	1	2	1	0

Jokseenkin samaa mieltä väittämän kaksi kanssa: Tulen kuulluksi itseäni koskevista asioista, oli 60 prosenttia vastaajista. Eniten vastaajat kuitenkin vastasivat äänestävänsä vaaleissa, 80 prosenttia eli kuusitoista vastaajaa ilmoitti äänestävän vaaleissa. Jokseenkin samaa mieltä eli vastaajat N=3, äänestää pääsääntöisesti vaaleissa oli 15 prosenttia vastaajista ja yksi vastaaja ei vastannut kysymykseen ollenkaan. Mielenkiintoinen seikka kuitenkin äänestämisen aktiivisuutta tarkemmin tarkasteltuna on tilanne, jossa vastaajan yhteiskunnallisen aseman vaikutusta äänestämisen aktiivisuuteen tarkastelee ristiintaulukoinnin avulla, tuolloin $p=0,354$ ei tue ajatusta, että vastaajan yhteiskunnallisella asemalla, onko vastaaja työtön, työssä vai eläkkeellä, olisi merkitystä juuri ollenkaan äänestämisen aktiivisuuden kanssa. Osatyökykyiset vastaajat kokevat vaikuttamismahdollisuutena mahdollisuuden äänestää ja siten osaltaan vaikuttaa yhteiskunnan päätöksentekoon.

5.4.5. Vastaajien kokemus syrjinnästä, itsemääräämisoikeudesta, kuulluksi tulemisesta ja tyytyväisyydestä omaan asemaansa yhteiskunnassa

Neljätoista vastaajaa ei koe syrjintää joko ollenkaan tai vain vähän, kolmen vastaajan koki sitä jossain määrin. Eniten hajontaa tuli kysymykseen, jossa selvitettiin vastaajien itsemääräämisoikeutta omiin asioihinsa. Valtaosa eli kymmenen vastaajaa koki omaa täydellisen itsemääräämisoikeuden asioihinsa, yhdellä vastaajalla ei omasta mielestään ole itsemääräämisoikeutta ollenkaan asioihinsa. Loppujen vastaajien mielipiteet asiasta jakautuivat niin, että kaksi vastaajaa ei ollut samaa mutta ei myöskään eri mieltä väittämän kanssa, kaksi vastaajaa ei vastannut kysymykseen ollenkaan. Vastaajien kokemus itsemääräämisoikeuteensa omissa asioissaan tuotti vastaajien yhteiskunnallisen statuksen kanssa ristiintaulukoituna tuloksen, jossa yhteiskunnallisella tilanteella voi katsoa olevan pientä merkitystä kokemukseen itsemääräämisoikeudesta $p = 0,140$. Pienimpien henkilökohtaisten tulojen sekä kotitalouden bruttotulojen saaja vastaajan, heräsi väistämättä ajatus oman elämän hallinnan ja itsemääräämisoikeuden toteutumisesta sekä kuulluksi tuleminen omissa asioissa. Asiaa tarkastellessa vastaaja koki jonkin verran syrjintää, muuten hän ei ottanut yhteenkään kysymyksen osa-alueeseen kantaa. Tarkastellessa tämän vuonna 1955 syntyneen kokoaikaisella pysyvällä työkyvyttömyyseläkkeellä olevan naisen vastauksia, heräsi ajatus puuttuvasti sosiaalisen tuen tarjonnasta ja avun tarpeesta.

Kuulluksi tuleminen, se, että sinut huomiodaan yksilönä, ihmisenä, työntekijänä on tärkeä tekijä myös siinä, miten kokee omasta mielestään asemansa yhteiskunnassa. Tyytyväisyys asemaan tai omaan paikkaansa yhteiskunnassa sivuavat tematiikaltaan samaa osa-aluetta, molemmissa on kyse omasta kokemuksesta yhteiskunnassa, osallisuudesta sekä omasta kansalaisen roolista. 1964 syntynyt naimisissa oleva invalidi- ja selkähdistyksen naisjäsen koki, että hän ei tule kuulluksi itseään koskevissa asioissa, vastaaja ei ole ollenkaan tyytyväinen omaan asemaansa yhteiskunnassa. Kun kuulluksi tulemistä ristiintaulukoitiin vastaajien yhteiskunnallisen aseman kanssa, ei vastaajien asema selittänyt sitä ollenkaan kokevatko vastaajat tulleen kuulluiksi tai kuunnelluiksi omissa asioissaan $p = 0,748$.

Tutkittaessa asiaa vastaajan taustatilanteen mukaan onko vastaaja töissä tai työmarkkinoiden ulkopuolella, ei ilmennyt eroavuutta siinä miten tyytyväisiä he olivat paikkaansa yhteiskunnassa, $p = 0,584$, vapausasteen ollessa 5. Vain yksi vastaaja, joka ei juuri tutkimushetkellä ollut töissä, oli asemaansa täysin tyytymätön, kaksi vastaajaa jätti vastaamatta.

Ristiintaulukoitaessa luokiteltua ikää tyytyväisyyteen omaan asemaansa yhteiskunnassa edelleen ei ollut nähtävissä iän lisäävän tai vähentävän tyytyväisyyttä asemaan yhteiskunnassa $p=0,407$. Myös se onko vastaaja töissä vai ei, ei lisää tai vähennä henkilön tyytyväisyyttä, arvon ollessa vielä heikompi kuin edellä $p=0,584$. Asuinpaikalla oli hieman merkitystä vastaajien kokemukseen siitä miten tyytyväisiä he olivat asemaansa yhteiskunnassa, $p=0,119$. Haja-asutusalueella ja maaseudulla asuvat vastaajat arvostavat omaa asemaansa muualla asuvia paremmaksi. Ristiintaulukointi kertoo tässä tutkimuksessa vastaajien kokemusta asemastaan yhteiskunnassa, tyytyväisyyttään paikastaan siinä, mutta saatuja tutkimustuloksia ei voi yleistää eikä osaltaan voida myöskään pitää luotettavina, sillä vastauksia oli kussakin muuttujassa alle viisi kappaletta.

Itsemääräämisoikeus omissa asioissa ja kokemus syrjinnästä tuotti mielenkiintoiset vastaukset kahdelta vastaajalta. Toinen vastaaja, 1967 syntynyt avio- tai avoliitossa oleva mies kokee, että hänellä ei ole itseään koskevissa asioissa itsemääräämisoikeutta ollenkaan ja lisäksi hän kokee syrjintää. Vastaaja toimii luottamustehtävissä ja on Neuroyhdistyksen jäsen. 1966 syntynyt, samoin parisuhteessa elävä naisvastaaja toimii muun muassa ammattiosaston sihteerinä ja kokee silti syrjintää.

Sillä onko vastaaja töissä vai ei ja kokeeko hän syrjintää vai ei, ei ole lainkaan merkittävyyttä vastaajan tilanteeseen työmarkkinoilla, $p=0,772$. Kun taas kysyttäessä vastaajan statusta mukaan lukien eläkeläiset, pieneni syrjinnän kokemisen p -arvo hieman, olematta kuitenkaan merkitsevä $p=0,591$. Syrjinnän kokemisessa asuinpaikalla on hieman merkitystä, $p=0,015$. Kaupungin taajamissa ja lähiöissä asuva vastaaja ei koe syrjintää, sen sijaan Kouvolan kaupungin maaseudulla tai haja-asutusalueella asuvat kokevat tulleen tämän kyselytutkimuksen mukaan hieman enemmän syrjityiksi. Keskustan alueella asuvan yhden vastaajan mielestä hän kokee syrjintää, ollen väittämän kanssa täysin eri mieltä (kysymys 30 kyselytutkimuslomakkeella). Millaista syrjintää esiintyy tai sen useutta ei tässä tutkimuksessa kysytty.

Ristiintaulukoitaessa vastaajien luokiteltuja tuloja ja tyytyväisyyttä asemaan yhteiskunnassa ei ollut nähtävissä riippuvuutta näiden välillä, $\chi^2=19,76$ df 10, $p=0,459$ (huomioitava, että kahdeksassatoista solussa arvo on pienempi kuin viisi, ja minimi yhteenlaskettu arvo tulisi olla kolmetoista). Tämän kaltainen tulos ei tue nollahypoteesia, vastaajat eivät siis ole tuloista riippuen tyytymättömiä tai tyytyväisiä asemaansa yhteiskunnassa.

Vastaajien saamat sosiaaliset etuudet/tuet tulovirtana on luokiteltu kolmeen luokkaan. Luokiteltujen tukien vaikutuksella vastaajien tyytyväisyyteen kokemuksesta omaan asemaansa yhteiskunnassa oli hieman suurempi merkitys, $p = 0.045$. Harkinnanvaraisten tukien (luokiteltu 2 luokkaan: 1. luokka 0–200 euroa, 2. luokka 201–1000 euroa) merkitys omaan kokemukseen asemasta yhteiskunnasta oli merkityksetön, riippuvuutta näiden välillä ei myöskään ollut nähtävissä $p = 0,556$. Vastaajien töihin meno huolimatta siitä, että heidän saamat etuudet laskisivat sen sijaan lisäsi hieman omaa tyytyväisyyttä kokemuksesta paikasta yhteiskunnassa, $p = 0,242$. Yksikään kahdestakymmenestä vastaajasta ei valinnut työhön menon esteen syyksi sitä, ettei töihin taloudellisesti kannata mennä (kysymys 14). Ristiintaulukointi asiassa vahvistaa tätä sikäli, että saatujen sosiaalisten etuisuuksien merkitys sille menisivätkö vastaajat töihin vaikka tulot laskisivat. P:n arvoksi tuli 0,646 eli tulojen väheneminen ei vaikuta töihin menoon juurilainkaan tämän kyselytutkimuksen vastaajien vastausten perusteella. Aivan samanlaisen arvon antoi ristiintaulukoitaessa töihin meno ja harkinnanvaraisten etuisuuksien kuten asumistuki leikkaus, $p = 0,906$, asumistuen leikkauksella ei ole lainkaan merkitystä vastaajien töihin menohalukkuuteen. Kun sitten ristiintaulukoitiin omien henkilökohtaisten tulojen vaikutusta töihin menoon, oli p:n arvo edelleen merkityksetön ollen kuitenkin samansuuntainen kuin tukien vähenemisten kanssa $p = 0,620$. Kun edelleen asiaa tutki niin, että vastaajan omien bruttotulojen suuruuden merkitystä ristiintaulukoitiin töihin meno halukkuuden kanssa, vaikka saadut etuudet laskisivat. Tulos antoi viitteitä siitä, että henkilökohtaisten tulojen kasvaminen hieman vaikutti halukkuuteen myös lähteä töihin huolimatta etuisuuksien laskusta $p = 0,376$. Pienimmälle henkilökohtaisilla tuloilla, 490 euroa – 1100, halukkuus lähteä töihin, jos saadut tuet pienenisivät, on merkittävämpää.

Selkeimmin perheiden luokiteltujen bruttokokonaistulojen vaikutus näkyi pyydetessä vastaajaa arvioimaan kokemustaan syrjinnästä, tuolloin p-arvo oli tutkimuksen pienempiä $p = 0,167$, $df=8$. Tuolloin erityisesti vastaajat tässä kyselytutkimuksessa tuloluokissa 1001–2000 euroa/kuukaudessa sekä 2001–6500 euroa/kuukaudessa eivät kokeneet syrjintää. Vastaajien syntymävuosi muutettuna ikävuosiksi, luokiteltuna uudelleen, 40–55-vuotiaiden ryhmä, koki muita ikäryhmiä selvimmin että heitä ei syrjitä, $p = 0,184$. Vastaavasti eniten syrjintää tutkimuksen mukaan oli ikäryhmässä 40–55-vuotiaat. Kun perheiden bruttotuet luokiteltuna kolmeen eri luokkaan (1. luokka 0–100 euroa, 2.luokka 101–1000 ja 3.luokka 1001–3000 euroa) etsin merkitystä syrjäytymisen kokemiseen, ei bruttotukien määrällä ollut merkitystä syrjäytymisen kokemisessa $p = 0.405$. Sillä, saako vastaaja harkinnanvaraisia tukia kuten esim. asumistuki, on hieman merkitystä syrjinnän kokemiseen $p = 0,159$, taaskin odotettuja vastauksia oli alle 5 kappaletta, joten yleistettävää tutkimustulosta ei tämä kerro.

6 YHTEENVETO TULOKSISTA

Osatyökykyisten työllistymisen este, oma mielipide asiaan -kyselyyn vastasi kaksikymmentä pohjoiskymenlaaksolaista vammaisjärjestöjen jäsentä, heistä viisitoista oli naisia ja vain viisi miestä. Vain yhdellä vastaajalla oli alaikäinen huollettava. Vastaajien ikäjakauma oli 26–62-vuoteen. Kysely ei tavoittanut koululaisia eikä opiskelijoita. Voiko syynä pitää mahdollisuutta, että järjestötoiminta ei ole nuoremmista kansalaista mielenkiintoinen verkosto toimia ja vaikuttaa myös itseään koskeviin asioihin. Järjestöaktiivisuus mielletään varttuneemman väen vapaa-ajan vietto- ja verkostoitumistavaksi. Nykyään nuoriso taitaa vain ”hengailia” kuluttaen aikaansa ja liikkua erilaisissa Internet-verkostoissa, toki poikkeuksiakin on. Vastaajista 85 prosenttia oli joko naimattomia tai parisuhteessa eläviä, suurin osa vastaajista (65 %) asui Kouvolan kaupungin taajamissa tai lähiöissä. Sosiaalisen pääoman, sekä henkilökohtaisen että yhteiskunnan, karttuminen ei selvinnyt tämän tutkimuksen osalta alle 26-vuotiaiden ja ruuhkavuosiin kuuluvien kansalaisten osalta. Näitä ruuhkavuosiin eläviä pienten lasten vanhempia ja työuraansa aloittelevia osatyökykyisiä ei ollut vastanneiden joukossa ollenkaan. Jos tutkimuksen tekijä olisi saanut jäsentiedot käyttöön tutkimuksen tekemiseksi, olisi ollut mielenkiintoista tutkia, onko ruuhkavuosilaisia aktiivista työ- ja perhe-elämää viettäviä yleensä ollenkaan järjestöjen jäsenistössä ja miten he olisivat vastanneet kyselyyn osuessaan tutkimusotannassa otokseen.

Vastaajien yhteiskunnallinen aseman kysyminen oli suoritettu taloudellisen tilanteen selvittämisen kannalta huonosti. Tutkimus selvitti kyllä tilanteen miten vastaaja mieltää oman tilanteensa valiten yhden vaihtoehdon vastausvaihtoehtojen joukosta. Töissä ja eläkkeellä oli vastaajista kahdeksan, neljä ilmoitti olevansa työttömiä ja vain yksi vastaaja ilmoitti, ettei hän koskaan ole ollut töissä. Kahdeksan vastaajaa oli töissä. Tutkimuksessa ei selviä vastaajan tilanne onko hän osa-aikaeläkkeellä ja samalla työttömänä työnhakijana tai töissä. Tällä on merkitystä vastaajan taloudellisen pärjäämisen kannalta. Nämä potentiaaliset vastaajat olisivat voineet valita mitä tahansa vaihtoehtojen työtön, työssä tai osa-aikaeläkkeellä välillä. Mittari ei kaikin osin siis ollut onnistuneesti laadittu tällaista kyselytutkimusta varten.

Tässä tutkimuksessa vastanneiden yhteiskunnallinen asema antoi viitteitä siitä, että sosiaalisten etujen laskeminen töihin mennessä vaikuttaa motivaatioon jonkin verran hakeutua töihin $p=0,121$ tulojen merkitys töihin menoon. Eläkkeellä jo olevia vastaajia ei töihin meno motivoi mikäli se vaikuttaa heidän taloudelliseen tilanteeseensa, sen sijaan jo työmarkkinoilla olevat vastaajat arvottivat työtä saatavien etuisuuksien edelle. Etuisuuksien leikkaus oli harkittava vaihtoehto, jopa

vaihtoehto jos vastaaja oli työtön. Tässä kyselytutkimuksessa tämä saatu tulos on tutkimuksellisesti yksi parhaita tuloksia.

6.1 Vastauksia tutkimuskysymyksiin

Vastausta tutkimuskysymykseen siitä, miksi osatyökykyiset vammaisjärjestöjen jäsenet jäävät työmarkkinoiden ulkopuolelle, ei löytynyt asenteista. Uskomus työnantajien hyvään aikomukseen työllistää myös osatyökykyisiä ja oma halukkuus olla työmarkkinoilla huolimatta mahdollisten etuisuuksien leikkauksesta oli monellakin tavalla ristiintaulukoituna ilmeinen. Vastaajista kuusitoista oli hakenut joskus töitä, kolme vastaajaa ei koskaan ja yksi vastaaja ei vastannut kysymykseen. Työpaikkana vastaajat kokivat mieluisimmaksi vaihtoehdoksi kuntasektorin työt sekä kolmannen sektorin työllistäjät. Toivetyöaloinaan vastaajat halusivat työkseen tehdä toimisto- sekä atk-alan tehtäviä, mutta myös luovempia vaihtoehtoja oli vastausten joukossa kuten luonto- ja eräoppaana toimiminen tai eläintensuojelu- ja hoitotyöt. Nämä ovatkin usein tämän päivän työmarkkinoilla tyypillisimmin kolmannen sektorin toimijoiden työpaikkoja.

Vastaajien viimeisin työ vastasi tekijänsä osaamista lähes täysin tai jonkin verran kahdessa nuorimmassa ikäluokassa 60–80 prosenttisesti. Vanhimman ikäluokan vastaajilla 80 prosentilla työ vastasi tekijänsä osaamista. Nämä tulokset kertovat osaltaan siitä, että kohdejoukko hakeutuu tyypillisesti omaa osaamisaluettaan vastaaviin työtehtäviin. 56–59-vuotiaiden vastaajien työn vastaavuudessa osaamiseen oli hajontaa eniten, kuitenkin myös heistä 40 prosenttia oli tai oli ollut työssä, joka vastasi osaamista jonkin verran. Jopa 65 prosentilla työ vastasi tai oli vastannut koulutusta. Tämä myös vahvistaa käsitystä kohdejoukon tyypillisesti hakeutuvan työmarkkinoille osaamistaan ja koulutustaan vastaaviin tehtäviin poikkeamatta yleisestä käsityksestä kriteereistä, joilla kansalaiset työtä hakevat. Epätyypilliset työsuhteet, joissa työskennellään joko etätyönä, tehdään osa- tai osapäivätyötä eivät vastaajia kiinnostaneet. Tämä on mielenkiintoinen vastaus ajatellen osatyökyvyttömyyseläkkeellä olevia vastaajia, jotka kuitenkin ovat TE-toimiston asiakkaana ja saavat joko työmarkkinatukea tai ansiosidonnaista päivärahaa. Tutkimuksen mukaan näille osa-työkyvyttömyyseläkkeen saajille ja heidän taloudelliselle tilanteelle on erittäin merkityksellistä joko työmarkkinatuen ($p=0,001$) tai ansiosidonnaisen päivärahan ($p=0,002$) saaminen. Etuuden saaminen edellyttää aktiivisena työnhakijana oloa ja jos työnhakija kieltäytyy tarjotusta työstä tai muista työvoimapolitiittisista toimista, on työttömyysetuuden menettämisen riski joko osa-aikaisesti tai kokonaan olemassa. Tämä tulokset olivat tämän kyselytutkimuksen

suurimman merkittävyyden saaneet arvot. Vastaajan saadessa työttömyyden johdosta tukea eläkkeensä ohelle, on se työmarkkinoille hakeutumisen toimiva este vaikuttaen yksilön päätökseen hakeako ja vastaanottaako töitä. Tässä on yhteiskunnallisesti selkeä kannustinloukku. Vastaajien taloudellinen tilanne muuttuu joka tapauksessa ainakin toisella vastaajista eli henkilöllä, joka saa vielä ansiosidonnaista päivärahaa yhteensä 500 päivää yhteen sovitettuna eläkkeen kanssa. Sen päätyttyä hän on oikeutettu työmarkkinatukeen, mikäli eläke on niin pieni suuruudeltaan, että Kelalla jää vielä maksettavaa tästä sosiaalietuudesta. Kannustinloukkua töiden vastaanottamisen kannattavuudeksi on purettu niin, että työtön voi ansaita 350 euroa kuukaudessa työtuloa ilman, että se vaikuttaa maksettavaan työttömyysetuuteen. Osatyökyvyttömyyseläkkeen ohella voi yksilöllä olla henkilökohtaisesti määriteltäviä työtuloja tietty summa ilman, että se vähentää itse eläkettä.

Vastaajien henkilökohtaisten tulojen jakauma oli suuri aina yhden vastaajan 480 eurosta toisen vastaajan 3500 euroon, bruttotulojen ollessa kuitenkin 1837,25 euroa kuukaudessa. 90 prosenttia vastaajista sai jotain tai joitain sosiaalisia etuisuuksia. Yleisemmin vastaajien kotitalouksien bruttotulojakauma oli vielä suurempi edelleen tuosta 480 eurosta 6500 euroon kuukaudessa. Näin ollen on ymmärrettävää, että myös harkinnanvaraisten tuloista riippuvaisten sosiaalisten etuisuuksien saanti oli vastaajajoukossa marginaalista. Tähän vaikuttaa myös luonnollisesti osatyökykyisyyden syy, diagnostiikka, tarve jollekin tietylle palvelulle tai sosiaaliselle etuisuudelle kuten ravintotuki, kotiapu tai vaikkapa invalidien pysäköintilupa. Tässä tutkimuksessa ei tiedusteltu medikalistisia perusteita tai syitä osatyökykyisyydelle. Osaksi syytä voi toki päätellä siitä mihin vammaisjärjestöön vastaaja kuuluu. Tutkimuksesta selvisi myös se, että vastaajat eivät välttämättä osaa hakea tai kysyä kaikkia etuisuuksia, joihin heillä voisi olla oikeus. Myöskään tätä ei tutkimuksessa kysytty, tieto perustuu havainnointiin ja asioiden yhdistämiseen.

Yleisimmät sosiaalietuudet vastaajilla olivat koko- tai osa-aikainen eläke, joko pysyvänä tai määräaikaisena. Tämän lisäksi tuloista riippumatonta vammanasteen mukaan maksettavaa vammaistukea sai neljä vastaajaa. Asumistuki, jota on etuutena kaksi erilaista: yleinen ja eläkkeensaajan asumistuki, oli myös marginaalisia etuisuuksia, vain yksi vastaaja oli kummankin etuuden saajissa. Asumistuki on kuitenkin osatyökyvyttömyyseläkkeen saajalle erittäin merkityksellinen etuus talouden kannalta $p=0,003$. Kun yksilön tulot kasvavat esimerkiksi töihin menon johdosta, pienenee samalla myös Kelan maksaman asumistuen osuus ja vastuu oman toimeentulon riittämisestä kuluihin siirtyy enemmän yksilön osalle. Tältä osin näyttäisi sosiaalisen edun maksamisen toimivan portinvartijana yksilön mahdolliselle hakeutumiselle työmarkkinoille. Myös tässä on kannustinloukku, jossa maksettujen etuisuuksien määrä rajoittaa yksilön oman

elämänsä haltuunottoa ja mahdollista muutosta sen uhalla, että vaikutus työteon kannattavuudesta on kokonaistulon kannalta negatiivinen.

Sosiaalisten tukien euromääräinen ero vastaajilla oli melkoinen. Vastaajien joukossa oli vastaaja, joka ei saa mitään sosiaalista tukea, aina vastaajaan, jonka etuus oli 3000 euroon maksettava henkilökohtainen kokoaikainen työkyvyttömyyseläke. Työkyvyttömyyseläkkeen suuruus määräytyy laskennallisesti aiempien bruttopalkkatulojen perusteella. Pienimpien henkilökohtaisten tulojen ja samalla kotitaloustulojen saajan muut sosiaaliset etuudet muodostuivat vain hoitotuesta, asumistuen kohdalle vastaaja oli laittanut kysymysmerkin, joko hän ei saa tukea ollenkaan tai ei tiedä saako sitä. Tämän kyseisen vastaajan kohdalla heräsi ajatuksena oman elämän hallinta ja itsemääräämisoikeus sekä kuulluksi tuleminen omissa asioissaan. Asiaa tarkastellessa vastaaja koki jonkin verran syrjintää, muuten hän ei ottanut yhteenkään kysymyksen osa-alueeseen kantaa. Pääomatulot eivät näytelleet minkäänlaista roolia yhdenkään vastaajien tulon muodostuksessa sillä kysymys ei tuonut lisäinformaatiota itse tulosta vaan ainoastaan sen, onko niitä vai ei. Verotuksellisesti merkittävä invalidivähennys oli tähän kyselytutkimukseen vastanneista lähes puolella eli yhdeksällä vastaajalla. Invalidivähennyksen saanti edellyttää maksimissaan 100- mutta vähintään 30 prosentista invaliditeettia, joka määritellään medikalistisesti lääkärinlausunnolla.

Harkinnanvaraisia Kelan maksamia etuisuuksia kuten hoitotukea ilmoitti saavansa vain viisi vastaajaa, ravintotukea sen sijaan ei saanut yksikään kyselyyn vastannut henkilö. Invalidivähennyksen valtion verotuksessa ilmoitti saavansa yhdeksän vastaajaa ja kuudella vastaajalla on invalidien pysäköintilupa helpottamassa elämäänsä. Kotitalousapua, ruuan valmistus, siivous tms. sai yksi kaikista kahdestakymmenestä vastaajasta. Vain kolme kyselyyn vastannutta ei saanut mitään harkinnanvaraisia etuisuuksia osakseen. Koska saatuja etuisuuksia oli laadullisesti ja määrällisesti vähän, luokittelin saadut etuudet kahteen luokkaan: 1. luokka etuudet 0 – 200 euroa ja 2. luokka 201– 1000 euroa.

Vastaajista nuorimpaan ikäluokkaan kuuluva ryhmä (26–39-vuotiaat) koki hyvin tärkeänä kuulumisen työyhteisöön (50 %), työn mielekkyys (40 %) oli merkityksellisintä vanhemmille ikäluokille 50–59-vuotiaat ja yli 60-vuotiaille vastaajille. Molemmat tulokset ovat loogisia ajateltuna nuorempien pyrkimistä ja hakeutumista työmarkkinoille, jolloin voisi kuvitella työyhteisön ja verkostoiden rakentamisen ja hankkimisen olevan tärkeämpää ja kokemuksena merkityksellisempää kuin vanhemmilla ikäluokilla. Kaikkein vanhimpaan ikäluokkaan kuuluvat vastaajat (60 %) kokivat myös työyhteisöön kuulumisen tärkeäksi, tämä tulos on ymmärrettävissä sillä, että on paikka työyhteisössä jo vakiintunut samoin kuin verkostot ovat vahvemmat ja

vakiintuneemmat kuin nuoremmilla vasta työmarkkinoille hakeutuvilla tai uraansa vasta rakentavilla kansalaisilla. Työn mielekkyyden korostuminen ikääntyessä on luontevaa, perheet on perustettu ja suurimmat taloudelliset rasitteet on yleensä jo hoidettu pois, joten on varaa myös miettiä sitä mitä ja miten haluaa työpanoksensa työmarkkinoilla antaa. Jo työeläkeikää lähestyvien vastaajien on todennäköisesti helpompi valita työ mielekkyyden kuin muiden tekijöiden perusteella.

Lähes puolet (40 %) tähän tutkimukseen vastanneista osatyökykyisistä vammaisjärjestöjen jäsenistä uskoo, että kotiseudun eli Kouvolan talousalueen työnantajat työllistäisivät osatyökykyisiä työntekijöitä, jos se olisi mahdollista. Tämä positiivinen näkemys tilanteesta osaltaan kertoo myös vastaajien omasta kokemuksesta täysivaltaisena yhteiskunnan kansalaisena huolimatta siitä, että työkykyä on jäljellä osa täydestä. Itsensä arvostaminen kansalaisena ilmenee myös kysymyksessä, jossa vastaaja ottaa kantaa kuulluksi tulemisesta. Tutkimukseen vastanneista 75 prosenttia kokee tulevansa täysin tai lähes aina kuulluksi itseään koskevista asioista. Tämä vahvistaa näkemystä vahvasta kansalaisuuden kokemuksesta, siitä, että lopullinen päätös- ja määräysvalta on yksilöllä itsellään eikä esimerkiksi portinvartijuutta hoida jokin viranomaistaho tai toinen henkilö.

Itse tuloksista ensimmäisenä ja päällimmäisenä on vastaajien oma kokemus ja myös vastaus siitä kannattaako töihin mennä, huolimatta mahdollisesta etuisuuksien laskusta. Tämä ei tue Bordieun ajatusta portinvartijuudesta, jossa myös yksilö itse voi rakentaa tai ylläpitää esteitä yhteiskunnan osallisuudesta. Poikkeus tähän oli henkilöt, jotka saivat osatyökyvyttömyyseläkettä sekä joko työmarkkinatukea tai ansiosidonnaista päivärahaa, heitä oli vain kaksi vastaajaa. Tulos halukkuudesta hakeutua töihin tulotason laskiessa etuisuuksien leikkauksien vuoksi oli selkeä. Heillä ei ole siihen motivaatiota, $p=0,001$ ja $p=0,002$.

Vastaajat, pohjoiskymenlaaksolaisten vammaisjärjestöjen jäsenet ovat hyvin aktiivisia osallistujia, moni heistä on useamman järjestön jäsen toimien myös luottamustehtävissä. Osallisuus yhdistystoiminnassa mahdollistaa sosiaalisen pääoman kasvamisen sekä yksilön että yhteiskunnan kannalta. Verkostot toimivat pääoman kasvualustana ja vahvistavat myös kokemusta täydestä kansalaisuudesta. Osatyökykyiset vastaajat tässä kyselytutkimuksessa sen lisäksi, että ovat järjestöaktiiveja, äänestävät myös hyvin aktiivisesti vaaleissa. 95 prosenttia vastaajista äänestää tämän kyselytutkimuksen mukaan aktiivisesti, yksi vastaaja jätti vastaamatta kysymyksen. Äänestysaktiivisuus jakautui kahden ensimmäisen Likert-asteikon luokkiin täysin tai jokseenkin, eli on tulkittavissa aina tai lähes aina vastaajat äänestävät vaaleissa. Vastaajien asema yhteiskunnassa ei ole merkityksellinen äänestämisen kanssa, sillä onko vastaaja eläkkeellä, työssä vai työtön ei ole merkitystä äänestyskäyttäytymisen kannalta.

Kansalaisuus on paljon muutakin kuin työtä. Osallisuus ei rakennu tähän tutkimukseen osallistuneille työn eikä äänestämisen kautta. Sen sijaan Richard D. Putnamin ajatus järjestöistä voimaannuttavana sosiaalisen pääoman ja yksilön arvostuksen kasvun kannalta osoittautui tärkeäksi näiden tähän kyselytutkimukseen vastaajien osalta. Verkostot ja verkostoituminen auttavat ja tukevat osatyökykyisiä kokemuksessa täydestä kansalaisuudesta ja siihen miten vastaajat kokevat oman asemansa yhteiskunnassa. Voisi arvella näiden tutkimukseen vastaajien olevan yleisestikin aktiivisia osatyökykyisiä toimijoita, joiden elämä ei muodostu itsensä eikä yhteiskunnan rakentamista ja ylläpitämistä esteistä. 75 prosenttia tämän kyselytutkimuksen osatyökykyisistä järjestöaktiiveista koki tulevansa kuulluksi itseään koskevissa asioissa, hieman pienempi prosenttiluku 65 prosenttia oli tyytyväisiä omaan yhteiskunnalliseen asemaansa, se oletko eläkkeellä vai työssä ei ollut vastaajien tyytyväisyyttä vähentävä tekijä. Kysyttäessä sitä, onko vastaajalla itsemääräämisoikeus itseään koskevissa asioissa, 65 prosenttia vastaajista koki asian olevan täysin tai jokseenkin niin.

Toiseuden kokeminen voi olla myös kokemuksena syrjintää. Vastaajien asuinpaikka vaikutti syrjinnän kokemukseen. Asuinpaikan syrjäisyys lisää kokemusta erilaisuudesta, kun niillä vastaajilla joilla asuinpaikka sijaitsi kaupungin keskustassa tai taajamassa ja lähialueilla, ei tätä syrjinnän toiseuden tunnetta ollut niin merkittävästi. Kyse voi olla myös yhteisöllisyyden hajoamisesta. Kouvola on muutamia vuosia sitten rakentunut uudelleen kolmen kaupungin ja kolmen maalaiskunnan pinta-alaltaan laajaksi noin 90 000 tuhannen asukkaan kaupungiksi. Kipupisteet kuntaliitoksista ovat vielä arat ja vanhojen maalaiskuntien rakenteisiin tämä kuntaliitos vaikutti eniten. Vastaajista kuitenkin 70 prosenttia ei koe tulevansa tai koe tulleen syrjityksi. Luku on hyvä ja antaa toiveista suvaitsevaisuuden ja hyväksyvyyden ilmapiiristä yhteiskunnasta huolimatta tiedotusvälineissä viime aikoina olleista toiseuden uhkan aiheuttamista peloista, joka on ilmennyt epämiellyttävinä kansalaisten toimina erilaisuutta kohtaan.

Toinen osa-alue, johon tutkimuksessa haettiin vastausta, oli osatyökykyisten kokemus kansalaisuudesta ja osallisuudesta. Vastaajien mielipide siitä rakentuuko täyden kansalaisuuden niin sanotun kunnan kansalaisen habitus vain työn ja sen tekemisen avulla, miten vastaajat kokivat yksilöinä syrjäytymisen ja syrjinnän. Vastaajat tässä kyselytutkimuksessa osoittautuivat hyvin aktiivisiksi kansalaisiksi, he toimivat myös muissa yhteiskunnan luottamustehtävissä, olivat mukana ammattiyhdistyksessä sekä muissa yhdistyksissä, joista osallisuutta ei tässä tutkimuksessa kysytty. 70 prosenttia näistä tähän tutkimukseen vastanneista kuului valtion kirkkoihin, evankelisluterilaiseen ja ortodoksikirkkoon. Vastaajat äänestivät hyvin aktiivisesti, jopa 95 prosenttia heistä pääsääntöisesti äänestää, luku on selkeästi korkeampi kuin yleensä valtakunnan

äänestysaktiivisuus, mikä on liikkunut siellä 60 prosentin tienoilla vaaleissa kuin vaaleissa. Tämä vahvistaa näkemystä siitä, että vastaajat kokevat osallisuutta ja ovat integroituneita yhteiskuntaan eikä täysi kansalaisuus olisi siitä kiinni onko kansalainen töissä vai ei. Kirkkoon kuulumisaktiivisuus ja äänestysaktiivisuus osaltaan viestittävät vastaajien olevan perinteisten arvojen omaavia omista ja yhteiskunnan asioista kiinnostuneita ja vaikuttamishaluisia kansalaisia. Kuten Roos (2013, 135, 141) on todennut, kyse on todennäköisesti kasvatuksen ja perimän kautta hankituista ja sittemmin vahvistetuista tavoista toimia, habituksesta. Järjestöissä vastaajilla on omat verkostonsa, jotka luovat uutta taloudellista kasvua, siellä on omat normit ja kirjoittamattomatkin sääntönsä noudatettavana. Kuitenkin vastaajat kokivat tärkeäksi kuulumisen työyhteisöön sekä osaamisensa hyödyntämisen, tällä vastauksella on merkitystä; se vastaa täysin sosiaalisen pääoman muodostumisen perusajatusta verkostoitumisen merkityksestä sekä oman että toisen pääoman kasvusta, $p=0,309$. Samalla työyhteisöön kuulumisen lisää ja vahvistaa verkostoja luoden myös uusia vaikuttamiskanavia. Työelämän ulkopuolella jää vaille työyhteisön pääomaa kasvattavaa vaikutusta. Pääoma ei ole vain aineellista hyvää vaan kaikki se mitä saamme järjestöissä, työpaikoilla, kahviloissa toisilta ja jaamme toisille. Tutkimuksen aktiiviset vastaajat hallitsivat oman elämänsä kulun, vastaten omaavansa oman elämänsä suhteen itsemääräämisoikeuden ja jakaen osallisena osaltaan sosiaalista pääomaa yhteiseen kasvuun ja kartuttaen ja hyödyntäen samalla sitä mitä he saivat järjestöiltään tai työpaikoiltaan.

6.2 Tulosten luotettavuuden analysointi

Tämä kyselytutkimuksen otos täyttää tutkimuksen teon validiteetin kriteerit, sillä on mitattu niitä tekijöitä, joita on ollut tarkoitus. Tulosten pätevyyttä koko kohdejoukkoon eli osatyökykyisiin pohjoiskymenlaaksolaisiin vammaisjärjestön jäseniin heikentää vastaajien määrä, joskin tuloksia voitaneen pitää suuntaa-antavina. Tutkimus on suoritettavissa uudelleen samoilla mittareilla, ja näin myös tutkimuksen reliabiliteetti toteutuu huolimatta tutkimuskohteen otoksen tekoon liittyvistä ongelmista. Luonnollisesti otoksen koko vaikeuttaa aineiston analyysiä ja siten sen luotettavuutta. Sitä saavutettiin tällä otoksella ja vastausmäärällä kylläntymistä, olisiko vastaajien suurempi määrä lisännyt luotettavuutta ja yleistettävyyttä, en osaa arvioida. Uusintatutkimuksessa tulokset ovat riippuvaisia siitä, vastaako kohdejoukko täsmälleen samalla tavalla. Ongelmalliseksi tulosten analysoinnin teki otoksen koko, $N=20$ ja toisaalta mittareiden laajuus. Kapeammat mittarit olisivat tarjonneet suuremmat frekvenssit kustakin muuttujasta. Tämänkaltaista tutkimusta tehdessä on

syytä jatkossa huolehtia riittävän hyvin etukäteen kohdejoukon saatavuudesta tutkimuksen käyttöön. Nyt tässä ei onnistuttu, sillä saatu lupaus avusta vastaajien tavoittamisessa ei tuottanut toivottua tulosta. Tutkimuksen tekijänä olisi pitänyt tarkentaa tietojen luovuttamisen luottamuksellisuusasiat ennen tutkimuksen käynnistämistä. En lähtisi tämän tutkimuksen pohjalta tekemään kovin suuria yleistyksiä, mutta viitteitä se antaa tietyn ikäisten osatyökykyisten omista mielipiteistä ja kokemuksista tutkittaviin asioihin. Tutkimustulosten analysointia ja tulosten yleistettävyyttä ja johtopäätösten tekoa heikentää vastauskato. Teoreettisesti kestävä tulkinta on tuloksista tehtävissä, sillä tehtyihin kysymyksiin saatiin myös luotettavat testatut tulokset. Itse kysymyksiin ei jäänyt kuin satunnaisesti yksi vastaus saamatta kysymystä kohden. Koska koko vastaajajoukko oli vain $N=20$, ei esimerkiksi ristiintaulukoinnilla saatu luotettavia χ^2 - arvoja yksittäisten vastausmäärien muuttujaa kohden jääden useinkin alle 5 vastauksen. Tehty kyselytutkimus on tehty eettisesti laadullisesti täyttäen vaatimukset, vastaajien henkilöllisyys ei ole tiedossa eikä selviä myöskään tutkimuksen jälkeen. Palautuskirjekuoret joissa vastauksia tuli olivat numeroimattomia, saadut vastauslomakkeet ja sähköiset lomaketiedot hävitetään tutkimuksen päätyttyä.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Johtopäätöksenä tästä kyselytutkimuksesta, joka tehtiin kahtena ajankohtana kevätkesästä 2015 sekä syyskesästä 2015 voidaan todeta yleisesti osatyökykyisten pohjoiskymenlaaksolaisten tutkimukseen vastaajien olevan avoimia, aktiivisia ja hyvän itsetunnon omaavia itsenäisiä yhteiskuntaan inklusoituneita kansalaisia. Vastaajat eivät kokeneet syrjintää ja olivat niin sanotusti oman elämänsä valtiaita käyttäen päätösvaltaa itseään koskevissa asioissa kokien myös tulevansa kuulluksi omissa asioissaan. Työn merkitys, sen ja työnantajien arvostus on tulkittavissa tuloksista. Huolimatta satunnaisten sosiaalisten etuisuuksien merkityksestä työmarkkinoille hakeutumiseen vaikuttavina esteinä ei anna kuvaa vastaajista henkilöinä, jotka tukeutuvat ja ylläpitävät Bourdieun esille tuomaa portinvartijuutta. Ja samalla estäisivät täyden kansalaisuuden ja osallisuuden kokemuksen.

Aktiiviset osatyökykyiset toimivat luottamustehtävissä, äänestävät vaaleissa eivätkä koe tulevansa osatyökykyisyytensä vuoksi syrjityiksi. Naisemmistöiset vastaajat asuvat Kouvolan kaupungin taajama-alueilla tai lähiöissä, joissa palvelut ja kulkeminen eri aktiviteetteihin on helpompaa. Tämä varmaan osaltaan selittää vastaajien aktiivista otetta elämäänsä, valtaosa heistä osallistui useamman järjestön toimintaan ollen myös luottamustehtävissä. Järjestön toimintaan ollen myös luottamustehtävissä. Perusarvojen, kenties jo vanhanaikaiseksikin koettujen koti-isänmaa-uskonto, heijastui myös suurena vastaajien valtionkirkkoon kuulumisena. Kokemus itsemääräämisoikeudesta ja oman elämän hallinnasta on myös tutkimuksen tuloksena havaittavissa. Tulokset antoivat viitteitä siitä, että tulojen leikkaus vähentäisi motivaatiota hakeutua eläkkeeltä töihin tai tehdä töitä eläkkeen ohella. Käsitys työnantajien halukkuuteen ottaa töihin osatyökykyisiä oli hyvä. Työelämässä ollessaan vastaajat olivat tehneet omaa osaamistaan ja koulutustaan vastaavia tehtäviä. Vastaajat olivat lähes kaikki joskus hakeneet töitä, nyt mieluiten vastaajat olisivat töissä kuntasektorilla perinteisissä toimisto- tai atk-alan töissä, kolmannen sektorin työnantajat olisivat toinen työnantajavaihtoehto innovatiivisimpine työtehtävinä vaihtoehtoineen kuten eräopas, eläintensuojelu muutaman mainitakseni. Kaikki tämä aktiivisuus ja luovuus kertoo vastaajien kyvystä verkostoitua ja laajentaa informaation ja sosiaalisen pääoman piiriä myös oman taloudellisen hyvän ohella koko yhteiskuntaa hyödyntäväksi pääomaksi. Tältä osin Bourdieun portinvartijuuden ylläpito ei näiden vastaajien kohdalla toteudu, he jopa mielestäni purkavat tai edistävät omalta osaltaan esteiden ja raja-aitojen rakentamista huolimatta hyvin konservatiivisesta asennoitumisestaan yhteiskuntaan tunnollisina äänestäjinä ja kirkkoon kuuluvina kansalaisina.

Kysely ei tavoittanut riittävän hyvin järjestöjen jäseniä, täysin ulkopuolelle jäivät nuorimmat osatyökykyiset alle 26-vuotiaat. Myöskään tutkimukseen eivät osallistuneet vastaajina ruuhkavuosilaiset, he, joilla elämä rakentuu perheen perustamisen, työuran ja pienten lasten ympärille. Näiden tästä tutkimuksesta puuttuneiden vastaajien tavoittaminen tämänkaltaisen tutkimuksen vastaajajoukoksi ja heidän vastaukset ovat jatkossa tutkimisen arvoinen ja mielenkiintoinen haaste. Tutkimuksessa heikkoutena oli myös taloudellisen tilanteen selvittämisen muuttuja, jossa vastaajat valitsivat oman yhteiskunnallisen asemansa. Osa vastaajista voi olla yhtaikaa sekä osatyökyvyttömyyseläkkeellä että työssä tai työttömänä työnhakijana. Nämä muuttujat olisi pitänyt eritellä, jotta olisi saatu selvemmin tulos henkilökohtaisen bruttotulon vähenemisen merkityksestä töihin mentäessä. Toinen puutteellinen mittari oli kysymys, jossa tiedusteltiin vain onko vastaajalla pääomatuloja, kyllä vai ei. Mittaria olisi pitänyt parantaa, jotta olisi saatu selville vastaajien pääomatulojen suuruus. Onko vastaaja laskenut nämä henkilökohtaiset pääomatulonsa yhteen muiden henkilökohtaisten bruttotulojensa kanssa, esimerkiksi eläketulojensa kanssa yhteen. Tällä on merkitystä harkinnanvaraisten sosiaalisten etuisuuksien maksamiseen tulojen noustessa töihin mentäessä. Kyselytutkimukseen vastanneilla viidellä oli pääomatuloja, osa varmasti perittyjä osake- tai maatilatuloja, vastanneiden ikäjakauma antaa viitteitä siitä, toisaalta pääomatulot voivat olla myös tämän aktiivisen järjestöväen oman järkevän ja kauaskantoisen talouspoliittisen ajattelun tulosta, turvata tulevaisuutta ja varautua riskeihin omalta osaltaan.

Vastaajien saamat sosiaaliset tulosiirrot olivat tässä kyselytutkimuksessa hyvin pienessä roolissa suhteessa vastaajien halukkuuteen osallistua työmarkkinoihin, valtaosa vastaajista sai jotain sosiaalista tukea, joko harkinnanvaraista tai tuloista riippumatonta etuutta. Vastaajien omat sekä perheiden kokonaistulohaitarit olivat hyvin laajat aina noin 500 eurosta 6500 euroon.

Se, että tutkimus osoitti työmarkkinatuen ($p=0,001$) ja ansiosidonnaisen päivärahan ($p=0,002$) saamisen suuren merkityksen vastaajan halukkuuteen hakeutua töihin antaa viitteitä siitä, ettei sosiaaliturvajärjestelmä ole rakennettu oikein. Pelko siitä, että töihin meno laskee vastaajan taloudellista kykyä pärjätä, ei kannusta osatyökykyistä osa-aikaeläkeläistä hakeutumaan itselleen sopiviin työtehtäviin. Kannustinloukku pitäisi purkaa niin, että myös osatyökykyisten kansalaisten tulisi voida halutessaan osallistua työmarkkinoihin ilman, että käteen jäävä tulo töihin mennessä jäisi pienemmäksi kuin osatyökyvyttömyyseläke, työttömyysetuus ja asumistuki yhteensä. Tilanne oli toinen kokoaikaisella työkyvyttömyyseläkkeellä tai töissä olevien kohdalla.

Ajatuksia herätti joidenkin vastaajien vastauksia analysoidessa mahdollisen lisätuen ja suorastaan tukihenkilön tarpeesta. Se sai ajattelemaan informaatiota, sen sisältöä ja laatua sekä tapaa, jolla

osatyökykyisille sitä tarjotaan, tavoittaako se oikeasti oikean kohdejoukon ja osaavatko kaikki hakea kohdennetusti niitä etuisuuksia, joihin heillä kenties olisi subjektiivinen oikeus. Kuntien vammaispalvelulain toteutuminen ja toteuttaminen olisi mielenkiintoinen jatkotutkimuskohde. Tilannetta ei helpota myöskään käytössä oleva 350 euron suojaosa, tulo, jonka saa tienata ennen kuin se vähentää työttömyysetuutta. Jos työ jatkuu useammasta kuukaudesta toiseen vaikuttaa ylimenevä ansiotulo osatyökyvyttömän ja osa-aikatyössä olevan henkilön mahdolliseen asumistukeen sitä vähentäen. Toisena tarkastelukulmana tilanne, jossa perusansio on tuo osatyökyvyttömyyseläke, ansiotulot jäävät alle 350 kuukaudessa ja vielä henkilölle jäisi hieman maksettavaa työttömyysetuudesta ja asumistuesta. Jotta talous pysyy balanssissa eikä niin sanottuja tulottomia kausia syntyisi, tulisi tilinauhan/palkkatietojen ansiosta olla välittömästi palkan saatua myös työttömyysetuuden maksajan käytössä, jotta välttyttäisiin tilanteelta, jossa osatyökyvyttömyyseläkkeellä oleva, osa-aikatyötä maksimissaan 350 euroa kuussa ansaitseva kansalainen ei olisi sekä byrokratia- että kannustinloukussa odottaen tukea, johon on oikeutettu. Tilanne voi aiheuttaa sietämättömiä paineita yksilön taloudelle ja sen kestävyydelle.

Jo yksistään kansalaisten ja erityisesti heidän, joiden toimeentulo koostuu useammasta tulovirrasta, palvelu tulisi keskittää yhden viranomaisen hoitoon, jotta tulo-, kannustin- ja byrokratialoukut voitaisiin purkaa. Taloudellista ahdinkoa pelkäävien kansalaisten työllistyminen heidän sitä halutessaan voitaisiin tehdä mahdollisimman helpoksi yhdellä luukulla kaikki toiminnot periaatteella. Portinvartijuuksien purkaminen lisää sosiaalisen pääoman kasvua ja tiedon keskittäminen yhteen ”luukkuun” helpottaa kaiken, myös näkymättömän tiedon hyväksikäytön kansalaisen hyväksi. Synergiaetua saataisiin, ei vain kansalaisen yhdellä luukulla asioinnilla, vaan hallintokustannusten ja hallintobyrokratian vähenemisellä.

Giddensin kolmannen tien sisältämän ajatuksen mukaisesti palveluiden keskittäminen ja erilaisten työllistämisen mallien käyttö osatyökykyisten kohdalla tulisi Suomessa järjestää Tanskan mallista parhaita kohtia hyödyntäen. Kuntien tulisi keskittää ja turvata eri tavalla osatyökykyisten kansalaisten tasapuolinen työllistyminen ja sosiaaliturvan järkevä hyödyntäminen koko valtakunnassa jotta kannustinloukkuja ei pääsisi syntymään, jotka estäisivät mahdollisen osatyökykyisten hakeutumisen työmarkkinoille niin halutessaan. Myös kansalaisen ratkaisua olla hakeutumatta töihin, vaikka työkykyä johonkin tehtävään saattaisi olla, voi joissain tilanteissa olla täysin hyväksyttävä yksilöllinen ratkaisu. Yksilöllisyyden tulee päätöksen teossa ja lainsäädännössä toimia portinvartijuuden keskiössä. Työnteon tulee olla osatyökykyisille kuten muillekin kansalaisille taloudellisesti kannattavaa, mutta myös motivoivaa ja riittävän haastavaa. Kolmannen sektorin työllistäminen tulisi kohdentaa niihin, joiden elämäntilanne on useamman ongelman vuoksi

vaikea eikä suora työllistyminen avoimille markkinoille ole mahdollista. Pelkkä osatyökykyisyys ei tarkoita, että yksilöllä ei voisi olla työkykyä ja halua moneen muuhun tehtävään kuin siihen, johon osatyökykyisyys tuo omat erityisrajoitteensa. Lyhytkasvuinen kansalainen ei ole ”lyhytaivoinen” kuten ystävättäreni pojastaan sanoo, näkövammaisen kuulee kyllä ja pyörätuolilla voi liikkua, näin esimerkkeinä erilaisesta kyvykkyydestä.

Valtio siirtää vahvasti sosiaali- ja terveystalouden tuottamista kuntien vastuulle. Kuntien taloudelliset tilanteet eivät saisi kuitenkaan vaikuttaa tuotettavaan palveluun laatua heikentävästi. Työhallinnon tulevaisuus näyttää hyvin huonolta, osa siitä on jo maksullisena yksityisen toimijan hoidettavissa. Se miten osatyökykyisten työllistyminen tulee jatkossa tapahtumaan, jää nähtäväksi. Verovarosta katettava osatyökykyisten työllistämistä tukeva palvelu olisi lainsäädännöllä määriteltävä kunnan lakisääteiseksi toiminnaksi, johon kohdennettavat julkiset varat olisivat ns. korvamerkittyjä. Näin kuntien olisi velvollisuus käyttää myönnetyt määrärahat niille tarkoitettuihin kohteisiin. Tämä osaksi kahlitsisi kuntien itsehallintoa, mutta osaltaan varmistaisi palvelun saatavuuden niille, jotka sitä tarvitsevat. Sosiaalietuuksien myöntäminen voitaisiin yhdistää tähän työllistämistakin hoitavaan yksikköön ja näin voitaisiin koordinoita keskitetysti palveluiden oikea palvelu oikeaan aikaan osatyökykyisille kansalaisille, yhden luukun periaatteella. Toiminnan rahoitus pohjan ollessa kuntien vastuulla olisi toiminnan kehittäminen ja ylläpitäminen nykyistä kestävämmällä ja suunnitelmallisemmalla pohjalla. Ja ennen kaikkea palvelu olisi tarvitsevien helpommin tavoitettavissa. Tällöin kansalaisten habitus ja käytössä oleva pääoma ei enää perustuisi siihen, että valta on jossain kaukana paikallisuudesta yksilöllisyyden ja luovien ratkaisujen ulottumattomissa. Paikallinen portinvartijuus niin työllistämistä edistävissä toiminnoissa kuin sosiaalietuuksien myöntämisen kohdalla saattaa lisätä osatyökykyisten ja heidän erilaisten tilanteittensa kuulluksi tuleamista. Kun julkisen vallan portinvartijuuksia kevennettäisiin lainsäädäntöä muuttamalla, paikallista päätöksen tekoa lisäämällä voisi niin sanottu hiljainen tieto tai toisen käden tieto laajentaa verkostoja ja lisätä verkostojen sisäistä informaatiota. Samalla kasvavat verkostot ja laajentunut tieto laajentavat sekä toimijoiden että toiminnan kohteiden eli osatyökykyisten omaa sosiaalista pääomaa ja vähentämällä turhia päällekkäisyyksiä kasvatetaan myös yhteistä taloudellista hyvää. Nykyisen sosiaaliturvajärjestelmän ja työttömyysetuusjärjestelmän ehdoton heikkous on tiedon liikkumattomuus ja osaltaan myös kansalaisten tietoinen harkinta mitä palveluita he haluavat välttääkseen byrokratia- ja kannustinloukkuja.

Tutkimuksen tulokset olivat mielenkiintoiset vahvistaen näkemystä, jonka mukaan pohjoiskymenlaaksolaiset vammaisjärjestöjen tähän kyselytutkimukseen vastanneet jäsenet kokevat itsensä arvostetuiksi täysiarvoisiksi kansalaisiksi.

Tuula Kukkonen on väitöskirjassaan korostanut osatyökykyisen aktiivista toimijuutta oman elämänsä haltijana. Tämä kyselytutkimus, joka tehtiin kahdessa osassa kevät-kesästä 2015 sekä syyskesästä 2015 vahvistaa näkemystä siitä, että myös tutkimukseen vastanneet 20 henkilöä kokevat elämänsä olevan heidän hallussaan, ovat oman elämänsä ”herroja.” Kun valtaosa osatyökykyisistä kansalaisista on kotona sosiaaliturvan varassa, ilman heidän panostaan työmarkkinoilla, osoitti tämä kyselytutkimus näiden vastaajien kohdalta asian olevan hieman eritavalla. Vastaajille oli tärkeää kuulua työporukkaan, saada työkavereiden arvostusta osakseen sekä antaa osaamisensa yhteisen hyväkäyttöön. Valtaosa vastaajista oli hyvin tyytyväisiä elämäänsä ja asemaansa yhteiskunnassa, he ovat aktiivisia vaikuttajia, äänestävät vaaleissa eivätkä koe syrjintää osatyökykyisyytensä vuoksi. Vastaajat olivat kuten sanottu ”oman elämänsä herroja”.

Osatyökykyiset järjestöaktiivit vastaajat ovat aktiivisia sosiaalisen pääoman jakamisessa ja sen kartuttamisessa, valtaosa kuuluu ns. valtionkirkkoihin ja ovat aktiivisesti mukana erilaisessa järjestötyössä hallitusten jäseninä tai myös rivijäseninä. Vastausten perusteella he eivät rakenna tai ylläpidä esteitä ja toimi näin ollen itse portinvartijana suhteessa työnhakemiseen, osallisuuteen yhteiskunnassa tai roolissaan aktiivisena kansalaisena.

LÄHTEET:

Aaltonen, Milla & Joronen, Mikko & Villa, Susan (2008): *Syrjintä Suomessa 2008*. Helsinki: Ihmisoikeusliitto.

Alatalo, Johanna & Räisänen, Heikki (2012). Mistä on menestyksellinen työmarkkinanormi tehty – ja mitä Suomi voi oppia Ruotsista, Saksasta ja Tanskasta? Teoksessa *Työpoliittinen aikakausikirja 2/2012*. Työ- ja elinkeinoministeriö. Helsinki. Edita Prima.

Bourdieu, Pierre (1985): *Sosiologian kysymyksiä*. Käännös alkuperäisteoksesta *Questions de sociologie*. Les Editions de Minut. Jyväskylä: Osuuskunta Vastapaino.

Delanty, Gerard (2000): *Citizenship in a Global Age, Society, Culture, Politics*. Buckingham. Philadelphia. Open University Press.

Ellonen, Noora (2008): Tuki ja kontrolli yhteisöllisenä resurssina. Vertaileva tutkimus nuorten lähiympäristöjen sosiaalisesta pääomasta. Teoksessa Roivainen, Irene, Nylund, Marianne, Korkiamäki, Riikka & Raitakari, Irene (toim.) *Yhteisöt ja sosiaalityö. Kansalaisen vai asiakkaan asialla?* Juva. WS Bookwell.

Faulks, Keith (2000): *Citizenship*. Lontoo. Routledge.

Giddens, Anthony (1998): *The Third Way. The Renewel of Social Democracy*. Cambridge. PolityPress.

Haydon, Graham (2006): *Aims in Citizenship Education: Responsibility, Identity, Inclusion*. Teoksessa Lockyer, Andrew, Crick, Bernard & Annette, John (edt.) *Education for Democratic Citizenship. Issues of Theory and Practice*. Aldershot, Hants England. Antony Rowe.

Hakala, Katariina (2013): Kehitysvammaisten koulutuspolkujen ja työntekijäkansalaisuuden mahdollisuuksia ja mahdottomuuksia. Teoksessa Brunila, Kristiina, Hakala, Katariina, Lahelma, Elina & Teittinen, Antti (toim.) *Ammatillinen koulutus ja yhteiskunnalliset eronteot*. Helsinki. Hakapaino.

Hämäläinen, Kari & Tuomala, Juha (2006): *Työvoimapolitiittisten toimenpiteiden vaikutusten arviointi*. Työministeriö. Helsinki. Hakapaino.

Ilmonen, Kaj (2004): Sosiaalinen pääoma: Uusi ihmekäsite vai käyttökelpoinen hypoteesi? Teoksessa Rahkonen Keijo (toim.) Sosiologisia nykykeskusteluja. Helsinki: Gaudeamus.

Juhila, Kirsi (2006): Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön ja yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Tampere. Vastapaino

Kaakkinen, Juha & Nieminen, Jarmo & Säkäjärvä, Maija (1998): Arvio Employment-ohjelman toteutuksesta Suomessa. ESR-julkaisut-sarja 25/98. Helsinki: Työministeriö

Kari, Matti (2011): Sosiaaliturvajärjestelmät eri maissa. Jyväskylä. Bookwell.

Kari, Matti & Markwort, Jari (2008): Sosiaaliturvajärjestelmät eri maissa. Vaajakoski. Gummerus kirjapaino.

Karjalainen, Jari, Andersén, Atso, Kuosa, Iikka & Pättiniemi, Pekka (2006): Sosiaalisten Yritysten lain toimivuus ja toimeenpano. Helsinki. Hakapaino.

Karjalainen, Jarno & Moisio, Pasi (2010): Kannustin- ja byrokratialoukut suomalaisessa sosiaaliturvassa. Teoksessa Vaarama, Keijo, Moisio, Pasi & Karvonen, Sakari (toim.) Suomalainen hyvinvointi. Helsinki. Yliopistopaino.

Karjalainen, Vappu (2013): Työttömän palvelujärjestelmän aktivoituminen. Teoksessa Karjalainen, Vappu & Keskitalo, Elsa (toim.): Kaikki työuralle! Työttömien aktivointipolitiikkaa Suomessa. Tampere. Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino.

Keskitalo, Elsa (2013): Tavoitteena aktiivinen kansalaisuus. Teoksessa Karjalainen, Vappu & Keskitalo, Elsa (toim.) Kaikki työuralle! Työttömien aktivointipolitiikkaa Suomessa. Tampere. Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino.

Keskitalo, Elsa & Karjalainen, Vappu (2013): Mitä on aktivointi ja aktivointipolitiikka? Teoksessa Karjalainen, Vappu & Keskitalo, Elsa (toim.) Kaikki työuralle! Työttömien aktivointipolitiikkaa Suomessa. Tampere. Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino.

Kotkas, Toomas (2013): Sopimuksellisuus sosiaalioikeudessa – esimerkkinä julkisen työvoimapalvelun ja työttömyysturvan asiakassuunnitelmat. Teoksessa Karjalainen, Vappu & Keskitalo, Elsa (toim.) Kaikki työuralle! Työttömien aktivointipolitiikkaa Suomessa. Tampere. Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino.

Korkiamäki, Riikka, Nylund, Marianne, Raitakari, Suvi & Roivainen (2008): Yhteisösosiaalityö kansalaisyhteyskunnan ja asiakastyön rajapinnassa. Teoksessa Roivainen, Irene, Nylund, Marianne, Korkiamäki, Riikka & Raitakari, Suvi (toim.) Yhteisöt ja sosiaalityö kansalaisen vai asiakkaan asialla? Juva. WS Bookwell.

Kukkonen, Tuula (2009): Vastuun uusjako. Vajaakuntoisten työkyky ja työllistyminen yritysten näkökulmasta. Väitöskirja. Joensuun yliopisto, yhteiskunta- ja aluetieteiden tiedekunta. Joensuun yliopistopaino.

Kurki, Leena (2006): Kunnan kansalainen yhteiskunnan kasvatuksellisenä ihanteena. Teoksessa Kurki, Leena & Nivala, Elina (toim.) Hyvä ihminen ja kunnan kansalainen. Johdatus kansalaisuuden sosiaalipedagogiikkaan. Tampere. Tampereen Yliopistopaino. Juvenes Print.

Kurki, Leena (2006): Kansalainen persoonana yhteisössä. Teoksessa Kurki, Leena & Nivala, Elina (toim.): Hyvä ihminen ja kunnan kansalainen. Johdatus kansalaisuuden sosiaalipedagogiikkaan. Tampere. Tampereen Yliopistopaino. Juvenes Print.

Kurki, Leena & Nivala, Elina (2006): Johdanto. Teoksessa Kurki, Leena & Nivala, Elina (toim.): Hyvä ihminen ja kunnan kansalainen. Johdatus kansalaisuuden sosiaalipedagogiikkaan. Tampere. Tampereen Yliopistopaino. Juvenes Print.

Kymlicka, Will (2006): Two Dilemmas of Citizenship Education in Plural Societies. Teoksessa Lockyer, Andrew, Crick, Bernard & Annette, John (edt.) Education for Democratic Citizenship. Issues of Theory and Practice. Aldershot, Hants England. Antony Rowe Ltd.

Lilja, Taina (2011): Vajaakuntoisten työmarkkinamahdollisuudet sosiaalisen yrityksen tapauksessa. Työvoimapolitiittinen aikakauskirja 3/2011. Työ- ja elinkeinoministeriö. Helsinki. Edita Prima.

Loukola, Eeva-Marja (2002): Uudet menetelmät mielenterveyskuntoutujien työllistymisen tukena. Teoksessa Immonen, Tuula & Ahonen, Juha (toim.) Hyvinvoinnin haasteet ja työelämä. Sosiaali- ja terveysministeriö, selvityksiä 2002:14. Helsinki. Edita Prima.

Metteri, Anna (2004): Hyvinvointivaltion lupaukset ja kohtuuttomat tapaukset. Helsinki: Sosiaali- ja terveysjärjestöjen yhteistyöyhdistys YTY.

Muuri, Anu (2010): Väestön mielipiteet sosiaalipalveluista. Teoksessa Vaarama, Keijo, Moisio, Pasi & Karvonen, Sakari (toim.) Suomalainen hyvinvointi. Helsinki. Yliopistopaino.

Muuri, Anu & Manderbacka, Kristiina (2010): Hyvinvointivaltion kannatusperusta. Teoksessa Vaarama, Keijo, Moisio, Pasi & Karvonen, Sakari (toim.) Suomalainen hyvinvointi. Helsinki. Yliopistopaino.

Möttönen, Sakari & Niemelä, Jorma (2005): Kunta ja kolmas sektori. Yhteistyön uudet muodot. Jyväskylä. PS-kustannus.

Palola, Elina (2010): Euroopan uusi vuosikymmen. Teoksessa Vaarama, Keijo, Moisio, Pasi & Karvonen, Sakari (toim.) Suomalainen hyvinvointi. Helsinki. Yliopistopaino.

Paara, Erkki (2005): Vammaispalveluiden järjestäminen ja osaaminen. Selvitys vammaislakien yhdistämisestä. Helsinki. Sosiaali- ja terveysministeriö.

Piironen, Keijo (2013): Vammaisten työllistymisedellytykset avoimille markkinoille. Teoksessa Korhonen, Salla & Soininen, Mali (toim.) Yksilöllisesti vaan ei yksin – kohtaamisia ja keskusteluja vammaisuudesta. Tampere. Juvenes Print.

Putnam, Richard D. (2000): Bowling alone: the Collapse and Revival of America Community. New York. Simon & Schuster.

Rahkonen, Ossi & Lahdelma Eero (2013): Terveiden eriarvoisuus – Peter Townsendin tulkinta sosiaalekonomisista terveyseroista. Teoksessa Saari, Juho, Taipale Sakari & Kainulainen, Sakari (toim.) Hyvinvointivaltion moderneja klassikoita. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. A Tutkimuksia 38. Tampere. Juvenes Print.

Roos, J-P (2013): Taistelu yhteistoimintaan – Pierre Bourdieu hyvinvointivaltion puolustaja. Teoksessa Saari, Juho, Taipale Sakari & Kainulainen, Sakari (toim.) Hyvinvointivaltion moderneja klassikoita. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. A Tutkimuksia 38. Tampere. Juvenes Print.

Räty, Tapio (2010): Vammaispalvelut, vammaispalveluiden soveltamiskäytäntö, Vaasa. Kynnys.

Saari, Juho (2013a): Kolmas tie ja hyvinvointivaltion uudistaminen – Anthony Giddensin politiikka-asialista. Teoksessa Saari, Juho, Taipale Sakari & Kainulainen, Sakari (toim.) Hyvinvointivaltion moderneja klassikoita. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. A Tutkimuksia 38. Tampere. Juvenes Print.

Saari Juho (2013b): Sosiaaliset oikeudet kapitalistisessa yhteiskunnassa – T.H. Marshallin kansalaisuusteoria. Teoksessa Saari, Juho, Taipale Sakari & Kainulainen, Sakari (toim.)

Hyvinvointivaltion moderneja klassikoita. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. A Tutkimuksia 38. Tampere. Juvenes Print.

Sosiaalibarometri 2014, Ajankohtainen arvio hyvinvoinnista, palveluista sekä palvelujärjestelmän muutoksesta. Eronen, Anne, Hakkarainen, Tyyne, Landén, Pia & Peltosalmi, Juha (toim.) Helsinki. FRAM.

Stone, Emma (2001): Disability in the majority world. Teoksessa Priestley, Mark. Disability and the Life Course. Cambridge: Cambridge University Press.

Terävä, Eeva, Virtanen, Petri, Uusikylä Petri & Köppä, Lassi (2011): Vaikeasti työllistyvien tilannetta ja palveluita selvittävä tutkimus. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 23/2011. Helsinki. Edita Publishing.

Townsend, Peter & Davidson, Nick (1982): Inequalities in Health. The Black Report. Hammondsworth, Middlesex. Penquin Books

Urhonen, Amu (2011): Kompastuksia, Vammaispoliittinen pamfletti. Helsinki. Like Kustannus.

Vaarama, Marja, Siljander, Eero, Luoma, Minna-Liisa & Meriläinen, Satu (2010): Suomalaisen kokema elämänlaatu nuoruudesta vanhuuteen. Teoksessa Vaarama, Keijo, Moisio, Pasi & Karvonen, Sakari (toim.) Suomalainen hyvinvointi. Helsinki. Yliopistopaino.

Vilmi, Arto & Jokinen-Virta, Arja (2000): Vammaisen oikeus työhön – sopimuksissa, suosituksissa ja laeissa. Helsinki. Nykypaino.

Virtanen, Riku-Heikki (2009): Vammaisten henkilöiden oikeus työhön — kohtuullisista toimenpiteistä ja vammaisryttäjien sekä vammaisten työntekijöiden yhdenvertaisuudesta. Valtiosääntöoikeus pro gradu-tutkielma. Turun yliopisto. Oikeustieteellinen tiedekunta. Vaasa: Vammaisten ihmisoikeuskeskus VIKE.

Välimaa, Outi (2008): Oikeutetusti työtön? Neuvottelu pitkäaikaistyöttömien ryhmän leimatusta jäsenyydestä. Teoksessa Roivainen, Irene, Nylund, Marianne, Korkiamäki, Riikka & Raitakari, Suvi (toim.) Yhteisöt ja sosiaalityö kansalaisen vai asiakkaan asialla? Juva. WS Bookwell.

Ylipaavalniemi, Pasi (2005): Erityistyöllistämisen yksiköt heikossa työmarkkina-asemassa oleville henkilöille. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2005:27. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö ja Vates-säätiö.

INTERNET LÄHTEET:

AROPE- mittari (Are Risk of Poverty and Social Exclusion):

http://www.stat.fi/til/tjt/2013/04/tjt_2013_04_2015-05-25_tie_001_fi.html. Luettu 29.09.2015.

Huoltosuhde aiheuttaa huolta. Tilastokeskus. http://www.tilastokeskus.fi/artikkelit.2012art_2012-06-04_001.html?s=6. Luettu 13.02.2015.

Häikiö, Liisa, Van Aerschot, Lina & Anttonen Anneli (2011): Vastuullinen ja valitseva kansalainen: vanhuuspolitiikan uusi suunta. Yhteiskuntapolitiikka 76 (2011):3. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/102899/haikio.pdf?sequence=1>. Luettu 03.03.2015.

Huoltosuhteen määritelmä. Tilastokeskus. http://www.stat.fi/meta/kas/tal_huoltosuhde.html.

Luettu 28.02.2015.

Jyväskylän yliopiston tutkimusportaali, kansalaisuus <http://kans.jyu.fi/sanasto/sanat-ansio/kansalaisuus>. Luettu 06.01.2015.

Jyväskylän Yliopiston tutkimusportaali, Putnam <http://kans.jyu.fi/sanasto/sanat-kansio/robert-d-putnam-2013-sosiaalisen-paaoman-puolestapuhuja>. Luettu 10.02.2015.

Kela vammaisetuudet. <http://www.kela.fi/vammaisetuudet>. Luettu 07.03.2015.

Kela vammaisten tulkkauspalvelut. <http://www.kela.fi/vammaisten-tulkkauspalvelut>.

Luettu 07.03.2015.

Kela. Suunnitelma nuoren kuntoutusrahaa varten. http://www.kela.fi/kuntoutusraha_suunnitelma-nuoren-kuntoutusrahaa-varten. Luettu 07.03.2015.

Ketscher, Kirsten (2007): Contrasting legal concepts of active citizenship. Europe and the Nordic Countries.

https://www.jus.uio.no/forskning/omrader/riks/publikasjoner/Contrasting%20legal%20concepts%20of%20active%20citizenship%20_KK_inkl.%20references.pdf. Luettu 03.06.2015.

Laiho, Veera, Hopponen Anneli, Latvala, Terhi & Rämö Anna-Kaisa (2010): Eritysryhmien työkyky – työttömät ja vammaiset. Pellervon taloustutkimus. Helsinki. http://www.ptt.fi/dokumentit/rap225_2311101454.pdf. Luettu 18.03.2015.

Lehto, Markku (2011): Kaikki mukaan! Osatyökykyiset työmarkkinoilla. Selvityshenkilön raportti

Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen selvityksiä 2011:5
http://www.vates.fi/media/projektit/tiivistelmat_2014/uusimaa/osatyokykyiset-tyomarkkinoilla-2011-stm-lehto.pdf . Luettu 12.02.2015.

Lennon Eeva (2006): Kolmas tie vie pohjoismaiseen malliin. Yhteiskuntapolitiikka 71, 2006/1
<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/100845/061>. Luettu 12.11.2011, 17.01.2015.

Lilja, Taina (2011): Vajaakuntoisten työmarkkinamahdollisuudet sosiaalisen yrityksen tapauksessa, artikkeli Työvoimapolitiittinen aikakausikirja 3/2011, <http://www.tem.fi/files/30772/lilja.pdf>. Luettu 07.01.2015

Linnakangas, Ritva & Suikkanen, Asko & Savtschenki, Victor & Virta, Lauri (2006): Uuden alussa vai umpikujassa? Vammaiset matkalla yhdenvertaiseen kansalaisuuteen Stakes 2006: 15, <http://www.stakes.fi/FI/Julkaisut/index.htm>. Luettu 28.01.2012.

Luoma, Pentti (2008): Tiivistelmä esitelmästä: Sosiaalinen pääoma ja innovaatiot. Oulun yliopisto, www.raahe.fi. Luettu 20.11.2011.

Robeyns Ingrid (2002, 2): Sen's Capability Approach and Gender Inequality. http://www.academia.edu/2856345/Sen_s_capability_approach_and_gender_inequality.

Luettu 12.03.2015.

Roos, JP (2010): Taistelusta yhteistoimintaan Pierre Bourdieu hyvinvointivaltion puolustajana. <http://www.mv.helsinki.fi/home/jproos/Bourdieu%20sosiaalipolitiikka>. Luettu 20.12.2011.

Suikkanen Asko (2008): Selvitystyö välityömarkkinoista.
http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=41254&name=DLFE-4806.pdf. Luettu 15.03.2015.

Suomalaisten keskiansio: <http://www.hs.fi/talous/a1440036036090>. Luettu 29.09.2015

Työ- ja elinkeinoministeriö https://www.tem.fi/tyo/tyovoima-ja_yrityspalvelut/henkiloasiakaspalvelut. Luettu 14.03.2015.

Työnvälitystilasto, vammaiset ja pitkäaikaissairaat. Puolivuotistilasto 2014. <http://tyonvalitystilasto.vyv.fi/GARPH/REPORT.ASPX?ma=VKV02&path=../REPOR...> Luettu 13.02.2015.

Työvoimapolitiittinen aikakauskirja 1/2015. <http://www.tem.fi/files/42386/tak12015.pdf>. Luettu 01.04.2015.

Valokivi, Heli (2008): Kansalainen asiakkaana. Tutkimus vanhusten ja lainrikkojien osallisuudesta, oikeuksista ja velvollisuuksista. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/67800/978-951-44-7181-0.pdf?sequence=1>. Luettu 15.02.2015.

Valtioneuvoston kanslia. Kärkihankkeet: Hyvinvointi ja terveys sekä reformit.

<http://valtioneuvosto.fi/documents/1271139/1312079/HYTE+ja+kaikki+REformit.pdf/f1cb2ec0-18ee-4554-a96e-cfd97d53b2b6>. Luettu 16.10.2015.

Valtioneuvoston selonteko Suomen ihmisoikeuspolitiikasta
<http://formin.finland.fi/public/download.aspx?ID=69310&GUID=%7B0AFC392E-12BD-41C4-927C-257A392DB382%7D> Luettu 13.12.2011, 08.03.2015.

Vahva pohja osallisuudelle ja yhdenvertaisuudelle, Suomen vammaispoliittinen ohjelma, VAMPO 2010-2015. Sosiaali- ja terveysministeriö.
http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=1087414&name=DLFE-12157.pdf Luettu 15.04.2015.

Vammaispalveluiden käsikirja, Terveiden ja hyvinvointilaitos.
<http://www.thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/itsenaisen-elamantuki/liikkuminen/kuljetuspalvelu-ja-saattajapalvelu>. Luettu 07.03.2015.

Valtioneuvoston selonteko Suomen ihmisoikeuspolitiikasta
<http://formin.finland.fi/public/download.aspx?ID=69310&GUID=%7B0AFC392E-12BD-41C4-927C-257A392DB382%7D>, Luettu 05.01.2015.

Virtanen Matti (2009): Suomi 2010-luvulla Pääkirjoitus Yhteiskuntapolitiikka 1/2009
<http://www.julkari.fi/handle/10024/100634>, luettu 12.11.2011, 17.01.2015.

vero [https://www.vero.fi/fi-Mita_vahennyksia_puhtaasta_ansiotulosta_\(25632\)](https://www.vero.fi/fi-Mita_vahennyksia_puhtaasta_ansiotulosta_(25632)). Luettu 24.10.2015

Suomen Säädoskokoelma:

Kansalaisuuslaki 16.5.2003/359. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030359>.

Luettu 06.01.2015.

Laki julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta (2002/1295, 2012/916, <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/kumotut/2002/20021295>). Luettu 07.12.2011, 18.01.2015.

Laki julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta annetun lain muuttamisesta ja väliaikaisesta muuttamisesta (1366/2014). Luettu 08.03.2015.

Laki kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta (610/1991), <http://www.finlex.fi/fi/laki> . Luettu 06.01.2015.

Laki Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuuksista annetun lain 6 ja 7 §:n muuttamisesta 973/2013. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2013/20130973>. Luettu 6.1.2015.

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta (189/2001). <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2001/20010189>. Luettu 22.03.2015.

Laki sosiaalihuoltolain muuttamisesta (68/2002) <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2002/20020068>. Luettu 06.01.2015.

Laki sosiaalisista yrityksistä (1351/2003), (924/2012) <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20031351?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=laki%20sosiaalisista%20yrityksist%C3%A4> . Luettu 07.03.2015.

Laki toimeentulotuesta 1997/1412 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1997/19971412#L1P2>. Luettu 07.03.2015.

Laki työttömyysturvalain muuttamisesta ja väliaikaisesta muuttamisesta 1049/2013, 4.luku 5§ <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2013/20131049>. Luettu 08.03.2015.

Työttömyysturvalaki 2002/1290 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2002/20021290?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=ty%C3%B6tt%C3%B6myysturva>. Luettu 08.03.2015.

Laki vammaisuuden perusteella maksettavista palveluista ja etuisuuksista <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1987/19870380#P8>. Luettu 07.03.2015.

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävästä palvelusta ja tukitoimista annetun lain 8d ja 17 §:n muuttamisesta (1309/2014). <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141309>. Luettu 07.03.2015.

Laki vammaisetuisuuksista (570/2007) <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070570>. Luettu 07.03.2015.

Sosiaalihuoltolaki (710/1982) <http://www.finlex.fi/fi/laki>. Luettu 06.01.2015.

Valtioneuvoston asetus julkiseen työvoimapalveluun kuuluvista etuuksista 2002/1346 <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2002/20021346>. Luettu 15.03.2015.

Valtioneuvoston asetus työttömyysetuutta määrättäessä huomioon otettavasta tulosta 2002/1332; <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2002/20021332> Luettu 08.03.2015.

PAINETUT LÄHTEET JA LEHDET

Jäppinen, Tiina (2011): Kaikki voittavat. Kyvyt käyttöön, Vates 3/2011. 18–19.

Jäppinen, Tiina (2015): Välityömarkkinoiden asemaa vahvistettava. Kyvyt Käyttöön, Vates 1/2015.18–19.

Kostiainen, Harri & Nieminen, Harri (2011): Miksi? Tanskan työmarkkinat syrjäyttävät vähemmän kuin Suomen. Kyvyt käyttöön, Vates 3/2011, 17.

Erikson, Robert (1994): Social Hierarchies. Sen, Amartya: Inequality Reexamined Cambridge, Harvard University Press. Review by Blauber Bob. Contemporary Sociology Vol. 23 No 1. 49–50.

Valtonen, Riikka (2011): Osatyökykyisten on edelleen vaikea työllistyä. Kouvola Sanomat 15.7.2011 nro 190, sivu 4.

PAINAMATTOMAT LÄHTEET:

Ikävalko, Pirkko (2012): Vammaisten työllistyminen Suomessa. Helsingin Yliopisto. Valtiotieteellinen tiedekunta. Kandidaatin seminaarityö.

Schugk, Jan (2015): The return to work practices in Finland. Kuntoutuspäivät 09.03.2015 Helsinki.

LIITTEET

Liite 1. Pohjoiskymenlaakson Vammaisjärjestön jäsenyhdistykset

Anjalankosken Hengitysyhdistys ry
 Anjalankosken Reumayhdistys ry
 Crohn ja Colitis ry/Kymenlaakso
 Kaakkois-Suomen Syömishäiriöperheet ry
 Kipu ry
 Kouvolan Diabetesyhdistys ry
 Kouvolan Kuulo ry
 Kouvolan Kuurot ry
 Kouvolan Luustoyhdistys ry
 Kouvolan Mielenterveysseura ry
 Kouvolan nivelpiiri/Suomen nivelyhd. ry
 Kouvolan Reumayhdistys ry
 Kouvolan Seudun CP-yhdistys ry
 Kouvolan Seudun Hengitysyhdistys ry
 Kouvolan Seudun Invalidit ry
 Kouvolan Seudun Kehitysvammaisten tuki ry
 Kouvolan TS-syndrooman vertaistukiryhmä
 Kuusaan Kuuloiset ry
 Kymen Dystonia kerho
 Kymen ILCO ry
 Kymenlaakson AADA ry
 Kymenlaakson Aivovammayhdistys
 Kymenlaakson AVH-yhdistys ry
 Kymenlaakson Autismiyhdistys ry
 Kymenlaakson Lihastautiyhdistys ry
 Kymenlaakson MS-yhdistys ry
 Kymenlaakson munuais- ja maksayhdistys ry
 Kymenlaakson Selkäyhdistys ry
 Kymenlaakson Seudun Kilpirauhasyhdistys ry
 Kymenlaakson Syöpäyhdistys ry/Kouvolan osasto
 Omaiset Mielenterveystyön tukena/Päijät-Hämeen yhdistys ry /Kouvolan ryhmä
 P-K Allergia- ja Astmayhdistys ry
 P-K Mielenterveysyhdistys Pohjatuuli ry
 Pohjois-Kymen Epilepsiayhdistys ry
 Pohjois-Kymen Näkövammaiset ry
 Pohjois-Kymen Parkinson-kerho
 Pohjois-Kymen Psoriasisyhdistys ry
 Siput ry (Mielenterveysyhdistys)
 Suomen CRPS ry/Kymenlaakso
 Suur-Kouvolan Omaishoitajat ja Läheiset ry
 Valkealan Reumayhdistys ry

Liite 2. Saatekirje yhdistykselle

Kouvola 26.4.2015

Arvoisa vastaanottaja,

Olen Pirkko Ikävalko, Tampereen yliopiston yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikön, Porin yliopistokeskuksen Hyvinvointipalvelujen järjestämisen maisteriohjelman opiskelija.

Teen pro gradu- työnäni tutkielman aiheesta:

**KYMENLAAKSOLAISTEN VAMMAISJÄRJESTÖJEN JÄSENTEN NÄKEMYS
TYÖMARKKINOILLE HAKEUTUMISESTA**

- oma näkemys työmarkkinoille hakeutumisen esteitä, työllistymismahdollisuuksista sekä yhteiskunnan osallisuudesta

Tarvitsen työhöni apuanne. Kyselytutkimus tehdään Iitin ja Kouvolan vammaisjärjestöjen

16- 64 -vuotiaille jäsenille loppukeväästä - alkukesästä 2015.

Pyydän teiltä käyttöni jäsenrekistereitä, joista ilmenee kohdejoukkoon kuuluvien jäsentenne nimet, ikä sekä yhteystiedot sekä mahdolliset @-mail osoitteet voidakseni lähettää kyselylomakkeet kohdejoukkoon kuuluville jäsenille. Vastaaminen tapahtuu joko lomakkeella vastaamalla, lähettämällä vastauslomake mukana seuraavassa palautuskuoressa minulle tai sähköisesti e-lomakkeella Internetin välityksellä. Tutkimus on ehdottoman luottamuksellinen eikä vastaajien henkilöllisyys paljastu missään vaiheessa. Tutkimustani ohjaavat yliopistoprofessori Satu Kalliola sekä yliopisto-opettaja Tero Mamia. Tutkimuksen päätyttyä ja Pro Graduni arvostelun jälkeen hävitän kaikki vastauslomakkeet. Työni on tarkoitus valmistua vuoden 2015 aikana. Olen valmis työni valmistuttua tulemaan esittelemään kiinnostuneille järjestöille työni tuloksia. Toivon työlläni voivani tuoda teidän ääntänne tässä asiassa esille tämän opinnäytetyöni avulla,

Pirkko Ikävalko

Teuroistentie 350

45610 Koria

puh 040 51 86103 iltaisin ja viikonloppuisin @mail: ikavalko.pirkko.s@student.uta.fi

Liite 3. Kirje järjestöjen vastaanottajille

Kouvola 10.5.2015

Arvoisa vastaanottaja,

Olen Pirkko Ikävalko, Tampereen yliopiston yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikön, Porin yliopistokeskuksen Hyvinvointipalvelujen järjestämisen maisteriohjelman opiskelija.

Teen pro gradu- työnäni tutkielman aiheesta:

**KYMENLAAKSOLAISTEN VAMMAISJÄRJESTÖJEN JÄSENTEN NÄKEMYS
TYÖMARKKINOILLE HAKEUTUMISESTA**

oma näkemys työmarkkinoille hakeutumisen esteitä, työllistymismahdollisuuksista sekä yhteiskunnan osallisuudesta

Kyselytutkimus suoritetaan otantatutkimuksena, jossa koko kohdejoukko on Iitin ja Kouvolan vammaisjärjestöjen 16– 64-vuotiaat jäsenet: kaikki olet sitten koululainen, työssä, työtön tai vaikkapa opiskelija. Osallistuminen on vapaaehtoista.

Kyselytutkimuksen otos on 300 jäsentä, toivon kaikkien otokseen osuneiden innokkaasti osallistuvan kyselytutkimukseeni. Voitte vastata ensisijaisesti Internetin kautta e-lomakkeella osoitteessa: <https://elomake3.uta.fi/lomakkeet/14869/lomake.html>. Vastausaika päättyy 13.06.2015 klo 24.00. Toinen vastausvaihtoehto on vastata tämän saatekirjeen mukana olevalla kyselylomakkeella, palauttamalla sen viimeistään 13.06.2015 mennessä oheisessa mukana seuraavassa kirjekuoressa. Molemmat vaihtoehdot ovat vastaajille ilmaisia ja tutkimus on ehdottoman luottamuksellinen eikä vastaajan henkilöllisyys paljastu missään vaiheessa.

Tutkimustani ohjaavat yliopistoprofessori Satu Kalliola ja yliopisto-opettaja Tero Mamia. Tutkimuksen päätyttyä ja pro graduni arvostelun jälkeen hävitän kaikki vastauslomakkeet. Työni on tarkoitus valmistua vuoden 2015 aikana. Olen valmis työni valmistuttua tulemaan esittelemään kiinnostuneille järjestöille työni tuloksia. Toivon työlläni voivani tuoda teidän ääntänne tässä asiassa esille tämän opinnäytetyöni avulla,

Pirkko Ikävalko

Teuroistentie 350

45610 Koria puh 040 51 86103 iltaisin ja viikonloppuisin @mail: ikavalko.pirkko.s@student.uta.fi

kaupunginkeskustassa
 taajamassa/lähiössä
 haja-asutusalueella/maaseudulla

6. Onko sinulla alle 18-vuotiaita lapsia?

Kyllä

Ei

7. Mikä on tilanteesi nyt? Oletko

Koululainen/Opiskelija

Työssä

Yrittäjä

Työtön

Lomautettu

Äitiys-/Vanhempainvapaalla

Hoitotuella

Asevelvollisuus/siviilipalvelus

Palkaton muu vapaa

Kotiäiti-/isä

Eläkkeellä

II TYÖSKENTELY

8. Oletko nyt töissä?

Kyllä

En

9.Oletko ollut aiemmin töissä?

Kyllä

En

10. Vastaako/Vastasiko viimeinen työ koulutustasi?

Kyllä

Ei

11. Onko nykyinen/viimeisin työsi?

Kokoaikatyö

Osa-aikatyö

Etätyö

Osapäivätyö

(työskentelet vain jonain
viikonpäivänä)

Iltatyö

Yötyö

Viikonlopputyö

12. Vastaako/vastasiko nykyinen/viimeisin työ osaamistasi?

Vastaa täysin

Vastaa jonkinverran

En osaa sanoa

Ei erityisemmin

Ei ollenkaan

13. Oletko koskaan hakenut töitä?

|

Kyllä

En

→jos vastasit kyllä, siirry
kysymykseen 15.

14. Miksi et ole hakenut töitä?

Valitse mielestäsi 2 tärkeintä
syytä

Osatyökykyisyyteni rajoittaa omasta mielestäni liikaa työntekoa

Osatyökykyisyyteni rajoittaa työnantajan mielestä liikaa työntekoa

Työmarkkinoilla ei ole ollut sopivia töitä tarjolla

Taloudellisesti ei motivoi minua

Taloudellisesti ei kannata lähteä töihin

Jokin muu syy, joka on?

---

15. Menisitkö töihin vaikka saamasi etuudet laskisivat?

Kyllä

En

16. Olisiko työpaikka mieluiten?

Voit valita 2 sinua eniten miellyttävää vaihtoehtoa

Kunnalla

Valtiolla

Yhdistyksessä

Yksityisellä työnantajalla/yrityksessä

17. Minkä alan työtä tekisit mieluiten?

Anna esimerkki työstä tai kuvaile mitä haluaisit tehdä mieluiten työssäsi?

III TOIMEENTULO

18. Mitkä ovat kotitaloutesi kaikki
bruttotulot/kk (ilman verotusta)

€/kk

---

19. Paljonko ovat omat henkilökohtaiset
bruttotulosi/kk (ilman verotusta)

€/kk

---

20. Paljonko kotitaloutesi tuloista muodostuu
erilaisista tukimuodoista?

€/kk

---

21. Paljonko näistä on harkinnanvaraisia tuloista riippuvaisia tukia

kuten esim. asumistuki?

€/kk

22. Onko sinulla muita tuloja kuten pääomatulot
(vuokra- tai metsätuloja tms.)

Kyllä

Ei

23. Mitä seuraavista etuisuuksista saat säännöllisesti?

Pysyvä kokoaikainen kuntoutustuki/eläke

Pysyvä osa-aikainen kuntoutustuki/eläke

Määräaikainen kokoaikainen kuntoutustuki/eläke

Määräaikainen osa-aikainen kuntoutustuki/eläke

Kelan maksama vammaistuki

Asumistuki eläkkeensaajat

Yleinen asumistuki

Työmarkkinatuki

Työttömyysturvan peruspäiväraha

Ansio päivä raha (=ansio sidonnainen päivä raha)

En saa mitään yllämainittuja etuisuuksia

[illegible]

24. Mitä näistä seuraavista saat?

Kelan hoitotuki

Kelan ravintotuki

Vammaispalvelulain mukaiset vapaa-ajanmatkat

Invalidivähennys verotuksessa

Invalidipysäköintilupa

Kotipalvelut, esim. siivous, ruuan valmistus jne.

En saa mitään yllämainittuja etuisuuksia

III OSALLISUUS, SOSIAALINEN PÄÄOMA, KANSALAISUUS, KUULUMINEN RYHMÄÄN

25. Mikä sinulle olisi tai on tärkeintä työssä?

Vastaa valitsemalla kolme tärkeintä asiaa sinulle:

1. Tärkein asia työssä
2. Seuraavaksi tärkeintä työssä
3. Kolmanneksi tärkeintä työssä

Kokemus kuulumisesta työporukkaan
 Itsetunnon vahvistaminen
 Toisten arvostuksen saaminen
 Oman osaamisen hyödyntäminen
 Yhdenvertaisuuden kokeminen
 Koulutuksen hyödyntäminen
 Osallistuminen työmarkkinoihin
 Työni mielekkyys
 Osaamisen hyödyntäminen

1. TÄR- KEIN- TÄ	2. TÄR- KEIN- TÄ	3. TÄR- KEIN- TÄ

26. Uskotko kotiseutusi työnantajien haluavan työllistää myös osatyökykyisiä työntekijöitä?

Kyllä, uskon erittäin paljon
 Uskon melko paljon
 Uskoin jokin verran
 En usko lainkaan
 En osaa sanoa

27. Kuulutko tällä hetkellä johonkin näistä yhdistyksistä?

	Kyllä	Ei
Poliittinen puolue/yhdistys		
Ammattiyhdistys		
Yrittäjäjärjestö		
Nuorisojärjestö		
Urheiluseura		
Luterilainen/Ortodoksinen kirkko		
Muu uskonnollinen yhtymä		
Muu vapaa-ajan kerho		
Vammais-, sosiaali- tai terveysalan yhdistys		
Kansainvälinen yhdistys		
Luonnonsuojeluyhdistys		

28. Mikä on asemasi kyseisissä yllä valitsemissasi yhdistyksissä
Toimitko luottamustehtävissä vai oletko rivijäsen?

---

29. Kuulutko johonkin muuhun yhdistykseen?

kyllä		→siirry kysymykseen 30
en		

29b. Jos vastasit yllä kuuluvasti johonkin muuhun yhdistykseen niin mihin?
Toimitko luottamustehtävissä vai oletko rivijäsen?

30.Miten koet asemasi yhteiskunnassa tällä hetkellä?

	täysin	jokseen kin	ei samaa eikä	jokseen kin	täysin	en osaa
	samaa mieltä	eri mieltä	eri mieltä	eri mieltä	eri mieltä	ottaa kantaa
Olen tyytyväinen paikkaani yhteiskunnassa	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Tulen kuulluksi minua koskevissa asioissa	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Äänestän vaaleissa pääsääntöisesti	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Minulla on itsemääräämis- oikeus asioissani	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
En koe syrjintää	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

Kiitos kaikille vastanneille avustanne opinnäytetyöni parissa.
Hyvää tulevaa kesää kaikille!

*Pirkko
Ikävalko*

Liite 5. Vastaajien jäsenjärjestöt:

Kyselytutkimukseen vastanneiden antama oma vastaus siitä, mihin järjestöön ke kuuluvat suorana lainauksena vastuksista:

Kouvolan seudun Hengitysyhdistys

Näkövammaiset

Neuroyhdistykseen

Kymenlaakson neuroyhdistys ry

Kouvolan mielenterveysseura

Kuulovammaiset

munuais- ja maksaliitto

keuhkovammaliitto

Suomen ankytisyhdistys Säy ry

Reumayhdistys, kilpirauhasyhdistys

Pohjois-Kymen näkövammaiset

Kouvolan seudun cp-yhdistys

Kouvolan seudun cp-yhdistys

cp-liitto, kehitysvammaisliitto

cp-liitto, invalidiliitto, Erilaisten oppijoiden liitto ja eläkeliitto

Kymenlaakson lihastautiyhdistys

Kouvolan diabetesyhd., munuais- ja maksa yhd. syöpäyhd.

Kouvolan Invalidit, Kymenlaakson Selkäyhdistys

hengitysyhdistys